

SALA DE
LECTURĂ

România literară

39

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

și cu sprijinul
Fundației INSTITUTUL
PENTRU LIBERĂ INIȚIATIVĂ

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 3 octombrie 2008 (Anul XL). 32 pagini. 3 lei

I n t e r v i u r i l e R o m â n i e i l i t e r a r e

mihai CIMPOT

„Bătălia pentru limba română
a fost una de fiecare zi”

pag. 16-17

Chișinău, 2002. Foto: Vasile Șoimaru

Foto: M.M.

Mircea MIHĂIEȘ

**Oare chiar
l-am întâlnit
pe Cohen?**

pag. 4

**Realismul
socialist
la o nouă
lectură**

de Pavel ȘUȘARĂ

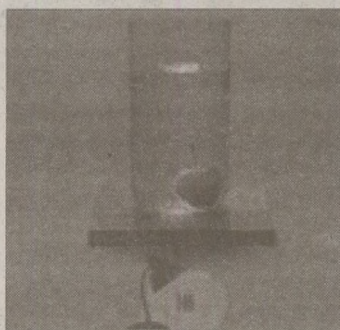
pag. 25

s u m a r

Cronicarul antifoiletonistic de Marian Victor Buciu – p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș – p. 4
Oare chiar l-am întâlnit pe Cohen?

CRONICA PESIMISTEI de Ioana Pârvulescu – p. 5
Sfaturi pentru cărțile noastre

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric – p. 6
Patetismul și blândețea

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș – p. 7
„Din iluzie, eclipsă”

Poeme de Cassian Maria Spiridon – p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu – p. 9
Canetti și Pascal

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru – p. 9

Tăcerile mele și tăcerile lui Mircea Martin
de Anca Mizumschi – p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache – p. 11
Aproape departe

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu – p. 12
Un cimitir vesel

Tudor Țopa, scriitor și personaj de Barbu Cioculescu – p. 13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian – p. 14
Momente în tranziție

PREPELEAC de Constantin Țoiu – p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu – p. 15

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE - pp. 16-17
Mihai Cimpoi: „Bătălia pentru limba română a fost
una de fiecare zi” interviu realizat de Ioana Revnic

Epistolă către Odobescu (V) de Ștefan Cazimir – p. 18

Costache Negruzzi. Întemeietorul moderat
de C. Trandafir – p. 19

Polemistul Ion Vineanu de Dumitru Hîncu – pp. 20-21

Itinerariu helvet de Dumitru Avakian – pp. 22-23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici – p. 24
Ubi sunt valorile de altădată?

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară – p. 25
Realismul socialist la o nouă lectură

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ
Jeanette Winterson - *Portocalele nu-s singurele fructe*
În românește de Vali Florescu – pp. 26-27

Bayreuth 2008: Inelul lui Tankred Dorst
de Ana-Stanca Tabarasi – p. 28

MERIDIANE – p. 29

POEMUL ȘI SCRISOAREA de Constanța Buzea
Ginno Dumitrescu – p. 30

PRIN ANTICARIATE de Simona Vasilache – p. 30
Ab ovo

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu – p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie – p. 31
Cobori și nu mai urci

Ochiul magic – p. 32

România literară®

Director: **NICOLAE MANOLESCU**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU – director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU – redactor-șef

OANA MATEI – secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, IOANA PÂRVULESCU – redactori

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 1, 2, 8, 9, 12, 13, 30, 32),

SIMONA GALAȚCHI (pag. 3, 10, 15, 16, 17, 18, 20, 21),

ECATERINA IONESCU (pag. 4, 5, 7, 11, 14, 22, 23, 31),

NINA PRUTEANU (p. 6, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 29).

Grafica: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Umbre*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER** (Germania),

GABRIELA MELINESCU (Suedia), **LIBUȘE VALENTOVĂ**

(Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133, sector 1,
cod 010071, București.

Director administrativ: **VALENTINA VLĂDAN**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincal,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincal RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), asociație cu statut
juridic, recunoscută de către Ministerul Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

Personalitatea e provocatoare tocmai pentru că ea contrariază. Și, încă, pe cât mai mulți. Criticul contrariază mereu, chiar și când este afirmativ.

Cronicarul antifoiletonistic

IRITUL reconstructiv al cronicarului literar Ștefan Borbely (*O carte pe săptămână*, Ed. Ideea Europeană, 2007) voiește să se impună într-o dezordine a dispunerii articolelor care în parte nu poate să nu ducă cititorul la indisponere. Cartea începe cu un fel de sugestie valorică. Înțeleg tot mai mult că era involuntară. Nu văd nici o vagă sistematizare. Lipsește, mi se pare, și aceea cronologică, posibilă, dar neverificabilă, întrucât rămâne nespecificată. Nici un criteriu edificator, iată, la un cronicar literar ce pare escortat de principii: istoric, valoric (greu, dacă nu imposibil, de marcat explicit, într-o astfel de carte; implicit el există aici, unde totul e pozitiv), de gen, tematic, metodic, extraestetic (politic, etic, etc.), des invocate în cronici.

Cultura noastră, ni se reamintește, e foiletonistică, impresionistă, iar „foiletonismul antamant se mai practică în Europa doar în rezervația noastră periferică...” Dar foiletonismul său este *antamant* (deschis) nu doar spre eseu, studiu, dar și spre manifest programatic, chiar necrolog. În volum apar două necrologuri, cu unele inerente repetiții, despre Gh. Crăciun. Antamant și spre o complicitate aproape caragială în colegialitatea ei regionalistă este și când, tot despre Gh. Crăciun, „liderul tacit al generației noastre, mai altruist decât Mircea Cărtărescu, mai puțin orgolios decât Lefter și mai implicat decât Dan C. Mihăilescu”, notează memorabil: „A devenit foarte firesc, fără să forțeze poarta, unul de-ai noștri.” Despre „ai noștri” scrie Șt. Borbely – fapt curent la noi, la toate nivelurile, și mai sus, și (mult) mai jos – nu puține foiletoane: mulți clujeni, brașoveni, o târgu-mureșancă. Uneori, unind afinitatea cu conjunctura, el scrie, așadar, despre oameni care fac cărți și nu despre cărți care fac oameni. Știe că „Trăim, în continuare, într-o cultură de autori, suprapersonalizată, și nu într-una de idei sau de cărți.”

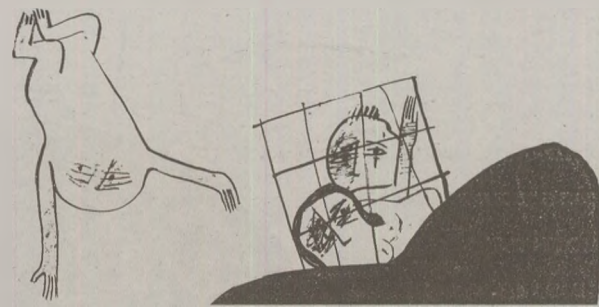
Foiletonul ajunge atât de „antamant” ca structura, discurs, formă, încât notează, la modul diaristic, tot felul de detalii cotidiene, cum ar fi faptul că foiletonistul își duce fiica la școală.

Condiția foiletonistului nu este considerată, în principiu, reprobabilă. Norman Manea, în *Anii de ucenicie ai lui August Probst*, 1979, adună și „cronici și recenzii foarte personal articulate”. Dan C. Mihăilescu n-a ajuns universitar, autor și coordonator de sinteze, ci publicist, foiletonist. Alții sunt și foiletoniști, și universitari. Nimeni, azi, nu are notorietatea și autoritatea sa. E „cel mai bun critic de întâmpinare”. Are un stil „inconfundabil”, marcat îndeosebi – Șt. Borbely repetă expresia – de „savoare sinestezică”. Expresia sugerează, pesemne involuntar, o reforțare tardivă a unui stil critic simbolist. Ne aducem aminte că E. Lovinescu a crezut pentru o scurtă vreme că e posibilă o critică simbolistă, dar și-a dat seama că era, totuși, o critică impresionistă. Dar, stilistic, Dan C. Mihăilescu ar fi, ni se spune, un descendent din G. Călinescu. Refuzată, critica impresionistă îi e admirată bucureșteanului „optzecist” (pentru că este?) atras de clujeni, de elanul lor constructiv, de sintezele lor individuale, însă, mai ales, produse în colectiv.

Apreciat ca un critic cu autoritate și istoric literar cu gândire integrativă (dar lipsit de organ critic pentru experimentalism), obiectiv, dar fără priză la contextul social și fără metodologie interdisciplinară (doar o anumită propensiune psihocritică), publicând o singură lucrare de sinteză, obligatoria teză de doctorat, monografia despre L. Rebreanu, Ion Simuț (*Reabilitarea ficțiunii*, 2004), este, între „optzecisti”, „cel mai aproape de formula clasică a foiletonisticii noastre interbelice”. Defazat prin onestitate profesională de generația sa, rămâne apropiat de generația '60, azi datată critic, „cu excepția lui Marin Mincu, subevaluat pe nedrept pe moment (parțial din rațiuni umorale), dar a cărui reconsiderare se impune”. Constat că, între mai multe alte lucruri, Șt. Borbely trece cu vederea antirevizionismul afișat de M. Mincu.

Acesta a folosit argumentul că revizuirile – nici el nu și-a pus problema autorevizuirilor – ar fi, după schimbarea de regim din 1989, făcute în grabă, artificial, pe criteriu politic. Fără grabă, cu termene previzionate, admiratorul său de acum se agită pentru scrierea unei istorii politice a literaturii române de la origini și până în prezent. În schimb, nu înțelege de ce spune Ion Simuț că revizuirea literaturii române nu se produce pentru că nu o fac criticii „șizecești”. În fapt, Simuț urmărește doar voința și aptitudinea de autorevizuire critică, în sens strict lovinescian. E firesc ca seriile ulterioare de critici și istorici literari să impună noi interpretări și valorizări, într-un proces continuu. Noua imagine a literaturii noastre (retușată prin „jocul metodologic al revizuirilor”, așadar lectura „face” literatura?) este în curs de transformare, constată Șt. Borbely, prin M. Spiridon, A. Oțoiu, I. B. Lefter, Carmen Mușat, Caius Dobrescu, A. Bodiu. Mi-ar lua mult spațiu să arăt divergențele, nu fireștile diferențe, de metodă (implicit de revizuire) ale celor – preferențial – nominalizați.

Foiletonismul devine, pentru cronicarul de la Cluj, eminamente pernicios prin Alex. Ștefănescu, în *Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000*, 2005. Articolul poartă titlul funerar *Piatra tombală a criticii foiletonistice românești*. Istoria în cauză ar fi „un imens eșec, nu numai al autorului, ci și al formulei critice unilaterale, foiletonistice, pe care a practicat-o”. Autorul nu e tratat individual. Maladia i s-ar trage de la cultul pentru foiletonistul impresionist N. Manolescu, cult întreținut prin supraestimarea, aproape divinizarea, maestrului, și întărit prin subestimarea concurenților acestuia, îndeosebi a lui Ion Negoitescu. Foiletonismul acesta deghizat în istorie a literaturii îi apare mai puțin legitim decât cel al lui Gh. Grigurcu. Acesta face efortul cvasi-sintetic de a aduna foiletoanele pe genuri. Să spun că este un efort pe care, în acest volum, Șt. Borbely nu se obosește nici el să-l facă. Alt reproș: „capacitatea uneori rară de a mlădia cuvintele pe calapodul vanității scriitorului român...” nu explică valorizarea subiectivă ori arbitrară. Nu dezvaluie judecata critică: cât de voluntară, impersonală, obedientă, interesată la nivel de generație, grup literar etc., sau de involuntară, personală, dezinteresată, exprimând o vocație profesională cu meritele ori limitele ei, este această valorizare. Alte neajunsuri se referă la insuficiența gândirii de critic și istoric literar (puținătatea ideilor), reactivitatea de tip resentimentar (plata unor „polițe”), alterând profund dispunerea axiologică (iar prin numeroasele absențe obnubilând-o sau ocultând-o) și conducând de bună seamă la numeroase motive de indisponere. Dincolo de observațiile aplicate, nu știu ce-i mână cronicarului polemica sau reactivitatea.

puncte de vedere

Pare a fi ceva nu tocmai personal. Observ că Alex. Ștefănescu i se pare un „Stilist nuanțat, chiar elegant pe alocuri...” și-mi amintesc un text în care autorul recentei *Istории...* spusese același lucru și ceva în plus, într-o frază de perfectă *laudatio*, despre contestatarul său de azi. Fraza este reproducă și în *Dicționarul* autorilor optzeciști coordonat de I. B. Lefter la Ed. Paralela 45.

Generozitatea foiletonistului cu aspirație sintetică, lipsită de ambiguitate și ironie, dă în exegerare și abuz de gândire. La bază descopăr un exces de cuvinte superlative. *Texistență* este un „cuvânt genial” (220) al lui M. Cărtărescu. În romanul Florinei Ilis, *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit*, sunt „două capitole geniale”. În carte e citat – cu nedumerire, parcă – A. Pleșu, care vede în Nae Ionescu „expresia cea mai cuprinzătoare a geniului autohton”. Ești mai puțin uimit de această opinie dacă îți constă două aspecte: adecvarea celui citat la națiune și – implicit – ironia notației acestei potriviri.

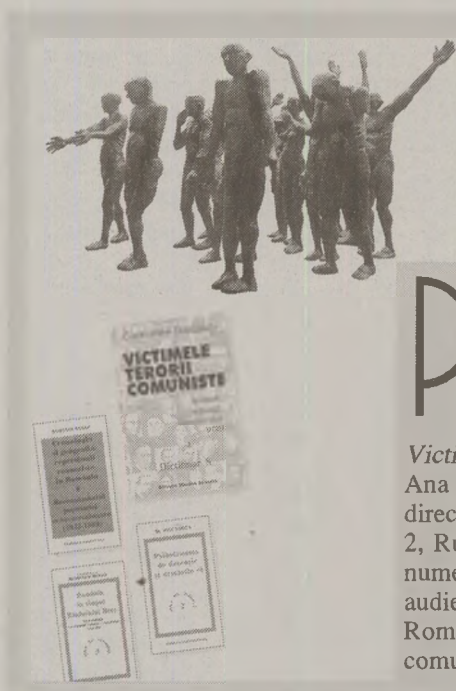
N-am să zăbovesc în lectura acestor cronici literare asupra repetării unor lucruri și idei ori chiar a exprimării lor. Faptul e general. Iar în foiletonistică el dobândește o particularitate comună. Se cuvine a fi corectate, puține, de altfel, erori de informație. *Casa verde* nu e un roman de Ezequiel Martinez Estrada, ci de M. V. Llosa (125). Prenumele lingvistului Benveniste (1902, Aleppo, Syria -1976), este notat în mod straniu Emilio (p. 251), și nu Émile, deși el a scris în franceză. E drept că pe Internet (de unde tocmai am luat, din comoditate, datele despre timpul și locul nașterii, respectiv al morții), deși foarte rar, prenumele italianizat apare și el. „Nu se mai poate scrie fără să consulți Internetul...” (151) avertizează, uneori sarcastic, cronicarul literar. Orice consult cere măcar atenție.

Să pun pe seama bilingvismului ori poliglotismului, îndeosebi, unele erori, mai degrabă accidente de redactare și corectură, de limbă română: *organicizare* (8), „Doinaș, însoțit de către Irinel Liciu” (35), „iluzorica strangulare a întregii circulații pariziene” (36), „ruinurile” (87). Există și o frază nebuloasă: „Dar opera sa [a lui Norman Manea] anterioară nu poate fi înțeleasă fără sintaxa empatică a unei asemenea proiecții dispersive, extrasistemice.” (130)

Mi s-a părut stupefiantă notația că Gh. Crăciun „Nu contraria pe nimeni...” În critică, dar și în etică, a nu contraria este un fapt depersonalizant. Să aiba termenul aici un sens reprobabil? Personalitatea e provocatoare tocmai pentru că ea contrariază. Și, încă, pe cât mai mulți. Criticul contrariază mereu, chiar și când este afirmativ.

Dacă nu(-mi) ascund, citindu-l pe cronicarul literar clujean, ardelean, nicio observație critică, o fac din convingerea că scrisul său informat și performant le poate suporta. Ceea ce notăm uneori ca fiind derapaje, din perspectiva celui care se asumă cu vitalism aproape violent nu reprezintă decât viraje cutezătoare.

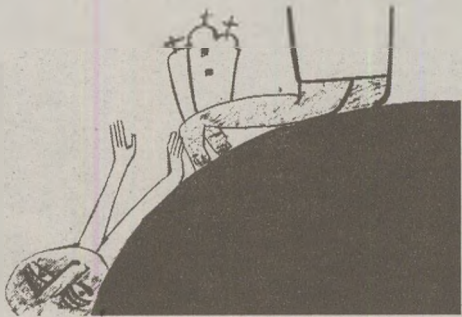
Marian Victor BUCIU

Lupta cu amnezia

Primăria sectorului 2, cunoscută pentru susținerea atentă a vieții culturale, în colaborare cu Academia Civică și Editura Mașina de scris, a organizat, la Galeria Dialog, în cadrul expoziției dedicate Memorialului Sighet, o dezbatere de mare interes, prilejuită de lansarea noii colecții, *Ora de istorie*, editată de Academia Civică, și de apariția volumului 10 (litera S) din monumentalul dicționar *Victimele terorii comuniste*, editat de Mașina de scris. Au luat cuvântul Ana Blandiana, președinta Academiei Civice, Domnița Ștefănescu, directoarea Editurii Mașinii de scris, Neculai Onțanu, primarul sectorului 2, Ruxandra Garofeanu, curatorul expoziției. Au participat la dezbatere numeroși istorici, scriitori, ziariști. Manifestarea s-a bucurat de o largă audiență. Se poate spera că lupta cu amnezia nu este cu totul pierdută în România, că istoria noastră postbelică, marcată tragic de teroarea comunistă, intră tot mai mult în atenția societății românești de azi.

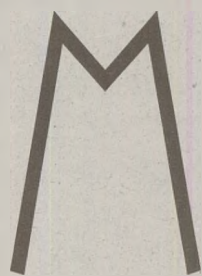

a c t u a l i t a t e a

Mircea Mihăieș

CONTRAFORT

I-AM ÎNCHEIAT articolul anterior pe-un ton resemnat-filozofic, rezumabil în felul următor: atunci când nu sunt șanse de-a ți se împlini o dorință, e mai bine să nu ți se împlinească! Suna cam à la Paulo Coelho (adică de-un kitsch mortal), dar cred că fraza conține un lucru adevărat. M-am consolatat spunându-mi că e preferabil să nu-ți întâlnești idolii, pentru c-ai putea fi dezamăgit. Convingerea mi s-a

consolidat în anii de frecventare a lumii literare. Indivizi ce transmiteau prin scrisul lor intense, nobile vibrații, s-au dovedit a fi de-o incredibilă bădăranie ori meschinărie. Pentru a-mi digera mai ușor eșecul, m-am îmbărbătat cu gândul că poate nu există nici o legătură între Cohen, cel din imaginația mea, și omul în carne și oase. Că, la o adică, e mai bine ca lucrurile să rămână ca înainte: să mă mulțumesc cu muzica și textele lui.

Și totuși, nu mă resemnasem. Ceva-ceva îmi spunea că întâlnirea va avea loc, deși nu știam cum și când. Vestea a sosit printr-un email, la începutul săptămânii concertului de la București. Vorba aceluiași Coelho: când îți dorești cu adevărat un lucru, întreg universul conspiră în favoarea ta! Un șir de întâmplări – asupra cărora nu insist: mailuri și telefoane pe ruta Washington – Los Angeles – Londra – București – au făcut ca Leonard Cohen să revină asupra deciziei impuse de staff-ul turneului: și anume, ca în perioada concertelor să evite absolut orice fel de întâlniri.

Și iată-mă, la patru și jumătate fix, duminică, 21 septembrie, la intrarea de pe Mărăști a Stadionului „Arcul de Triumf”. Mă înțelesesem la telefon cu managerul turneului, Mike Scoble, un englez de-o politețe și căldură exemplare, să mă preia. „Port jeanși albaștri și am pe piept un ecuson vizibil de la distanță.” Mă gândesc, la repezeală, ce semn distinctiv aș putea purta eu. Mă decid: „O să am cu mine o carte roșie. Nu a lui Mao, ci cartea mea despre Cohen!” Mike râde și spune: „See you in a minute.”

Zis și făcut: în câteva zeci de secunde apare la poartă. Lumea încă nu se adunase, așa că ne identificăm instantaneu. Trecem de garzi, intrăm pe culoarele ce duc spre stadion și ajungem la doi pași de scenă. Acolo, împreună cu orchestra, Leonard Cohen facea proba de sunet. Tocmai cânta, cu o ușurință și detașare pe care aveam să le descopăr și în timpul concertului, una dintre cele mai frumoase piese ale sale, „Hallelujah”. Era exact cuvântul, urmat de semnul exclamării, ce încheia emailul prin care Leon Wieseltier mă anunța că-l convinsese pe Cohen să mă întâlnească.

Ne deplasăm în spatele scenei, unde e organizat,

Oare chiar l-am întâlnit pe Cohen?

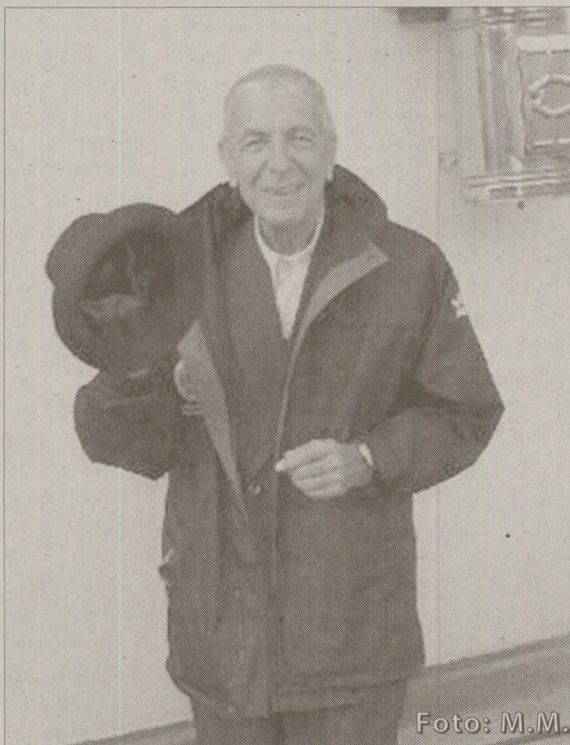

Foto: M.M.

printre vitrine, diplome, trofee, medalii și mingi de rugby, un fastuos bufet: observ în graba farfurii cu somon fumé, felii cu carne rece de pui, fructe, prăjituri, sucuri naturale, băuturi răcoritoare. De jur împrejur, canapele. Stau de vorbă câteva minute cu Robert Kory, actualul său agent. Aflu – și fac ochii mari – că e fostul soț al lui Anjani Thomas, „vocea de fundal” a discurilor lui Cohen și actuala parteneră de viață a cântărețului. Kory e amabilitatea însăși. Abrupt-misterios, pe jumătate complice, pe jumătate invadat de-o mândrie pe care n-o poate reprimă, îmi povestește, teatral, cum a recuperat banii dispăruți din conturile cântărețului, cum a decurs turneul din vară („Cel mai mare concert a fost în Anglia, șazececi de mii de spectatori!”) Deduc, de asemenea, că în ultimele zile a făcut intense explorări ale Bucureștiului. Se simte din felul în care vorbește despre vinul și fetele noastre.

Stând cu spatele la ușa, nu observ sosirea lui Cohen. Mă întorc și-l descopăr la un pas de mine: zâmbitor – un zâmbet de unchi poznaș, plin de energie și buna dispoziție, cu ochii lucind cuceritor, ochi de om tânăr și bun –, îmi întinde mâna și ne salutăm îndelung. Îmi mulțumește – el mie! – pentru onoarea pe care i-am făcut-o, îmi spune cât de mult l-a încântat cartea pe care am scris-o despre el și că se bucură să-i facă o plăcere, întâlnindu-se cu mine, și lui Leon Wieseltier. Încerc să-mi desprind, copleșit și jenat, mâna. Continuă să mi-o strângă. Nu știu ce să-i spun. În cele din urmă, găsesc câteva fraze anemice, îi urez la mulți ani și îi ofer sticla cu vin adusă pentru ziua lui. O primește cu încântare, îi explic că m-am gândit la semnificația etichetei – e o sticlă de „Domeniile Coroanei” –, pentru că stadionul unde avea să cânte se afla pe fostele proprietăți regale.

E fericit și consider că e cel mai bun moment să salut și să plec. „Please, don't go!”, rostește, și mă prinde de braț. „Avem atâtea lucruri să ne spunem!” Ne așezăm pe una din canapele și răspund ca un automat întrebărilor lui. „Cu ce te ocupi în viață?” Îi spun cum îmi câștig traiul. Îmi cere să-i povestesc despre Mănăstirea Cașin. I se pare fabuloasă. „În timpul repetițiilor, o priveam fascinat de pe scenă, și cred că e cel mai frumos loc unde am cântat vreodată. Parc-aș fi în Grecia, dar și în Franța. Arcul de Triumf seamănă frapant cu cel de la Paris.” Mă întreabă apoi dacă în România cuvântul

Totul decurge atât de firesc, de parcă ne-am fi cunoscut de când lumea. Cuvintele, senzațiile, stările trec în goană prin memoria mea...

„țigan” are un sens peiorativ: apare de vreo zece ori în cântecele sale și n-ar vrea să jignească pe nimeni. Îl asigur că nu. Invoc mai multe titluri de romane și cărți (între care și *Cântecele țigănești* ale lui Miron Radu Paraschivescu.)

Îmi cere să-i spun cum se pronunță corect „București”. La a doua rostire, cuvântul sună desăvârșit. (Vreo trei ore mai târziu, îmi zâmbesc în barbă, mândru de talentele mele de fonetician, când Cohen pronunță pe scenă, cât se poate de corect, numele orașului: am și eu o contribuție la triumful lui!) Îl învăț alte câteva cuvinte românești: „mulțumesc”, „bună ziua”, „poftă bună”. Revine, obsedant, la frumusețea mănăstirii. Îi rostește numele în diverse feluri. Bisilabic (Ca-șin), cu accent pe primă silabă, apoi pe a doua. Mă privește întrebător. „Accentul e pe ultima!” Zâmbeste.

Încerc din nou să plec. „No, stay, please. Hai să mâncăm ceva.” Fâstâcit, inert, strivit, îl urmez împreună cu managerul și câțiva din membrii orchestrei în sala de mese. „Catering-ul e minunat. Eu sunt vegetarian, însă îmi place să privesc felurile de mâncare.” El gustă puțin dintr-o supă cu fasole, însă cei din jur nu se sfiesc să-și umple farfuriile până la refuz. Nu sunt tocmai un dușman al mâncării, dar mai mult de-o cafea nu reușesc să beau. Vorbim, ne amuzăm – vorba vine! –, încerc să-mi împănesc în minte fiecare secundă a acestei întâlniri. Totul decurge atât de firesc, de parcă ne-am fi cunoscut de când lumea. Cuvintele, senzațiile, stările trec în goană prin memoria mea, lichefiată și lunecoasă. Nu se agață nici o scamă de amintire. Discuții banale, ca între vechi cunoscuți. Nu cred că se spune ceva memorabil. Iar dacă se spune, eu nu reușesc să rețin nimic. Nu simt în aer magia artei înalte, iar presupusa paranoie a mediului artistic lipsește cu desăvârșire. În jur, doar oameni normali, obișnuși să-și vadă de meserie. E o masă calmă și relaxată, ce nu trădează în nici un fel că între noi s-ar afla o ființă excepțională. Îi privesc doar luminița din ochi, zâmbetul suav, prietenos, și compar vocea care mi se adresează – adâncă, vibrantă, melodiosă – cu aceea de pe discuri: e identică! Mi se confirmă vechea bănuială că, de fapt, Leonard Cohen nu cântă, ci rostește versurile cântecelor!

La un moment dat, apare fiica sa, Lorca. Pare o fetișcană. Seamănă izbitor cu mama ei, așa cum o știu din fotografii: marunțică, delicată, zâmbitoare. Atmosfera îmi amintește de aceea dintr-o familie tradițională, de la țară, în care rolurile și îndatoririle sunt limpede stabilite și însușite de toată lumea. Leonard Cohen, ca și Robert Kory, își păstrează palăriile pe cap și în timpul mesei. Lorca se mișcă sprintenă de la un grup la altul, iese din încăpere, revine: e liantul acestei lumi în care tatăl ei reprezintă punctul fix.

Se aduce un tort. Stau la masă alături de cântăreț și când suflă în lumânări îmi vine – prostește – să suflu și eu! Îi cântăm „Happy Birthday!” El ne mulțumește tuturor, făcând gestul oriental de salut cu palmele împreunate. „Mai lipsește ceva”, spune, și iese din încăpere. Se reîntoarce peste câteva minute cu sticla mea de vin! O desface și, din pahare de plastic, bem în cinstea lui.

Trecuseră aproape două ore, dar nu-mi aduc aminte cum s-au scurs și ce am vorbit. Îi văd doar luminițele din ochi, zâmbetul de om bun. Cineva are inspirația să-l fotografieze cu palăria la piept, la ieșire, când mă decid în sfârșit să plec, iar el, conducându-mă până la poartă, mă salută în chip de bun rămas. Chiar dacă aparatul nu e de mână întâi, luminițele din ochi s-au imprimat exact așa cum sunt: vii, generoase, tandre, de-o mătăsoasă incandescență. Le contemp lu acum, improbabile și halucinante, ca pe-o nălucă a propriei mele memorii defecte. ■

Universul cărților seamănă cu al oamenilor care le scriu.

AȘA CUM există forme de energie neconvențională, adică netradițională, există discuții neconvenționale. Oricine e cât de cât atent la ce se întâmplă în jur a observat, cu siguranță, că oamenii nu vorbesc numai cu ființele de același fel. Ajunge o plimbare prin Cismigiu ca să-i vezi pe unii dându-le sfaturi de bună purtare câinilor, mai temeinic decât la școlile din ziua de azi, pe alții chemând pisicile fără stăpân cu cele mai omeneste vorbe de alint imaginabile sau murmurând „în limba păsărilor”, pierduți între vrăbii și porumbei. Ca să nu mai pomenesc de bărbosul destul de sumbru la înfățișare pe care l-am zărit într-o zi pe o bancă, întreținându-se cordial cu o muscă. După cum, oricine cred că a văzut doamne care-și încurajează prin cuvinte plantele din ghivece, ceea ce e folositor, se pare, pentru că aburul vorbelor bune se lasă pe frunze și le dă o prospețime cum nici cele mai fine stropitori n-ar putea s-o facă. Dar nu numai cu ființe, fie ele și din alte specii vorbește lumea. Sunt persoane care vorbesc cu munții, cu soarele și cu stelele, cu tăcutele pietre și, ca să dialoghezi cu valurile sau cu „umbre care nu sunt”, nu trebuie să fii numaidecât poet.

Așadar, m-am gândit că e timpul să dau și eu sfaturi cărții mele viitoare. Nu-i știu numele, nici conținutul, pentru că vreau câteva „bat la porțile gândirii” și cer, tot mai insistent, „veșmintele vorbirii”. Cel puțin, spre deosebire de interlocutorii din alte regnuri pomeniți mai înainte, cărțile posedă limbaj articulat și îți pot, la rândul lor, vorbi. Și încă cum!

Nu sunt, de altminteri, prima persoană care dă sfaturi unei cărți. Cu mulți ani în urmă, pe la jumătatea secolului al șaptesprezecelea, a făcut-o Baltasar Gracián în *Ascuțimea și arta ingeniozității*: „Și tu, o, carte, chiar dacă nouitatea și delicatețea ta îți pot garanta favoarea, dacă nu și aplauzele cititorilor, imploră totuși soarta să-ți scoată în cale pe cineva care să te înțeleagă” (trad. de Sorin Mărculescu). Dar în cazul prozatorului spaniol era vorba de o carte scrisă deja. În ce mă privește, nu știu mare lucru despre cartea mea viitoare, însă, oricum ar fi, simt nevoia să-i spun câte ceva despre viața și lumea în care va nimeri, din vina mea.

NU POȚI cuprinde lumea întreagă și nu te supăra că reprezinți atât de puțin din ea. Dar nu te mira nici că știi ceva mai mult decât mâna, inima și mintea din care te-ai ivit. Nu semeni cu ele, ești o vietate cu totul nouă.

Nu spera să mai primești vreun ajutor, după ce vei fi. Va trebui să înfrunți singură lumea mare. Cu toate defectele tale, cu toate paginile tale, puternice sau firave. N-ai de ales.

Pregătește-te pentru o lume bizară. Nici pentru alții nu-i mai bună. Universul cărților seamănă cu al oamenilor care le scriu.

Nu-ți pot garanta că vei nimeri, în librărie sau în bibliotecă, lângă cine dorești, alături de cine te potrivești. Posibil să fii la o carte distanță de numele pe care-l vrei alături sau posibil să nici nu știi că vecinătatea aceea există undeva, într-un raft din librărie pe care nici nu-l zărești de la locul tău, unul aflat prea sus ca să-l ajungi sau prea departe ca să-l cunoști.

S-ar putea ca fără voia ta și în feluri incontrollabile

Sfaturi pentru cărțile noastre

să rănești: oameni sau cărți.

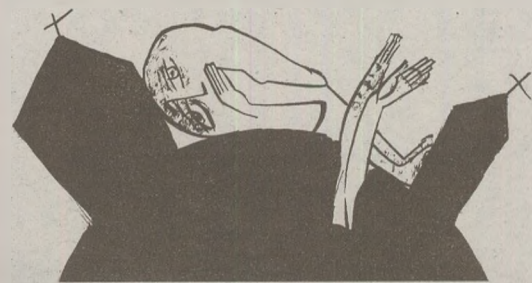
Unii te vor citi din plictiseală, alții ca să fie la curent cu noutățile, mulți vor vorbi de tine din auzite, și mai mulți vor ignora că existi. E firesc. Unii te vor lauda, alții te vor critica. Și aici motivele sunt diverse. Dar unii, câțiva, te vor ține la îndemână, ca să te citească pur și simplu cu bucurie. Aceștia contează.

Vei urca și vei coborî. N-are nici o importanță. Vei fi în centru sau la margine. Nu te lăsa impresionată. Vei constata că lumea rămâne la fel, cu sau fără vorbele tale. Nu-i nimic. În schimb, dacă reușești să faci bine măcar unui singur om, care are nevoie să se recunoască în tine, se cheamă că n-ai venit pe lume degeaba.

Lași urme care nu se văd. Lași urme extrem de diferite și de contradictorii în oameni, deși tu crezi că ești una și aceeași. De fapt, fiecare își ia dintre copertile tale ce e în stare să descopere în tine.

Ești în trecere, ca noi toți, de altfel. Suntem destul de asemănători.

FIECARE scriitor și-ar dori ca opul său să se nască într-un univers literar mai bun. Există lumi utopice și pentru cărțile noastre. Nu știu dacă, puse în practică, acestea nu s-ar transforma automat în locuri rele, cum s-a întâmplat și cu celelalte proiecte utopice ale omenirii, dar e plăcut să visezi la ele. Într-una din cărțile lui Milan Kundera, scriitor care are și mâna de practician desăvârșit, și o minte teoretică sănătoasă, se dă o soluție nonconformistă pentru multe din problemele lumii literare. Kundera propune ca oamenii să-și publice cărțile numai sub pseudonim, fiind obligați prin lege să nu-și dezvăluie identitatea. În felul acesta, spune prozatorul, se rezolvă de la sine trei mari probleme: în primul rând grafomanii, nechemafii, grandomanii sunt inevitabil descurajați, așadar scade inflația de cărți; în al doilea rând scade agresivitatea vieții literare, atacul la persoană, rezolvarea în scris a frustrărilor; în al treilea rând e stăvilită interpretarea îngust biografică a operei. Aș mai adauga, la toate acestea, un lucru: critica

literatură

literară ar atinge, în fine, obiectivitatea și sinceritatea dorite. Nimeni n-ar mai fi împiedicat de considerente extraliterare să judece obiectiv o operă, iar prozatorul sau poetul, ar afla la rândul lui, cu precizie, ce efect a produs.

DEEA nu e nouă. În jurnalul lui Octav Șuluțiu apare consemnată o încercare a tinerilor interbelici de a ajunge în tărâmul utopic al pseudonimelor. Utopic măcar pentru lumea modernă, pentru că în Evul Mediu literarul era altfel perceput. Îndemnul, atât de asemănător cu al lui Kundera, îi aparține lui Constantin

Noica:

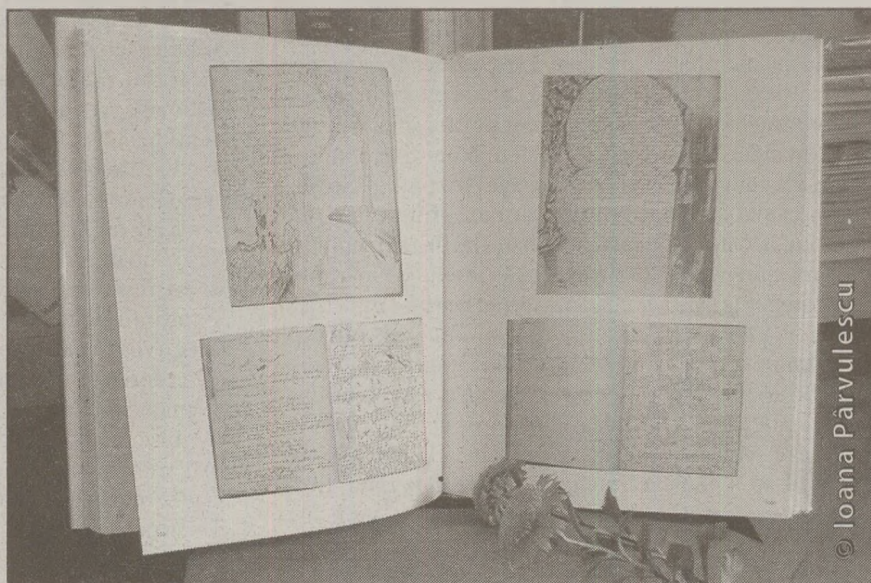
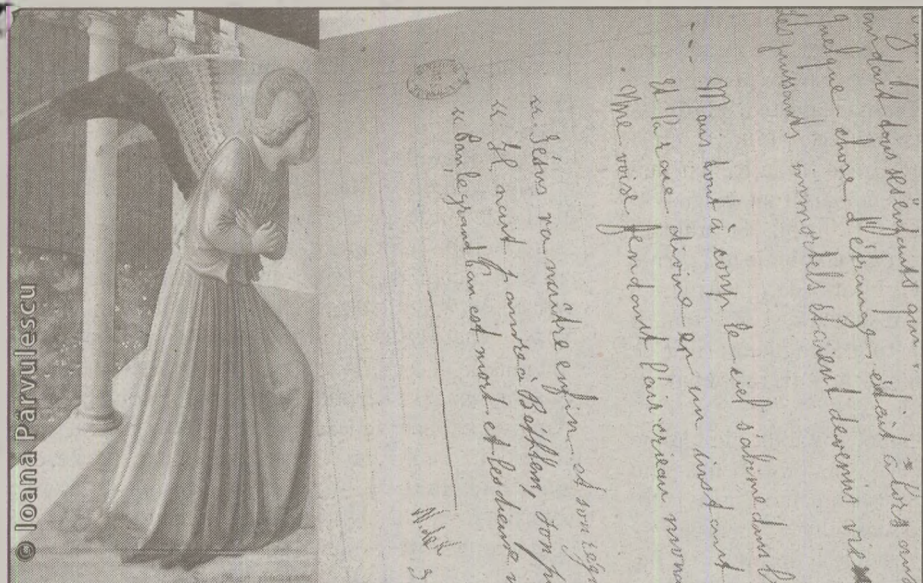
„5 ianuarie [1931]

Azi am constituit și hotărât apariția unei reviste, care să reprezinte generația tânără. Revista nu va fi semnată decât de numere. Pentru viitor nu strică să notez aici numele fiecărui număr: Mircea Grigorescu (nr.2), Ion I. Cantacuzino (nr.3), C. Noica (nr.4), Ilariu Dobridor (nr.5), Al Sahia (nr. 6), Horia Roman (nr.7), Cicerone Theodorescu (nr.8), Eugen Ionescu (nr.9), Octav Șuluțiu (nr.10), Arșavir Aterian (nr.11), Barbu Brezianu (nr.12), Eugen Jebeleanu (nr.13), Ionel Jianu (nr.14), Lucian Boz (nr.15). Secretar de redacție va fi nr. 10.” A doua zi se văd deja slăbiciunile, nu atât ale ideii, cât ale oamenilor care ar urma s-o pună în aplicare:

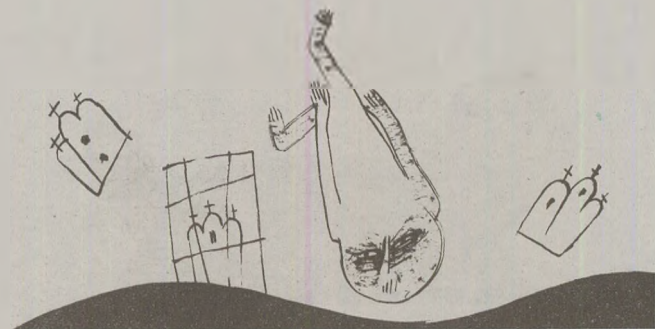
„6 ianuarie [1931]

Renunțarea e grea. Am văzut asta ieri când am trebuit să accept anonimul numerelor propus de Noica. Prin propunerea lui, propunerea mea cădea în alt plan, inferior. Dar nu era atât. Ci trebuia să abdic de la orgoliul omenesc de a mă manifesta pe mine, ca om, dar nu [sic!] într-o armată de numere. Sunt împăcat cu convingerea că toți care am fost ieri acolo (Grigorescu Mircea, Eugen Ionescu, Sahia, I. Cantacuzino, Arșavir Aterian, B. Brezianu), toți au plecat cu aceeași îndurerare. Argumentarea lui Noica era totuși ispititoare și justă. Trebuia să mergem în grup, să reprezentăm momentul istoric al generației noastre tinere. Era cinstit ca fiecare să recunoască că ceea ce spune el nu e numai al lui, ci al tuturor celor de alături de el. Că părerea unuia e făcută din aporturile tuturor celor de alături. Și apoi abdicam de la orgoliu.” Un plan tineresc, un entuziasm căruia maturul Lovinescu îi descoperă imediat, punct cu punct, slăbiciunile: „După cum Noica prezintă colectivitatea, tot astfel, cu egală justete, Lovinescu prezintă individualitatea. Și noi, în societate nu ne vom putea afirma decât ca individualități. Și apoi, nimeni nu ne va băga în seamă astfel... Vom fi persiflați!...Nu va interesa anonimul decât un număr, două. Mai mult obosește și supără. Apoi, nu vom putea lua o atitudine fără să fim acuzați de lășitate. În societate nu se luptă cu masca”.

În ziua de azi motivele anonimului și ale pseudonimului nu mai sunt nici idealurile tinerești (Noica), nici rigorile istoriei (Sebastian, care lansează piesa *Steaua fără nume* sub numele de Victor Mincu), nici măcar încercările teoretice de a stăvili inflația de carte (Kundera). Se publică, sub pseudonim, cărți pornografice în jurul cărora se face un anume tapaj, pentru motive pur financiare. Arghirofilia a înghițit utopia, istoria, teoria. Ce sfat să-i mai dai unei cărți, în ziua de azi? Poate numai cel de acum câteva secole: „Imploră totuși soarta să-ți scoată în cale pe cineva care să te înțeleagă!” ■

comentarii critice

TINE DE O constantă a psihologiei noastre ca, de pe urma fiecărui om pe care l-am cunoscut, să rămânem cu o impresie de bază, cu un fel de gust esențial în ale cărui nuanțe îi prindem individualitatea. Și, de fiecare dată când ni se cere să vorbim despre el, întreaga gamă de atribute la care recurgem spre a-i face portretul are ca punct de plecare tocmai amprenta sufletească a gustului pe care persoana lui ne-a lăsat-o. E ca și cum, apucându-te să-l descrii, îi scoți toate trăsăturile dintr-o intuiție inițială, astfel încât înceata schelarie descriptivă o vei ridica pe fundația rapidei impresii de la început. După cum e tonalitatea impresiei, așa îi va fi și portretul pe care i-l vei face. Ea va da tonul și tot ea îi va prefigura detaliile. Mai mult, gustul acesta lăuntric, ca reacție umorală spontană față de omul cu care ai avut de-a face, e resortul menit a declanșa tresăririle acelea interioare cărora le dăm în mod convențional numele de „judecată morală”. Pe scurt, ne judecăm moral semenul în funcție de impresia ne-morală pe care ne-a lăsat-o. Și oricâte verdicte vom rosti pe seama lui, la oricâte malițiozități îi vom supune numele sau, dimpotrivă, cu oricâte elogi îi vom înconjura imaginea, toate aceste verdicte, malițiozități sau elogi vor putea fi reduse la vibrația de fond a aceleiași impresii de bază. Și astfel, ființa lui o vom găsi concentrată sub forma unei dispoziții specifice pe care o vom re trăi mereu atunci când ne amintim de el.

Impresia de bază pe care mi-a lăsat-o Vladimir Tismăneanu e cea a unei energii inepuizabile ale cărei principale atribute, patetismul și blândețea, au nimerit în intelectul unui energumen deștept, encicloped și iremediabil naiv. Să le luăm pe rând. După volumul de muncă desfășurată zilnic, Tismăneanu lasă impresia unui intelectual din al cărui trup nu pornesc două mâini, ci mănunchiul de brațe ale unui hecatonheir (ființa cu o sută de brațe). Lor li se adaugă prezența sigură a mai multor perechi de ochi, fiindcă altfel e greu de înțeles când poate acest om, întreținând o corespondență electronică uriașă, cu o activitate pedagogică continuă și dovedind o poftă a lecturii ce bate spre neîfîrșire, când poate să le facă pe toate în intervalul repetitiv al fiecărui ciclu nictemeral. Omeneste vorbind, nu poți să fii la curent cu tot ce apare în politologia din America și Europa și, în același timp să iei pulsul zilnic al scenei culturale din România. Omeneste vorbind, nu poți să ai memoria a mii și mii de nume proprii, de titluri de cărți și de articole de ziar pe care să le citezi fără să fi nevoit să-ți consulți carnețelul de note, și în același timp să citești online ziarele din țară. La un moment obosești, încetinești ritmul, ba chiar te sature de atîta grindină de informații. Tismăneanu nu obosește și nu se satură. Nu știi când doarme, când se odihnește și dacă are clipe de dezgust existențial, sau dacă i s-a întâmplat de pildă să simtă cît de deșartă e lupta ideologică pe baricadele presei contemporane. Pare genul de intelectual căruia impulsul inițial cu care s-a lansat pe orbita politologiei îi asigură o mișcare perpetuă, scutită de întreruperi, timpi morți sau răzgîndiri.

Judecat sub unghiul pasiunii care îi alimentază preocupările, Tismăneanu este o enigmă: nu voi putea pricepe niciodată cum cineva se poate îndrăgosti de o disciplină atît de fluctuantă, de aridă și de supusă ingerințelor ideologice precum politologia. Și totuși Tismăneanu e îndrăgostit de ea. Numai așa îmi pot explica cum poate continua să alerge pe o pista intelectuală din cauza căreia, în ultimii doi ani, ființa lui a fost ruptă, bucată cu bucată, în cursul atacurilor mediatică. Când ajungi să fii ciopîrțit pînă la gradul de mărunțire biografică la care a fost supusă identitatea lui Tismăneanu, drama pe care trebuie s-o trăiești când te contempli în imaginea pe care ceilalți o au despre tine trebuie să fie uriașă. Dar ceea ce l-a salvat din această centrifugă mediatică menită a-l desființa a fost cultul prieteniei. Fără un Mihăieș, un Patapievicu sau un Dorin Tudoran, care l-au readus la liman de fiecare dată când, lînsat mediatic și contestat profesional, a simțit că îi fuge pămîntul de sub picioare, pîrtia vieții sale ar fi fost

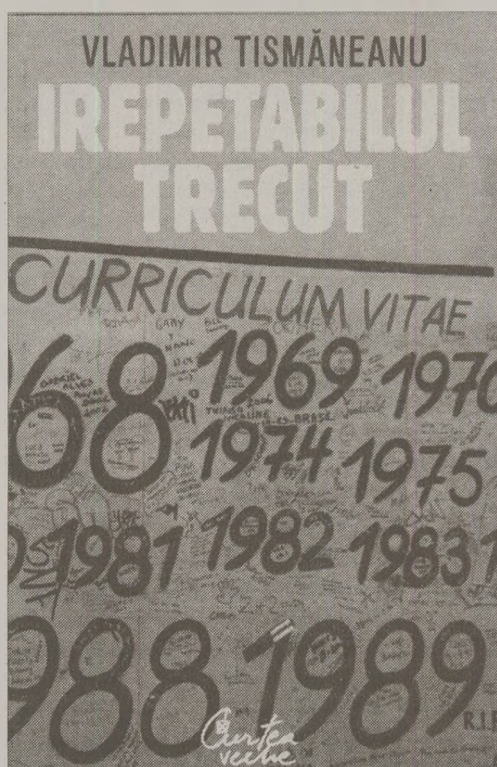
Dacă ar face bilanțul oamenilor de care, scriind de bine, s-a pomenit într-o zi înjurat copios, Tismăneanu ar putea întocmi o vitrină cu trofee ale ingratitudinii.

Sorin Lavric

• CRONICA IDEILOR

Patetismul și blândețea

Vladimir Tismăneanu, *Irepetabilul trecut*, Curtea Veche, București, 2008, 254 pag.

mult mai sincopată.

Paradoxul acestui om este că, deși patetic în fibra lui intimă, este totodată blînd. Blîndețea nu e un atribut al naturilor pătimașe. Dimpotrivă, ea cere mai curînd placiditatea seacă a unui temperament uscat, rece și cinic, pe cînd Tismăneanu e un sufletist incorigibil, un pătimaș liric căreia nu i-ar fi stat deloc rău dacă s-ar fi lăsat din cînd în cînd în voia literaturii. În schimb, în tomurile de analiză doctrinară, natura lirică nu i-o simți decît în ritmul frazelor, dar nu în căldura lor. În afară de vervă și de simț prozodic, nimic din fibra lui nu răzbate în textele de acest gen. Pe cît de cald și afabil e în carne și oase, pe atît de premeditat sobru îi e scrisul. Un soi de ecranare afectivă îi filtrează sentimentele pînă la a le face imperceptibile. Excepție fac cărțile de dialoguri cu Mircea Mihăieș, dar mai ales *Ghilotina de scum*, carte predominant autobiografică, unde aflî un Tismăneanu confesiv, capabil de mărturisiri răscolitoare. *Irepetabilul trecut*, o antologie de articole și esuri publicate în presa din țară sau din America în ultimii douăzeci de ani, respectă regula ecranării afective. O carte sobră destinată degustătorilor de diferențieri doctrinare. Dar farmecul, farmecul lui Tismăneanu, nu e de găsît în ea.

În schimb, îl găsim în blîndețea afabilă, zîmbitoare și nebelicoasă a acestui iremediabil optimist. Tismăneanu pare genul de om căruia îi lipsește organul agresivității. L-am perceput mereu ca pe o sensibilitate prin excelență non-beligerantă. Și nu e vorba de o opțiune morală,

ci de o trăsătură psihologică. Omul acesta e incapabil să fie rău, căci îi lipsește nu doar vîna reactivă a gestului violent sau a cuvîntului dur, dar chiar și imboldul primar de a provoca cuiva o suferință. Chiar și atunci cînd se înfurie în scris, e mai curînd iritat, dar nu agresiv. De aceea, polemicele lui nu sunt pătrunse de un duh războinic. Blîndețea aceasta constitutivă i-a adus multe neajunsuri, mulți percepîndu-l ca un om nesigur, slab sau maleabil. În realitate, Tismăneanu e un luptător de esență non-conflictuală. Toate polemicele pe care le-a purtat au fost reactive, ca răspuns la agresiunea altora, și nu-l vîd niciodată scoțînd sabia cel dîntîi. E genul de om căruia nu i se face niciodată poftă de o bătaie de dragul bătaii, ca într-un turm al virilității manifestate ca scop în sine.

Tocmai de aceea, Tismăneanu face parte din categoria acea stranie a oamenilor pe care nu te poți supăra. Cei care îl urăsc sau îl detestă o fac pentru că nu-l cunosc. Cînd te lași în voia psihologiei colective și te încarci cu umorile dispoziției generale, e foarte ușor să-l urăști pe Tismăneanu: numai că o faci de la distanță, beneficiind de scuza lipsei de apropiere. Cînd îl cunoști însă, dacă nu ești înțepenit într-un tipar resentimentar sau dacă nu ești complet idiot, nu ai cum să nu-i recunoști farmecul. Curtenitor, patetic și deopotrivă blînd, Tismăneanu suferă de o naivitate incurabilă. E naivitatea celui care se investește afectiv în afîtea relații umane încît, în mod inevitabil, se alege de pe urma lor cu un munte de dezamăgiri. Și la mijloc nu e sociabilitatea lui spontană și irepresibilă, ci ușurința cu care dăruiește încredere prea multora, surprinzîndu-se în final în postura celui care, împărțind elogi în dreapta și stînga, primește înapoi un val de invective. Dacă ar face bilanțul oamenilor de care, scriind de bine, s-a pomenit într-o zi înjurat copios, Tismăneanu ar putea întocmi o vitrină cu trofee ale ingratitudinii. Dar problema nu e că a pățit-o, ci că nu se lecuiește. Naivitatea lui vine din disponibilitatea netîrguită cu care se pune la dispoziția semenilor. Cît va trăi, Vladimir Tismăneanu va încerca să lege prietenii și să cultive cunoștințe. Și tot cît va trăi, va reînvia după fiecare decepție suferită.

E în de-ajuns să deschizi *Irepetabilul trecut* și să vezi cîți dintre cei despre care scria frumos la începutul anilor '90 îi mai sunt astăzi prieteni, ca să-ți dai seama de intensitatea decepțiilor pe care politologul trebuie să le fi încercat de-a lungul timpului. Dar important nu este să vezi cum Cornel Nistorescu, Paul Goma, Michael Shafir ori Ion Bogdan Lefter, din aliați doctrinari și amici mondeni, i-au devenit între timp inamici ideologici sau detractori publici, important e altceva: senzația de deșertăciune pe care o capeți măsurînd proporțiile fenomenului, dar o senzație care depășește volumul de față, și chiar și pe autorul lui. Căci e vorba de cît de mișcătoare și neașezată e lumea intelectualilor români, de ușurința cu care încheiem niște alianțe pe care le considerăm veșnice, pentru ca peste un an sau doi să le desfacem definitiv. Și la sfîrșit, după afîtea solidarități efemere și cunoștințe pasagere, simțim cum amărăciunea sedimentată sub forma unor orgolii irascibile dă tonul lumii în care trăim.

Dar, întorcîndu-mă la volumul de față, pe care, deși l-am deschis cu gîndul de a-l recenza, l-am terminat cu atenția concentrată cu precădere asupra autorului său, și asta tocmai din cauză că am fost surprins de numărul celor care, din foști aliați, îi sunt azi adversari declarați, întorcîndu-mă la volum, să-l las pe autor să-i descrie conținutul așa cum eu nu am făcut-o. „Multe din eseurile grupate în această carte au apărut în paginile revistelor *Agora* și *Meridian* editate de Dorin Tudoran în Statele Unite. Altele au fost difuzate de postul de radio Europa liberă, al cărui colaborator permanent am fost, începînd din 1983. În fine, sunt strînse eseuri scrise pentru revistele independente din țară, la care am colaborat în chip constant după răsturnarea regimului comunist în decembrie 1989: 22, **România literară**, *Contrapunct* și *Orizont*. Temele lor dominante sînt, cum ușor se poate vedea, legate de incertitudinile ieșirii din totalitarism. Adeseori polemice, eseurile mele se vor o contribuție la o atît de necesară dezbatere a valorilor esențiale ale unei culturi politice cu adevărat democratice.” ■

**Un gând pur pascalian:
„Neliniștea – bătăile de
inimă ale lui Dumnezeu
în tine însuși.”**

Scrisoare din Paris

Canetti și Pascal

Citez:

„Din nou Pascal. Care niciodată nu ne-a iritat, niciodată nu ne-a decepționat. Nimic la el nu e împrumutat din altă parte. Argumentația sa lasă porți deschise. Chiar dacă n-ai fi de acord cu el în nimic din ce spune, tot ai vrea să revii fără încetare la el și să-l regândești. Nicio descoperire nu-l contrariază. Credința și reflecția, la Pascal : niciodată una nu cedează celeilalte.

Ce-i slujește în ale sale *Pensées* este faptul că mereu se *întrerupe* (cuvânt subliniat în text – n. n.). Oricine poate asambla aceste fragmente după cum îi place. Iar cel mai bine este să le lase așa, ne-asamblate. Formula e partea lui tare. Puritatea lui Pascal se manifestă în punerea în ecuație a enunțurilor, a fiecăruia. «Multitudinea ce nu se reduce la unitate nu e decât confuzie, după cum unitatea – zice Pascal – ce nu depinde de multitudine, nu e decât tiranie.»

Una din multe referințe la autorul francez preferat în *Reflecțiile* lui Elias Canetti, publicate postum (Albin Michel, colecția *Les Grandes Traductions*, traducere din germană de Walter Weideli).

Canetti – am mai vorbit despre el la dispariția sa acum patru ani într-o *Scrisoare din Paris*, Canetti, așadar, 1905–1994. Premiul Nobel 1981; mă cam întristează că trebuie să notez că extraordinarele inedite *Reflecții*, pentru a nu produce editurii pariziene pagube materiale, au fost publicate „*avec le concours du Centre National du Livre*”. Fel de a zice că nu prea găseau cititori... În fine, să nu dramatizăm, ne-am obișnuit... Totuși, și din nou, totuși, nu era vorba de un necunoscut – ditamai „*prix Nobel*”...

Fragmentul citat – una din multele trimiteri la Pascal, din nu prea multele trimiteri „*livrești*” prezente în reflecțiile lui Canetti. Iată un alt fragment, străbătut de aceeași undă admirativă:

„Ceea ce face grandoarea lui Pascal este felul lui de a se *limita* : nu cunosc un fel mai elocvent. Nu înceta să-și taie singur vorba. De aceea, vorba lui se citește ca și cum tocmai atunci a tășnit și chiar în clipa aceea el a și întrerupt-o. Toate frazele lui și toate fragmentele de fraze par a fi chiar astăzi scrise.”

Bătrânul și înțeleptul Canetti (cel născut la Rusciuc, îmi place sintagma asta, cum îmi place să o repet pe aceea privindu-l pe Eugène Ionesco „cel născut la Slatina”), înțelept dar deloc „așezat” de felul său, deloc „cuminț” și nici cumințit cu vremea (a trăit cam nouăzeci de ani), nu se sfiește să ia lecții de la mult mai tânărul, precocel și excesivul Blaise Pascal, lecții nu de gândire, căci îi plăcea să gândească de unul singur și ca și Pascal nu „împrumută” nimic de la nimeni, ci, aș spune, de tehnică a scrierii, întrerupte, fragmentare, a cuiva deprins „să-și taie singur vorba”, să nu staționeze metodic într-o idee, să nu „exploateze” laborios o „tășnire”...

Uneori se și dispensează de comentariu, aruncând în pagină câte o frântură pascaliană urmată neutral de un rând alb: „... și nu-i pot aproba decât pe aceia care caută gemând” sau „tot ce este imposibil de înțeles nu obosește să fie așa”.

Alteori comentariul revine, dar eliptic, redus la strictul necesar, la strictul esențial, ca în cele trei-patru rânduri începute cu formula *Pensées* – titlul pascalian – *contre la mort*: „Singura soluție posibilă – ele trebuie să rămână în starea de fragmente. Nu trebuie să le publici tu însuși. Nu trebuie să le redactezi.

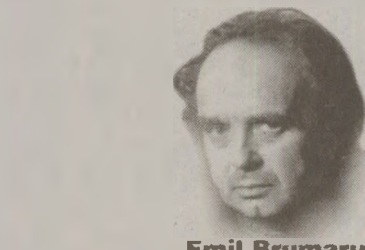
Nu trebuie să le unifici” (ultimul cuvânt: *unifier*, apare în aldine în text). Un fel de sfat pe care Canetti, cu *Gândurile* lui Pascal în fața ochilor, și-l adresează sieși.

Aș vrea să largesc paranteza – prezența lui Pascal în postumele reflecții ale autorului romanului *Orbirea* nu se rezumă la citate și referințe directe – iradiază pretutindeni în textul de o mare, pascaliană densitate.

Desprind câteva idei: „Nicio scriitură nu-i destul de secretă pentru ca omul să se exprime în ea cu sinceritate.” – „Atât este de rău, că urechea sa se teme de limba sa.” – „Nu va deveni niciodată un gânditor: se repetă prea rar.” – „Reușita nu-i decât o parte infimă a experienței.” – „Valoarea unui spirit se măsoară după numărul de ani pe care este în stare să-i piardă.” – „Ușor este să fii rezonabil când nu iubești pe nimeni, nici măcar pe tine însuși.” – „Lui Dumnezeu nu-i place să extragi lecții din istoria recentă.” – „Oamenii vorbesc ca și cum ar fi vorbit totdeauna așa.” – „Istoria conține *orice* sens, de aceea e absurdă.” – „Artele trebuie să coabiteze în felul cel mai cast cu putință.” – „Spre vârsta de patruzeci de ani omul e cuprins de o nevoie disperată de a legifera.” – „Nu mărturisi nimanui cât de tare ești abandonat, nici măcar ție însuși.” – „Ultimele cuvinte ale lui Gogol – o scară, aduceți-mi repede o scară.”

În sfârșit, un gând pur pascalian: „Neliniștea – bătăile de inimă ale lui Dumnezeu în tine însuși.” Elias Canetti, cel născut la Rusciuc – despre Pascal și, prin Pascal, despre el însuși și despre unii dintre noi...

Lucian RAICU
iulie 1998

Emil Brumaru

CERȘETORUL DE CAFEA

E-o dezvelire-a lucrurilor simple...

E-o dezvelire-a lucrurilor simple,
A tot ce-ar trebui să ni se-ntîmple!
Gura-și va umple cu arome cana
Spre-a-mi obloji și sufletul și rana
Din carnea mea prostită de tristeți.
Prins în pologul recii dimineți,
Oh, patul va pluti cu noi, doi fleți,
De-abia dezmeticiți din perne moi,
Cînd visele sînt încă de oloi
Si se preling, lăsînd pete în perne,
Drept semn al giugiulirilor eterne.
Cuțitul va tăia pîinea anume
În mari felii de-amor unse cu

spume.

Si din dulap vor izbucni iar

îngeri

Preacurioși de calde-ni-le-

atingeri... ■

Fototeca României literare

Foto Ion CUCU

Valeria Seciu, Cezar Ivănescu, Marin Preda – 1976

l i t e r a t u r ă

Tăcerile mele și tăcerile lui Mircea Martin

NU ÎMI ADUC aminte cum am ajuns să merg la cenaclu la Mircea Martin, constat chiar și acum, după atâția ani, că îmi este greu să îi spun Universitas, ca și cum Universitas era un nume oficial pentru autorități, iar pentru noi, cei din interior, era pur și simplu *la Martin*, de asemenea nu îmi aduc aminte cine mi-a spus prima dată de cenaclu sau cine m-a chemat acolo.

În schimb, îmi aduc aminte o scară lungă, pe care trebuia să urci până la capăt și la fiecare palier peisajul se schimba ca într-un film neorealism italian, pentru că treceam printre scaune dezafectate scoase pe hol, niște coruri studențești care făceau repetiții pentru Cântarea României, era foarte frig iarna și o caldura îmbroasă cum este în clădirile vechi vară, fetele și băieții pe care îi întâlneam din timp ce urcam purtau blugi aduși de vaporenii și tricouri chinezești care se vindeau în cămine. Din când în când, atunci când ajungeam în dreptul lor, se deschideau niște uși și apăreau niște tovarășe secretare. Ce căutau niște tovarășe secretare la șase seara în clădirea Universității de pe Schitu Măgureanu? Cred că ele știau exact, eu nu.

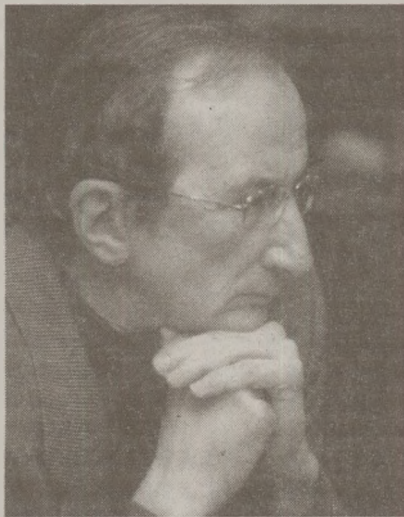
În rest, era zgomot, se întrerupea destul de des lumina, mai erau sticle goale de brifcor lăsate prin colțurile palierelor, pe vremea aceea puteai să combini brifcorul cu vodcă Wyborowa luată pe sub mână, dacă aveai relații. Dacă nu, beai vin spumos rose care umplea la liber metri întregi de rafturi în toate alimentarele, în loc de mâncare și de la care mi s-a făcut rău odată într-o seară, când eram în practică la Poarta Albă cu Facultatea de Medicină și am stat în penitenciarul de femei al Constanței, dezafectat temporar, ca să aibă unde dormi tovarășii studenți pe perioada muncilor agricole.

După ce terminai de urcat scările, intrai într-o cameră, mult mai mică decât o sală de clasă, cu o masă mare pe centru, unde ne strângeam toți, așezându-ne de fiecare dată cam pe aceleași locuri. Cătălin Jârlea și Horia Gârbea lângă Profesorul Martin, Cristi Popescu lângă Cătălin, apoi Bănuțescu, Luci Vasilescu și ceilalți. Eu stăteam undeva la capătul opus al mesei cu fața spre geamul dinspre Schitu Măgureanu, de obicei tăcând, de fapt, întotdeauna tăcând. Era mai tot timpul frig, masa era de culoare închisă și, cum nimeni nu ștergea praful, nici măcar femeia de serviciu care se uita suspicioasă la noi, puteai să te semnezi cu degetul. Dacă ar fi putut fi conservată, ar exista acum o masă mare de lemn cu multe semnături de nouăzeciști, în originalul de acum 20 de ani. La începutul ședinței de cenaclu, cei care fumau își faceau din foi de caiete dictando sau hârtie albă scrumiere de hârtie care, pe măsură ce ședința continua până târziu, atunci când nu eram dați afară de portar, se umpleau de scrum și mucuri de țigări.

Cine vorbea la Martin? Ai casei, și trebuie să reiau litania.... Horia, Cătălin, Cristi, Dan Boerescu, Ruba care venea la mai toate ședințele, Vinicius, din când în când Buduca, din când în când Nino Stratan, grupul de la Brașov prin reprezentanții lui și câte un optzecist „importat” de la Crohmălniceanu care se mai nimerea pe acolo să asiste la turnirele noastre, ca un nobil feudal fluturând stindardul cu semnele heraldice ale optzecismului, care era nu doar la putere, dar părea și veșnic. În cenzura dictaturii îți puteai permite doar apologia textualismului și a esteticii postmoderne care, fiind atât de abstracte, erau unica alternativă acceptată a realului. Ne puteam astfel ocupa în liniște de „postmodernismul definit ca fiind mefient în metanarațiuni”, în concepția lui Jean François Lyotard, căci cu ce Dumnezeu altceva te puteai ocupa?

Cine tăcea la Martin? Păi, de obicei Martin și mulți dintre cei executați, eu îmi aduc aminte doar de execuția celor cu valoare literară indubitabilă ca Galățanu și Ioan Es Pop și câteva comentarii la adresa lui Augustin Ioan, dar, cu siguranță, au fost mulți alții. Deși avea și cenaclul idiosincraziile și partizanatele lui, pentru că,

în principiu, nu te iei de „ai tăi”, chiar dacă au o zi proastă, la Martin cei care citeau erau executați de cele mai multe ori fără răutate, atât cât îmi aduc aminte acum, plătind tributul datorat nostalgiei și distanței în timp. Era mai mult o atitudine teribilistă conform căreia, dacă ai fi afirmat despre un lucru bine scris că este necondiționat valoros, ai fi putut fi acuzat la rândul tău că nu ești suficient de critic. Nota noastră de rebeli „până la capăt” semăna foarte tare, îmi este teamă, cu atitudinea de duri a băieților mei, ușor trecuți de adolescență în momentul de față, atitudine normală din punctul lor de vedere, pentru că așa *e cool*. Dacă ești critic domle, păi atunci, trebuie să critici! Cine rezista acestui ritual de inițiere în urma căruia ar fi devenit bărbat chiar și într-un trib din Africa era, de cele mai multe ori, destul de repede asimilat grupului la Martin, dacă bineînțeles voia și timpul și distanțele geografice îi

permiteau să vină suficient de des la cenaclu. Asta nu însemna neapărat o blândețe dinaintea asumată a comentariilor la viitoare lecturi – am asistat inclusiv la o lectură a lui Cristi Popescu întâmpinată extrem de circumspect – dar se instala un fel de recunoaștere a valorii, un fel de... ok, ce a citit azi nu e chiar strălucit, dar... până la urmă, vorbim de Cristi Popescu pe care îl cunoaștem!

Mecanismul criticii în cenaclu avea și o dimensiune mai amplă și mai profundă, de care am devenit conștientă abia ulterior, când am perceput-o ca fiind o formă de rezistență la propaganda de afară. Pe vremea aceea, toți trăiam o epocă luminoasă de mari împliniri, îndrumați de luceferi scriitori, care străluceau pe cerul patriei mai ceva decât Eminescu, devenit un fel de Luceafăr-Șef menit să gireze în concepția oficială, lipsa de valoare a celorlalți luceferi mai mici, iar în această atmosferă, tovarășa Clatici ne cenzura atunci când opera noastră minoră nu reflecta luminozitatea intensă și pozitivă în care trăiam. Totul era atât de ditirambic și laudativ, în general, că ajunsesem să trăim o stare de intoxicare cu adjective pozitive, iar din această perspectivă, critica excesivă din cenaclu îmi pare acum o formă de igienă mentală și de reinstaurare a echilibrului. Paradoxal sau nu, aceasta este atitudinea care s-a păstrat cel mai bine în memoria mea afectivă și după atâția ani nu pot să mi-l imaginez pe Boerescu făcând un comentariu fără să își picure măcar și în doze homeopatice soluțiile acide, de parcă cuvântul alcalin nu s-ar fi inventat și pentru el, pe Gârbea mângâind calin pe cineva pe cap și spunându-i cât de bine scrie sau pe Bănuțescu declarându-se admiratorul pe viață al cuiva, cu excepția poate a lui Mazilescu, care deja nu mai era când l-am cunoscut eu pe Daniel.

Cât timp tăcea Martin? Martin tăcea tot timpul ședinței până aproape de sfârșit și din când în când scria notițe. Pe lângă el, tăceau mulți alții, printre care și eu, venită din exteriorul grupului, debutată de Alex Ștefănescu în SLAST, după ce acesta îmi răspunsese la *poșta redacției*, primul exercițiu critic din viața mea pe un text de anca mizumschi, exercițiu pe care nu am

După ce terminai de urcat scările, intrai într-o cameră, mult mai mică decât o sală de clasă, cu o masă mare pe centru, unde ne strângeam toți, așezându-ne de fiecare dată cam pe aceleași locuri.

cum să-l uit vreodată, pentru că mi s-a întâmplat în ultimul an de liceu și a născut dorința de a merge la București, unde mergeam oricum, pentru că intrasem la Medicină. Era de fapt dorința de a cunoaște Bucureștiul cenaclurilor, ceea ce pentru provinciala de atunci însemna un progres uriaș din punctul meu de vedere, plictisită să trăiesc la Tomis precum Ovid și să fiu declarată o valoroasă mlădiță dobrogeană pe la tot soiul de concursuri interjudețene. Odată ajunsă aici, am început să tac în cenaclu timp de mulți ani, ca și cum scopul fusese atins și restul venea de la sine. Așa că am tăcut urcând scara până la ultimul etaj în fiecare săptămână, am tăcut mult și bine, dar cu fiecare comentariu căruia i-am fost martoră, am devenit insesizabil pe atunci, dar foarte clar mie acum, *dintre cei care mergeau la Martin*. Prin '88, când a apărut și volumașul meu, în *cartea cea mai mică*, aveam deja sentimentul de apartenență la un grup mai mare, amestecând optzeciști și nouăzeciști deopotrivă, grup care mergea de obicei de două ori pe săptămână la cenaclu, marți la Croh și vineri la Martin, în aceeași sală.

Ca și cum sala de cenaclu a acelei perioade ar fi fost investită cu puterea de a crea legături umane indisolubile, chiar și atunci când sunt negate de umenitate, ca să conștii ceva trebuie să accepți că există și că e investit cu semnificație, toți cei pe care i-am cunoscut atunci vor popula mitologia mea interioară pentru tot restul vieții și nimic din ce se va întâmpla cu fiecare dintre ei în parte nu îmi va fi indiferent. Acest sentiment de apartenență la grup instalat atunci nu m-a mai părăsit nici o secundă, nici când lucra Cristi Popescu la *Adevărul Literar și Artistic* și citeam versuri câte juma de noapte în apartamentul cu linoleum pe jos din cartierul Aviației, unde locuia familia mea de pe atunci, astfel încât, după atâtea jumătăți de nopți – cei doi cristi popescu stăteau mai mult, dar eu aveam copii mici – mi s-a întâmplat o carte întreagă dedicată aceluia dintre ei care era poet, nici în după-amiezele când stăteam pe terasa la MLR cu Saviana și Diana Manole așteptând să apară Condeescu, nici când urcam, deși am rău de înălțime, până pe acoperișul blocului Sabena, să îl scot din bârlog pe Lucian Branea și nici în noaptea de 21 Decembrie când știau cu exactitate că Iulian Costache putea să moară la baricada de la Inter.

Când vorbea Martin? Martin vorbea întotdeauna la sfârșit cu tact și eleganță. Dacă victima fusese prea intens mursecată în opinia lui, puneia lucrurile la loc cu un soi de normalitate neostentativă, dacă dimpotrivă fusese o ședință cu prea multe prietenii literare afișate le mai ajusta din *poignet*.

L-am reîntâlnit după foarte mulți ani de când cenaclul lui încetase să existe, undeva pe holurile de la Filologie, aproape neschimbat fizic și, cu aceeași eleganță academică, a acceptat să vină și să vorbească la lansarea mea de carte, deși nu mă mai văzuse de o veșnicie, doar pentru că și eu fusesem pe vremuri... la Martin.

Când am început eu să vorbesc? Foarte târziu. I-am cunoscut pe marea lor majoritate în perioada '86-'87-'88 și am început să îi caut 20 de ani mai târziu, când i-am regăsit modificări de boli, de kilogramele în plus, de divorțuri și de responsabilitatea propriilor copii, unii dintre ei cu mai multe rânduri de copii, mari și mici, marcați de apariția primelor pietre funerare ale generației. De ce i-am cautat? Pentru că am scris un poem pentru ei, poem care se termina așa... *Până la urmă toată frumusețea lumii încăpea în noi/ nu aveam cărți de vizită/ nu ne cobora în niciun fel de aceea de fiecare dată când coboram pe schitu măgureanu/ atingând linia orizontului ca o navă/ oamenii întorceau capul după poezie hipnotizați de soldurile ei uriașe/ de amantă regală...* și era dedicat unei generații, care a avut puterea să își cristalizeze identitatea, în condițiile în care până și supraviețuirea literară era pusă sub semnul întrebării. Totul ni s-a întâmplat cu câțiva timp înainte ca anii '90 să apară efectiv la orizont, cu tot ce au adus ei, pentru fiecare dintre noi în parte și pentru generația noastră în comun.

Anca MIZUMSCHI

(Din volumul *Universitas – A fost odată un cenaclu*, în curs de apariție la Editura MLR; coordonator: Mircea Martin, redactor: Eugenia Jărlungă.)

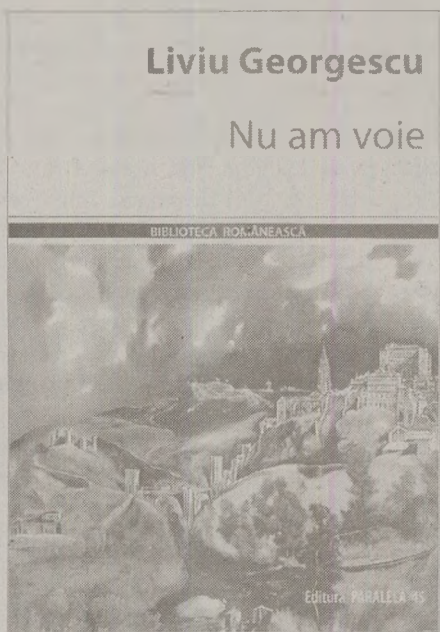

Molozul fumegând încă al civilizațiilor dispărute e reintrodus, cu un teribil efort de recuperare, în schema inițială, nefisurată.

Daniel Cristea-Enache
CARTEA ROMÂNEASCĂ

Aproape departe

Liviu Georgescu, *Nu am voie*, postfață de Al. Cistelean, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, 184 pag.

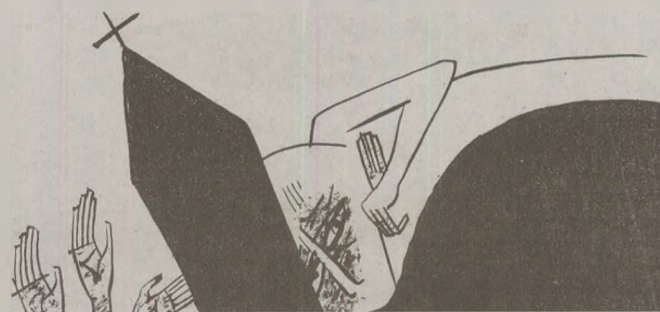
ELUI CE are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce nu are, și ce are i se va lua... Mulți poeți foști componenți ai Cenuclului de Luni au avut, în ultimele două decenii, un parcurs creativ minimal, scriind puțin și neconvingător, mai puțin și mai neconvingător decât se aștepta de la ei. Spre deosebire de acești „optzeciști” loviți de sterilitate (boală literară la fel de periculoasă ca și grafomania), Liviu Georgescu, *lunedist* ce a debutat editorial abia în 2000, are începând cu această dată un traseu exploziv. *Călauza* (2000), *Solaris* (2002), *Ochiul miriapod* (2003), *Orologiul cu statui* (2004), *Piatră și lumină* (2005), plus un volum, *Transatlantice* (2007), aflat la granița dintre poezie, proză și jurnalul de călătorie, i-au luat prin surprindere pe critici. Atât pe cei manifestați și afirmați înainte de Revoluție, care își constituiseră deja lista canonică proprie, cât și pe comentarii mai tineri, cărora lista cu vedete a generației '80 nu le mai spune mare lucru.

Apărută la finele unei mișcări literare altădată înnoitoare, dar căzută acum, ireversibil, în alexandrinism și referință la referință, poezia lui Liviu Georgescu este consistentă și debordantă, tumultuoasă, saturată epic, cu o lăcomie hugoliană a prinderii tuturor măturilor, fărâmelor, artefactelor din istoria universală. *Nu am voie*, titlul cel mai nou, poate fi ușor întors împotriva autorului. Oricât spațiu de manifestare i s-ar da acestui poet ce se consideră „reprimat”, constrâns, supus interdicțiilor, el l-ar umple într-un interval scurt și ar solicita apoi – cu aceeași nevoie de extindere – un altul, mai mare. Două dintre cele trei secțiuni ale volumului sunt intitulate, relevant,

Scăpăm pe spirale și în cele patru vânturi. Iar prima, *Aproape departe*, aduce în fața cititorului, după un desfășurător biografic de introducere, răsfirările imaginative prin cenușa imperiilor dispărute. *Involuția* e tot un desfășurător, însă nu personal, autobiografic, ci de istorie pură: „Războiul de 30 de ani. Descoperirea coloniilor atrage croazierele/ pe mări și oceane, mirodeniile ațăta lupta imperiilor/ pentru supremație./ Francis Drake, piratul, face înconjurul lumii./ E înnobilit pentru jafurile lui. Comerțul cu sclavi e profitabil./ Lupte locale pentru putere, creștini împotriva creștinilor./ Filip al Spaniei, catolicul, dezlanțuie Armada peste Canal. Elisabeta./ protestanta, îi spulbera flota./ Turcii transformă Ungaria în pașalâc și asediază Viena./ Și peste toate se ridică geniul lui Shakespeare să poetizeze ororile./ Bach încearcă încă o dată să ne lege de Dumnezeu./ Decapitățile regale și lupta împotriva monarhiilor./ Iluminismul aruncă năvodul rațiunii peste intuiție și imaginație./ Napoleon se războiește cu toată Europa. Revoluțiile aduc/ nenorocire și haos./ Revoluția industrială mecanizează totul. Bolșevicii reușesc marea/ înșelăciune și un secol de teroare se dezlanțuie. Regii abdică.”

Versurile sunt aici aproape expositive și tranzitive, fără ambiguitate simbolică, efecte de stil, sugestivități de atmosferă. E o anumită structură istorico-ideologică fixată de poet, firul central al unei istorii plurale pe care el îl desfășoară, legându-l strâns de cel al convingerilor personale. Acestea sunt nu mai puțin evidente. În timp ce istoria merge în sensul *progresului*, al revoluțiilor, al eliberărilor de tradiție, religie, regalitate, aristocrație, sub semnul unei secularizări și al unei democratizări *sans rivages*, eul poetic urmează un cu totul alt curs, încercând să recupereze tocmai ceea ce este lăsat, ghilotinat și aruncat; ars și risipit în cele patru vânturi... Molozul fumegând încă al civilizațiilor dispărute e reintrodus, cu un teribil efort de recuperare și re-îndreptare cultural-istorică, în schema inițială, nefisurată. Totul se vrea ordonat „în imagini și serii”, autorul (identificat, în cazul de față, cu subiectul cunoscut) încercând, dramatic, marea reconstituire. Castele „pe-o rână” sunt contemplate cu tristețe, într-un bun poem reprezentativ pentru viziunea și simbolistica lui Liviu Georgescu: „Colind strazile înguste, privesc îndelung oamenii./ siluetele lor subțiate prin care poți înfige o lamă/ fără să curgă sânge./ castelele pe-o rână prinse în plase de păianjen celeste/ și muzeele adăpostite în castele dezlipite din poveste/ și lipite ca niște abțibilduri pe zămbete./ pe flash-urile turiștilor, pe zarva pașilor pierduți pe dalele roase./ miros de petrosin și analcid, de amoniac din latrinele/ miilor de vizitatori care înăbușă intrările și îngrășă oglinzile/ cu zigzagul lor de plastilină, printre ațipirile oamenilor de ordine./ printre tufisurile plutind pe volute baroce și cristalul trompetelor./ în alcovurile violei da gamba./ Colind strazile înguste, privesc îndelung oamenii./ Mă pierd prin câmpii și pe dealuri./ mă afund în ceața erei eroice, printre steme pentru totdeauna apuse/ rupte din trupul înfrigorat de puritate./ Figuri de crai se pierd peste coamele orizontului./ se duc și îmi apar mai răscolitor în vis./ în tristețea îngroșată ca vinul vechi în ochii deschiși./ îndelung sângerându-mi în creier.” (*Îndelung*).

Recitind cu atenție aceste versuri, observ un paradox. Pesimismul istoric al poetului, amărăciunea lui că totul decade (explicit: „totul s-a degradat de la epoca de aur la epoca de fier”), se asociază cu o expresie lirică, așa-zicând, jubilativă. Poezia este deprimată, prin starea dominantă a eului și prin tonalitățile frecvent întâlnite; și în același timp plină de vigoare expresivă, de forță, cu reflexe intacte. Cu cât subiectul e mai dezamăgit, cu atât obiectul artistic pe care-l compune ca imagine a lumii decăzute este mai vast și mai vital. Inclusiv atentatul de la World Trade Center va intra într-un poem caracteristic, de mare vivacitate asociativă, în registru suprarrealist: „Turnurile – oglinzi absorbite// privirea sapă mlaștini de fum, roți ruginite

comentarii critice

printre turnuri/ ochii alintați cu invidie, molestați cu lacrimi supersonice/ bătuți cu trandafiri sălbatici sfâșiați cu cornul de terebentină/ în auzul remorcat de vuietul cerului/ șoapte printre cortine de sânge, trompete prin sfere abstracte// iubirea noastră se împiedică de acțiuni intransitive/ de căderi impersonale de meteoriți/ găsește adăpost sub lupele cangrenate/ în toamna cu o singură zăpadă – hârtii plutind ca îngerii arși/ și iubirea noastră – dezlanțuire de lacuste albe tremurând/ pe tulpinile gemene/ printre colapsuri & explozii & viziuni” (*Turnuri*).

Mișcarea browniană e văzută ca funestă în Istorie, fiindcă ea dezagregă valorile, fărâmițează imperiile, „dezleagă” (cu ghilimele) umanitatea. Dar ea este reiterată, la un alt nivel, în aceste texte lungi și forfotitoare, cu un turbion amănunțit de imagini. *Ochiul miriapod*, metafora plasată anterior în titlul unui volum, i s-a părut probabil reductivă autorului, de vreme ce el folosește acum pluralul, intensificând monstruos percepția vizuală. Oglinzile sunt de asemenea multiplicat, creierul „nu mai focalizează, ci dispersează”, „fărâme de ochi” sunt „aruncate ca zarurile printre felii sângerânde de sfere”. Poetul deschide către lume, cu o imaginație lirică febrilă, un ochi „total”: „și peste toate, amintirile unui singur om năvălesc proaspete,/ se insinuează în țesătura zilelor, în carnea unui poem,/ în porii hârtiei transformate în celuloză cinematografică/ cu tirania lui de ochi total. Existența absolută a unui individ concret/ într-o istorie determinată. Derulare hiperlucidă./ girofar și barometru, inimă de carne și suflet.” (*Ochi miriapodi*). Rezumativ și concludiv, Liviu Georgescu este un senzorial nesățios cultural. *Cum suntem* e de fapt un autoportret: „În mintea noastră – ceară moale –/ senzațiile își afundă ca niște găze micile piciorușe zburdând/ din loc în loc, o briză sau o furtună de culori, sunete, mirosuri, atingeri/ și forme, un snop de impulsuri nervoase desprinse din molozul/ senzațiilor. În alambicuri, spațiul și timpul, zborul și pricina nașterii/ ordonează totul în imagini și serii, ca niște cărți în rafturile/ bibliotecii.” Un singur cuvânt îmi pare că nu sună bine în acest convingător și definitoriu fragment: „pricina”.

Dar să nu fim pricioși. Cu *Nu am voie*, ultimul „optzecist” a mai dat un volum excelent de versuri, semnalizând că are, totodată, resurse și pentru altele.

UniCredit Țiriac Bank prezintă

hp URUS PETROM

ANONIMVL

Festivalul Internațional de Film Independent

RETROSPECTIVA 2008 CINEMA STUDIO, 03 - 05 octombrie 2008
Intrarea liberă pentru elevi și studenți în limita locurilor disponibile

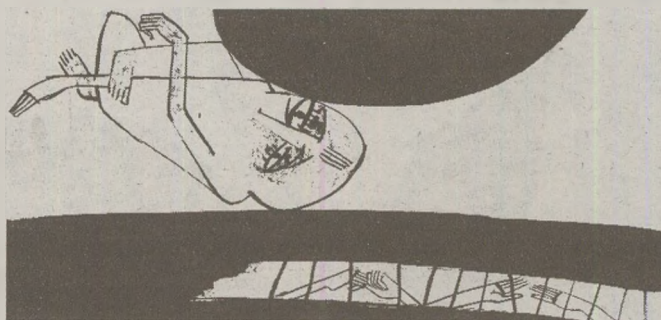
Delta Dunării - Sfântu Gheorghe
ediția a V-a
11 - 17 august 2008

grafică și tipar DILEMAVECHE 24-FUN RAMADA tabu Cotidianul

Hammer-Fish cinemagia HBO

Cu sprijinul CENTRUL NAȚIONAL AL CINEMATOGRAFIEI Partener asociat TVR

comentarii critice

E RELATIE are moartea cu filosofia? „A filosofa înseamnă a învăța să mori”, proclama solemn Platon, iar Nietzsche, dionisiacul îmbătat până la primejdioase limite de întunecoasele-i energii vitale, afirma la rîndu-i că „dacă n-ar fi fost moartea, nu s-ar fi filosofat deloc”. Scriitorul român contemporan

Dumitru Augustin Doman e dintre cei ce cutează a schița o replică: „Filosofia se învață, moartea – nu”. Cu alte cuvinte întoarce spatele unei „științe a morții”, unei morți cărturărești, uscate, pentru a măsura terifiantul fenomen cu propria-i măsură lăuntrică, pentru a-l reîntoarce la viață. Oare putem învăța extincția din cărți, ne-o putem însuși ca o lecție dintr-un manual? Oricîte lucruri ingenioase, oricîte subtilități s-au formulat pe seama ei, nu rămîne oare experiența în cauză descumpănitor în afara lor, ca o provocare perpetuă, suprema provocare la adresa ființei? Așa cum Pascal îl refuza pe „Dumnezeul filosofilor și al savanților”, în favoarea celui care este obiectul superior al iubirii, nu avem dreptul de-a recuza o moarte analitică, speculativă, doctă, o moarte mai mult ori mai puțin artificioasă, desprinsă din realul cosmic pentru a fi depozitată în cărți? Autorul nostru crede că da: „În biblioteca ta de acasă, cu rafturi țintuite pe veci în pereți, din podea pînă-n tavan, cauți, cauți să afli ce este moartea. Din mijlocul tavanului, doi ochi ironici te privesc și o voce cavernoasă îți zice: «Aceea e moartea livrescă, hă-hă-hă! he-he! hi-hi! Caută în altă parte, pe dealuri și pe cîmpii, pe goluri alpine și în pustiu, mai ales în pustiu»”. Moartea nu se învață, așadar, moartea se trăiește sub semnul unei sensibilități panicate, al unei angoase, pentru a folosi un termen modern, depășind formulele speculative care, paradoxal ne înstrăinează de orizontul sfîrșitului, ne leagă mai curînd de precaritatea unui prezent ce-o obturează. Nu mărturisea Tolstoi, cutremurat, ieșind de la un spectacol cu o piesă avînd tema morții, că acesta nu l-a apropiat nici măcar cu un procent din zece mii de realul morții?

Tot ce poate face Dumitru Augustin Doman, tot ce poate face în această privință oricare din noi, e să caute unghiuri favorabile, ca la jocul de biliard, pentru a marca trăirile raportate la Thanatos, pentru a cîștiga o partidă a expresivității, la masa unui joc în care miza finală rămîne obscură. Chiar dacă înregistrarea scorului se săvîrșește inevitabil în control „morții livești”, rămîne un cîștig net. Acela al unui act al sensibilității personale, capabil a înblînzii necunoscutul, între violența unui nonsens și al unui sens aflat dincolo de pragul comprehensiunii omeneste, între tăcere și un limbaj ce-și dibuie intuitiv porți spre sine însuși. În fața abisului produs de marele mister, ne concentrăm în noi înșine, ne mobilizăm identitatea. În cazul de față, identitatea e cea scriitoricească. Dumitru Augustin Doman se prezintă în fața morții cu un aer degajat, mucalit, ostentativ plantat într-un mediu marginal pentru a desfide incognoscibila autoritate: „Stau aici, pe strada Vlad Tepeș din marginea orașului, și achiziționez melancolii, tristeți mai mari, tristeți mai mici, nostalgii mărunte și neînsemnate. Mi-e sufletul plin de melancolie”. Intervine o complicată strategie de oculuri, de ațîțări, de tergiversări și confruntări, surogate ale implacabilului final, imposibil de descris *post-factum*. Moralistul – căci avem a face în persoana lui Dumitru Augustin Doman cu un moralist acut, speță îndeajuns de rară în literele noastre actuale – apelează la înscenări, la tertipuri adesea ludice care amîna *execuția*. Asemenea

Dumitru Augustin Doman, *Moartea noastră cea de toate zilele*, Ed. Timpul, 2008, 120 pag.

Gheorghe Grigurcu

SEMN DE CARTE

Un cimitir vesel

Șeherezadei, *povestește* fără încetare, cu nădejdea subliminală a unei salvări. La un moment dat, se răsfață într-o atmosferă de western: „Un orașel de la marginea unui deșert. Un fel de hotar de oază. La intrare, îl oprești pe-un bătrîn mustăcios, singurul locuitor care pare a avea timp nemărginit sau – vorba prozatorului – cu care timpul are infinită răbdare; îl oprești și-l întrebi firesc ce e moartea, ca și cum l-ai întreba dacă mai e mult pînă la prima benzinărie. Mustața albă ca lîna nu e deloc surprinsă și-ți răspunde genuin: «E un șerif feminin, cu un sîn galben-roșcat în loc de insignă». Dar, iat-o! Lîngă un gard scund, îmbrăcată în uniformă mulată pe coapse, pe fese, pe labii, cu ochelari fumurii pe nas și chipiu, stătea Moartea-șerif cu o țință galben-roșcată în loc de insignă”. Întrucît moartea n-o putem asimila – nu-i așa? – decît sub înfățișarea sa de viață: „Un titlu: *Viața lui Ivan Ilici*”. Spre a-și completa acest scenariu al individului care trăiește în fața morții ca și cum și-ar trăi moartea, autorul își intensifică existența prin drog. Ce e alcoolul decît un substitut al fericirii astfel cum viața e, vrînd-nevrînd, un substitut al dispariției, cînd ești de acord să „achiziționezi visul unui lucru, cum notează Gide, cînd n-ai banii pe care îi cere achiziționarea materială a lucrului visat”? Drept care întîlnim asemenea consemnări: „Cît de bine se simțea Cioran ca parazit! Cît de mult vin trebuie să bea eu pentru a-mi atenua angoasa că sunt parazit!”. Sau: „Își bea votca la micul dejun și vinul roșu-violet ca cerneala la masa de prînz”. Sau, parabolic: „«Ce-i poți oferi Morții ca ea să-și depună armele?», întreabă, deloc retoric, prietenul său Teofil, cu paharul de vin roșu în mîna dreaptă. «Suflete, ha-ha-ha! Suflete!», îi răspunzi tu într-un tîrziu, după ce-ți bei paharul cu vin roșu ca roșul sînge al vieții”. Într-o manieră de faceție medievală, moartea apare luată peste picior, persiflată dintr-un amestec de spaimă în fața enigmei și de bravadă plebeiană, de minimalizare ambiguă, precipitată: „Să compromitem moartea! Să ne batem joc de ea! S-o bîrfim din derîdere în cârciuma de la colțul străzii cu fețele de masă pătate de muștarul scurs de lîngă mititeii așezați pe casoleta de carton subțire, din zi în zi tot mai subțire, ca și viața noastră”. Prea puțin înclinat spre reculegere purgatoare, spre ascetism, moralistul nostru își proiectează bonomia asupra tîrîmului de dincolo, în maniera Cimitirului vesel de la Săpânța. Începînd cu programarea fantast-batjocoritoare a înmormîntării proprii, pe care și-o închipuie nu ca un simbol al tranziției către transcendent, ci ca o zăbavă în carnavalescul mundan: „Așadar, în timp ce tu ești preocupat de cele ale vieții, în diferite puncte ale orașului ți se pregătesc funeraliile. Totul trebuie pus la punct, cică. Nu te vor conduce de la nord la sud, pe bulevardul care taie orașul în două, vecinii, puținii prieteni, rude. Ei nu! La

Tot ce poate face Dumitru Augustin Doman e să caute unghiuri favorabile, ca la jocul de biliard, pentru a marca trăirile raportate la Thanatos.

în mormîntarea ta provincială va cînta vesele marșuri funebre Fanfara cultivatorilor de căpșuni tronconice din cartierul Progresul. Te va conduce la loc cu verdeață Fundația Îngerii Păzitori a Jandarmeriei Orășenești. Te va însoți cu spirit de responsabilitate Consiliul de Onoare al Partidului Crescătorilor de Reptile (PCR)”. Pe coarda gravă se emit aforisme ce stabilesc reperul absolut al paginilor în doi peri: „Un singur mort impresionează mai mult decît o sută la un loc”. „Moartea se adresează în primul rînd bătrînilor din noi, chiar dacă murim la 15, la 27 sau la 33 de ani”. „În materie de viață mai poți inventa cîte ceva sau măcar inova. În materie de moarte însă, nimic. În moarte s-a ajuns de mult timp la perfecțiune”.

Predomină însă această pastă echivocă, frecvent sugubeață, de sorginte balcanică și cu un iz al fabulosului țărănesc. Ca în povestea lui Ivan Turbincă, moartea nu e luată în serios, sfidată cu o bună dispoziție suspectă care e probabil un mod arhaic de conjurare, reziduul unui ritual magic. Nepăsarea, grimasa veselă, ironia nu compun o mască pe chipul celui înspăimîntat, incapabil a înfrunta fațîș primejdia maximă, nutrind însă gîndul a o „trage pe sfoară”? Neîndurîndu-se a se desprinde de fenomenologia vieții, de sancționarea morală curentă, de „bîrfă”, autorul evită a purcede către groaznicul tîrîm, face tot posibilul pentru a rămîne dincoace. Spre a crea iluzia cu pricina, nu se dă în lături de la cinism (probă certă a supraviețuirii): „Ce se mai răsfață muribundul! Cu cîta importanță geme el! Parc-ar fi primul care pășește pe teritoriul morții fără de sfîrșit. Cu cît e mai aproape de putrefacție și de primul vierme, cu atît pretenția lui să-l respectăm, să fim impresionați, să-l compătimim e mai mare. O singură scuza îi găsim: lipsa de experiență pe granița abia perceptibilă dintre viață și moarte. Doar această lipsă de experiență ne lasă o porțiță să-l iertăm pentru trufia lui”. Îl amuză o întîmplare cu aer de snoavă, relatată de Sânziana Pop, referitoare la Zaharia Stancu, care încerca – la propriu! – să fugă de moarte, cu trei zile înainte de eveniment. Tînăra prozatoare îl vizitează acasă cu scopul de a-i lua un interviu. Neglijent înveșmîntat, în vestă și papuci, cu pălăria pusă de-a-ndoaselea, părintele *Desculțului* ocolește casa de mai multe ori, cu o mișcare aparent fără rost: „gîfîind de efort, cu privirea ațîțită înainte, a trecut fără să mă bage în seamă, luînd-o iarăși după colțul din dreapta al casei. *Domnule Stancu, ce s-a întîmplat?* Slab, înalt, rotînd o privițe înfricoșătoare pe sub borul negru, de fetru, a spus deloc surprins că mă vede acolo: *Nu știi? Mă caută moartea. Dacă nu fug, mă prinde imediat...*”. Simptomatic, rîsul (în tradiție dacică!) e asociat momentului funebru: „Cum recunoști un om bun? Dacă rîde senin, copilărește cînd vine vorba despre moarte, aceasta înseamnă că e un om cumsecade”. În consecință, întîlnim vorbe de duh, crispate în fond, emanînd acea deconcertantă veselie numită popular „haz de necaz”: „«Să trăiești o sută de ani!» Așa îi saluta prietenul meu Teofil pe toți. Trebuie să fii atent, însă. Unuia de nouăzeci și nouă de ani nu-i prea poți ura așa ceva. Cu atîți mai puțin unuia de o sută doi ani”. Ori: „Cucuta – desert a la Socrate”.

În paginile volumului de care ne-am ocupat sunt presărate nu puține citate din Cioran: „Sentința cioraniană: «Niște muște tragice, asta suntem cu toții». Nu chiar cu toții. Unii sunt muște vesele, fericite, inconștiente”. Ca și: „Cioran: «A învăța să filosofezi asupra morții e adevărata modalitate de a învăța să mori». Ei, dar ce plăcut e doar să filosofezi despre moarte! De ce ne-ar mai interesa un lucru atît de complicat pentru învățarea morții?”. Ca și: „Cioran: «Murind, devii stăpînul lumii». Care lume? Doar a morților, deși am o bănuială că Cioran avea în vedere chiar toată lumea”. Autorul *Tratatului de descompunere* e luat în colți, delicat, așa cum un animal s-ar juca, amical, cu altul din aceeași speță. ■

Era de ajuns să-i privești fruntea înaltă,
eminesciană, părul vâlvoi, rotitorii ochi
ai celui ce fără pace gândește, ținuta
mișcătoare.

IN ZIUA DE 10 august 2008 s-a stins din viață la București scriitorul Tudor Țopa, prozator, eseist și traducător. Născut la 27 mai 1928 la Cernăuți, în Bucovina, a aparținut unei cunoscute familii de intelectuali, cu obârșia cunoscută încă de pe la începuturile secolului al XVII-lea. Bunicul său, Dumitru Țopa, preot stavrofor a fost profesor de teologie la Facultatea din Cernăuți, tatăl, Ovid Țopa, a ocupat catedra de istorie la școala normală de băieți din Cernăuți, mama, Angela a fost profesoară de pedagogie și filosofie, funcționând ca directoare a Școlii normale de fete din capitala Bucovinei. Autori de cărți, de studii, bunicul, tatăl au luptat pentru cultura românească, tatăl lăsând și deosebit de interesante amintiri din perioada mării uniri.

Tudor Țopa și-a început studiile liceale la Cernăuți, iar apoi, ca refugiat, la liceele Sfântul Sava și Dimitrie Cantemir, din București. A urmat studiile universitare în Capitală, la Facultatea de pedagogie și psihologie, luându-și diploma de licență în anul 1957 și ocupând, o vreme, catedre în învățământul secundar, apoi, cercetător la Institutul de Pedagogie, de unde s-a și pensionat puțin înainte de desființarea Institutului. A devenit membru al Uniunii Scriitorilor din România în anul 1977. Autor de sertar, multă vreme s-a făcut cunoscut doar ca traducător. A tălmăcit: *Fetele*, roman de Boris Dednăi – în colaborare cu A. Alterescu, Editura pentru literatură universală, Buc., 1963; *Amintiri din Lipiaghi*, de Serghei Krutlin, în colaborare cu M. Roth, Editura pentru literatură universală, Buc., 1964; *Logodnica*, roman, de Aleksandr Ceakovski, în colaborare cu R. Vasilescu-Albu, Editura pentru literatură universală, Buc., 1969; Hypollite Taine, *Pictura Renașterii în Italia și alte scrieri despre artă*, editura Meridiane, București, 1968; Stendhal, *Roma, Neapole, Florența*, cu prefață, editura Univers, 1970; Henri Faucillon, *Anul o mie*, editura Meridiane, Buc., 1971; Hypollite Taine, *Fiolosofia artei*, cu postfață, Editura enciclopedică română, Buc., 1973. În anul 1975 îi apare *Încercarea scriitorului*, editura Cartea Românească, Buc., cu o a doua ediție la editura Paralela 45, Pitești, iar în anul 1985, romanul *Punte*, reeditat în anul 2002. Critica literară a prețuit aceste două romane pentru originalitatea lor, virtuțile stilistice, remarcabilele calități inovatoare, pe linia integrării în sfera romanescului a unor jurnale din realitate, mixtate cu altele, de funcțiune memorialistică, într-un schimb de poziții de superioara artă. Pentru debutul său târziu și față de prietenia cu grupul de la Târgoviște și mai cu seamă cu Radu Petrescu, Tudor Țopa a fost asimilat școlii târgoviștene, clasificare căreia îi găsea neajunsuri.

Meloman, cercetat de tinerii prozatori ai mai multor decenii dar personal situat în afara vreunei generații și trăind în nostalgia ținutului natal părăsit, obosit de turmentele societății românești postcomuniste, Tudor Țopa a dus o viață retrasă, între prieteni fideli, dar și suferind de singurătate, în ultimii ani ai vieții, luminați de o călătorie în Franța, în anul 2006, la fiica sa Alexandra, de o altă la Salzburg, de sărbătorirea, între prieteni și admiratori, la împlinirea vârstei de optzeci de ani, prilej și al apariției unui volum de dialoguri, întocmit de d-na Iolanda Malamen. Între adolescentul genuin ce-și nota gândurile și faptele zilei într-un Jurnal din care citea pasaje lui Mircea Horia Simionescu, lui Vasile Drăguț și unui mic cerc goliardic – și bătrânul venerabil suferind de fotofobie și ursuzlăc trecuse o epocă.

*

A FOST O cunoștință târzie, dar nu mai devreme de jumătatea secolului trecut – poate un an-doi înainte. Nu-i întâlnisem în cercul său din studenție, pe Dumitru Peristeri, pe Matei Calinescu, Puiu Horga, Radu Petrescu. De aceea nu recunosc decât o mică parte eroii din cele două romane ale sale, *Încercarea scriitorului* și *Punte*. Dar mai pe urmă, pe el l-am cunoscut foarte bine – îndeaproape, cum banal se spune. Ne-am cunoscut la maturitate, a avut loc un impact, presupun că dintr-un decisiv motiv, acela că, din majore puncte de vedere, rămasesem, ambii, la vârsta de șaptesprezece ani, după ce, tot astfel, ne bucurasem de o precoce maturitate, în copilărie.

Este oarecum lipsit de bun simț să vorbești despre tine când ești așteptat cu o evocare. Sunt, însă, cazuri

Tudor Țopa, scriitor și personaj

când altfel nu se poate. Tudor se dăruia repede, cui știa să asculte, închis ermetic plebei. Aveam, prin exercițiu, calitatea de a asculta, de care profitam cu ceva șiretenie – ca să pot tăcea eu. Era, de altminteri, dificil, riscant să paradezi filosofic față cu el, te putea străfulgera și ghiceai spontan energia cu care te-ar putea trimite în neant. Era de ajuns să-i privești fruntea înaltă, eminesciană, părul vâlvoi, rotitorii ochi ai celui ce fără pace gândește, ținuta mișcătoare. Avea toate atuurile unui retor stăpân pe vocea moldoveanului din nord, dură și foarte clară, pe o inconfundabilă lungime proprie de undă.

Avea în tolba – și mai cu seamă – o neașteptat de vastă și de mistuită cultură, pe care nu se sfia să o exhibe, odată ce o făcea nu demonstrativ, ci normativ, desfășurând teoreme, în genul profesorului G. Calinescu, fie și pe cele mai multe teme. Acestora le afla conexiuni, un

Tudor și Catrina Țopa, Barbu Cioculescu – Neptun, anii '80

i n m e m o r i a m

trecut în scrierile clasicilor latini, ale clasicilor, de la Kant la Bertrand Russel. Îți ținea, cu grație și colegialitate, o lecție și te contamina, prin voluptate. Nu se întâmplă să conversezi despre vreme și să ajungi la teoriile în materiile de optică ale lui Goethe, iar admirând fațada unei case să afli în ce măsură detesta Tudor, Nouvoeau Styl-ul. Și să iei cunoștință de starea intelectuală a lui, în legătură cu Lessing. Sau cu Hasdeu, cel din ediția lui Mircea Eliade. Emise cu uscăciune doctoral, manifest, asemenea aserțiunii macină timpul, devastează spațiul: născute din grație și candoare, în norocul jocului de idei, te aspira din cotidian.

Or, cum spuneam, îndeaproape ne-am cunoscut în anii ticaloși ai comunismului așa de priceput în a secera și ingenunchia. Cu o precizare: nu și pe dânsul. Tudor Țopa a fost, asemenea lui Ferrante Pala, un om liber. În preajma lui, a tânărului care-și pierduse patria, Arboroasa – casa, rosturile, până la un pas de a fi expatriat, cu familia, în Uniunea Sovietică – simțai trombele de aer proaspăt ale libertății. O mare doză de grațiatate l-a salvat, într-o urbe bucureșteană care, în fond, nu-i era pe plac. O firească detașare de materialitate i-a ușurat tinerețile și i-a îngreunat, până la suferință, bătrânețea. Vedea prin ochiul artei și trăia din fluidele acesteia, moneda lui de schimb fiind cartea, traiul goliardic o obișnuință de netrecut.

În una din primele noastre întâlniri, pe o stradă cu o bisericuță sacrificată prin ridicarea unei uriașe săli de spectacole în spatele palatului regal, i-am mărturisit că sunt îndrăgostit și mi-a răspuns că și el. L-am întrebat atunci cum e fata pe care o iubește și mi-a descris-o imediat: un amestec de Bach cu Mozart! Un ceas mai târziu, tot pe acele locuri, i-am cerut părerea despre diavol – mi-a răspuns că nu-i dă importanță fiindcă îl consideră vulgar și bufon. Pe diavol l-am găsit pomenit în câteva rânduri în romanele sale – în aceeași postură. Nu-mi dau seama dacă nu l-a subestimat puțin. Thomas Mann a fost mai precaut, în *Faust*-ul său.

Adolescent, Tudor ținea un Jurnal în care-și nota gândurile și faptele zilei, lecturi, concerte, plimbări cu prietenii, prietenele. Jurnal au scris, în studenție, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, cu timpurie mâncărime a scrisului. Din aceste caiete, Tudor a extras schema *Încercării scriitorului* și a *Punții*, cărora ar fi trebuit să le succedă o încheiere. Dezmembrarea vechilor Jurnale n-a fost pe placul celor ce le populaseră, în cunoștință de cauză. S-au văzut marginalizați, ciupiți, din loc în loc. Vasile Drăguț, pomenit dimpreună cu ceilalți actanți cu nume schimbat – o fatalitate, cerută de gen –, îmi spunea cu ciudă: „Tudor a furat Jurnalul unui adolescent căruia i-a schimbat țelurile.”

Este un fapt că personajele, aceleași în ambele volume, rotesc în jurul autorului, trec în fundal, pe măsură ce autoportretul se configurează, în succesive straturi de lac. Trecute în ficțiune, ele stau în obediența dirijorului, chiar când au lungi părți solistice. Romanul, însă, câștigă compozițional. Fatal, din partea celui ce nota: „Ieri, pe stradă, visam o mică formație; coarde, un fagot și un clarinet. Ceva în ritm încet, bine imprimat, clar. Din loc în loc, revenirea sunetului celui mai de sus al viloncelului, foarte încet, nevăzând. „Iar din textul primordial, în sala de concerte: „Bach, Schumann (prima simfonie – febrilitate), Silvestri genial «ca de obicei» orchestra, în mare parte bună, suflătorii buni de aruncat la gunoi. Bach m-a mulțumit cel mai mult (al șaselea – brandenburgic – numai coarde), cât despre Schumann, acum vreau a doua. „Climatul autenticului Jurnal este singurătatea. Învinuit, într-un loc de furt, eroul notează: „eu nu pot să fur, pentru că nu am vecini.”

Notația patriotică este evitată, totuși străpunge: „Cum am sărutat pământul aveam 14 ani (între cele două refugii), iarna, singur, cu paltonul descheiat dând să se rupă de mine și plutind peste criva”. Buletin al zbaterilor sufletești și tentativă de conservare a timpului, de către cel ce întârzie să-l citească pe Proust, într-o temerară escaladă proprie, opera literară a lui Tudor Țopa preceda postmodernismul, pe solide schele clasice. Principalul ei secret este cuvântul. Semănat în cuvinte. Cele pe care le rosteam, în șuierul vântului, pe țărmul mării, împerechiat pierzându-le, rămân în vâlmășagul valurilor. Vocea lui Tudor, rostindu-și cu forță ultima literă a numelui s-a întors în circuitul cosmic.

Barbu CIOCULESCU

comentarii critice

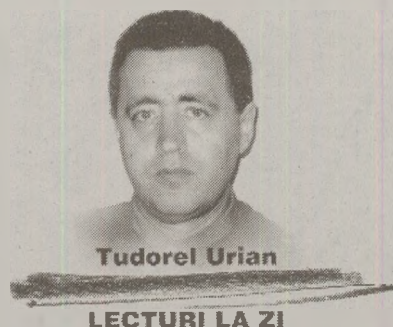
UN ATENT și subtil observator al peisajului uman din România post-comunistă este Radu Pavel Gheo. „Clipurile” sale din volumul *Numele mierlei* sunt varianta milenaristă a *Momente-lor* lui I.L. Caragiale. Dacă din schițele clasicului, cititorii de azi pot intui psihologia socială și moravurile societății românești de la începutul secolului XX, cei de mâine vor înțelege din comprimatele de proză ale lui Radu Pavel Gheo care erau dilemele, orizontul cultural, particularitățile de limbaj, felul de a argumenta ale omului tranziției din primii ani ai mileniului III. Iar asemănările nu se opresc aici. Inclusiv metodele de abordare a materiei literare sunt identice pentru cei doi scriitori. La Gheo, ca la Caragiale, profilul cultural, psihologia și identitatea socială ale personajelor se desprind exclusiv din dialogurile pe care acestea le poartă cu alte personaje. Autorul nu analizează și, în general, se străduiește să nici nu descrie, cu atât mai puțin să judece. El se mulțumește să reproducă frânturi de conversație din care se desprind însă limpede o stare de fapt, dar și profilele sociale, culturale, morale ale celor în cauză.

La prima vedere, să scrii o astfel de proză pare floare la ureche. Nu-ți rămâne decât să fii cu urechile ciulite la orice zgomot al străzii, sau, mai bine să fii un reportofon deschis atunci când ești la berărie și apoi să transcrii scrupulos tot ce a rămas imprimat în memoria acestuia. Firește, în realitate, lucrurile nu stau deloc așa. Deși pare aleatoriu și gratuit, fiecare dialog este relevant într-un fel sau altul (pentru percepția publică a unor evenimente, pentru anumite sabloane de gândire și/sau de limbaj, pentru psihologia participanților la discuția respectivă), îi lasă cititorului un spațiu de meditație sau îi stârnește râsul. Pentru aceasta este însă nevoie ca replicile să sune pe deplin veridic și să producă revelația unor tipuri umane recognoscibile (sau măcar credibile) în viața de zi cu zi. Pariul este, din perspectiva autorului, mai riscant decât pare. Orice notă falsă, orice ispită moralizatoare, orice *clin d'oeil* ostentativ către cititor pot să tulbure iremediabil un echilibru foarte fragil și să transforme porțelanul în țândări. Din fericire, urechea lui Radu Pavel Gheo funcționează perfect, este setată pe acordul fin, înregistrează cu precizie maximă zgomotele din spațiu public (în mod firesc, autorul și-a descoperit în vremea din urmă și vocația de dramaturg) și știe să le selecteze pe cele apte să producă revelații artistice.

Cu o terminologie împrumutată din *show biz*, autorul își distribuie clip-urile în cinci LP-uri: *LP 1 – Cotidiană*, *LP 2 – Balcanice*, *LP 3 – Vârste și vremi*, *LP 4 Zoon Politikon*, *LP 5 – Pozne*. Denumirea grupajului sugerează miza tematică a prozelor care îl compun. Astfel, secțiunea *Cotidiană* – de departe cea mai caragialiană a volumului – conține instantanee de tranziție, discuții banale sau relevante despre lumea de azi. Dacă acum 100 de ani berăria era un loc mitic, mustind de viață, replici savorase și bună dispoziție, astăzi peisajul este dezolant. Comunicarea a devenit monosilabică și absurdă, iar scriitorului dispus să înregistreze eoul vieții adevărate nu-i rămâne decât să își înfunde caștile iPod-ului în urechi: „La o altă masă, în spatele meu, doi tineri – un el și o ea – își șopteau ceva, acoperiți de zgomotul petrecăreților de mai înainte. / – Mișto chestia! zicea el. / – Da, mișto. Dar aialaltă zău c-a fost nașpa! îi răspunse ea. / – Nașpa de tot! Recunoaște totuși că atunci a fost mișto... / – Ei, nu! Tot nașpa m-am simțit. Mișto a fost atunci, dincolo... / (...) Avea dreptate amicul meu. Viața adevărată e ceva complicat. Trebuie să-i mai ascuți vibrația din când în când, altfel, uite, riști să nu mai pricepi nimic din ea. E drept, deocamdată mi-a ajuns. Mi-am pus iar caștile pe urechi și ascult altă vibrație”. (pp. 13-14) Dacă în această schiță miza este pusă pe deficitul de comunicare și lipsa de substanță (inclusiv lingvistică) a relațiilor dintre oameni, în următoarele sunt scoase în evidență moravuri ale tranziției și „caractere” specifice vremii noastre.

Al doilea LP aduce în prim plan impactul

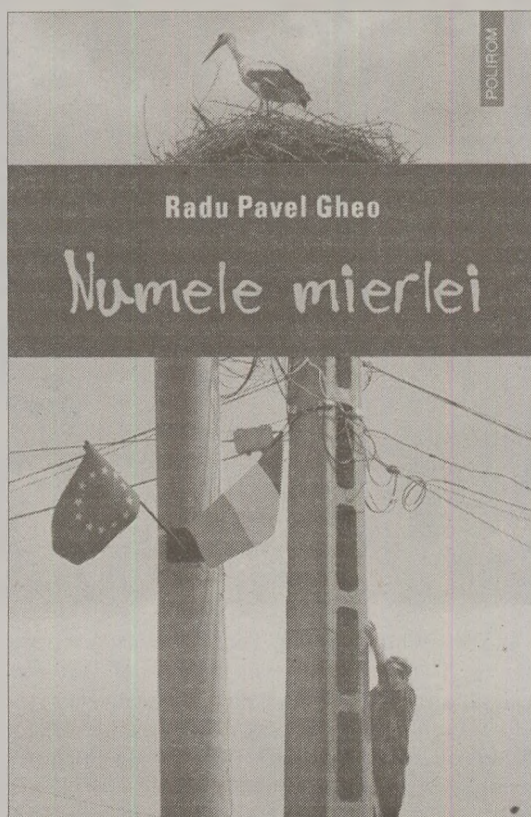
rice notă falsă, orice ispită moralizatoare, orice *clin d'oeil* ostentativ către cititor pot să tulbure iremediabil un echilibru foarte fragil și să transforme porțelanul în țândări.

Tudorel Urian

LECTURI LA ZI

Momente din tranziție

Radu Pavel Gheo, *Numele mierlei*. 50 de clipuri vesele și triste, povestiri, Editura Polirom, Iași, 2008, 290 pag.

dintre gândirea tradițională și mutațiile produse în contextul integrării europene. Șocul civilizațiilor este unul devastator, iar efectele lui se văd la tot pasul. Fie că este vorba de noul mod de viață al țăranilor din ce în ce mai adaptați la rigorile turismului rural și ale economiei de piață, fie că vorbim de relațiile cu investitorii străini sau de isprăvile conaționalilor noștri în străinătate, este limpede că nimic nu mai este ca înainte, iar schimbarea de paradigmă existențială a românilor are, privită din afară, efecte cât se poate de hilare. Dacă prozele din ciclul *Cotidiană* stăteau sub semnul lui Caragiale, aici se simte mai degrabă un umor cu accente de comedie bufă, cu trimitere la rădăcinile etnice, de tipul celui practicat în cinematografie de Emir Kusturica sau, la noi, în filmul lui Cristian Nemescu, *California Dreamin'*.

Din punctul meu de vedere, cele mai bune proze ale volumului sunt cele din *LP 3 – Vârste și vremi*. Dacă în *Balcanice* era vorba de un șoc pe orizontală, dat de relația dintre noi și ceilalți, aici ne aflăm în fața unui ciocniri pe verticală între modul de viață în comunism și cel din perioada de tranziție. Este singura secțiune în care, dincolo de umor, paginile sunt străbătute și de un fior existențial. Cea mai elaborată proză a volumului *Numele mierlei* mi se pare a fi *Trucaje*, un soi de *Nuovo Cinema Paradiso* al lui Giuseppe Tornatore, în viziunea lui Radu Pavel Gheo, povestea plină de umor, dar și grea de nostalgie a cinci puștani dintr-un sat bănățean

care așteptau noaptea de vineri, pentru a vedea la televizor filmele porno, difuzate de televiziunea iugoslavă. Povestea lor este a tuturor oamenilor din vestul țării, un amestec de naivitate și candida perversitate. Trezit din somn în mijlocul acțiunii, bunicul gazdei comentează grozaviile de pe ecran într-o manieră care, după mai bine de două decenii, este încă proaspătă în mintea povestitorului. Astăzi, efortul unor puști de a fixa o antenă pentru a distinge ceva între „puricii” și dungile de pe ecranele televizoarelor alb-negru stârnește râsul. Acum două decenii, lucrurile stăteau însă cu totul altfel. Aceste gesturi făceau parte din normalitate, emisiunile televiziunilor din Belgrad (în care puteau fi văzute cele mai noi clipuri ale Madonnei, reclame la Coca-Cola, filme de ultimă oră, meciuri de fotbal de vis și, nu în ultimul rând, filmele porno de la ora 2 noaptea) erau așteptate cu înșuflețire și emoție, mai ales că receptarea lor era destul de serios influențată de condițiile meteorologice. Finalul, oarecum atipic pentru scrisul lui Radu Pavel Gheo, este unul încărcat de nostalgie. „Moș Gheorghe a rămas convins că filmele la care se tot înghesuiau puștii aia, prietenii lui Dorinel, în fiecare vineri noapte sunt trucaje și nimeni nu a putut să-i schimbe vreodată părerea. Cum să transmiți la televizor așa ceva de-adevăratelea? Nu după multă vreme au disparut și Ceaușescu și televiziunea iugoslavă, dar cam tot pe atunci a dispărut și moș Gheorghe. Iar puștani de odinioară au aflat care e legătura între culoarea părului de pe cap și a părului de jos la femei. Au golit și ei sute de sticle de Coca-Cola. Lucrurile astea, ca și multe altele, au început să li se pară normale și, inevitabil, mult mai puțin interesante decât trucajele văzute atunci, în camera înghesuită a lui Dorinel” (p. 128).

Dintr-o panoramă a vieții românilor în tranziție nu putea lipsi, firește, circuitul politic. Al patrulea LP îi este consacrat. Abordările mai mult sau mai puțin hazlii se întemeiază, în general, pe fapte reale, cunoscute din emisiunile informative ale televiziunilor și din presă.

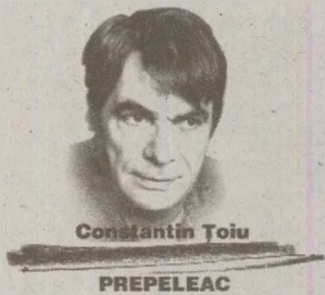
Secțiunea *Pozne*, din care face parte și proza care dă titlul volumului (*Numele mierlei*) este cel mai fantezist, dar și cel mai plictisitor, mai ales că nu prea intră în logica volumului. Personal nu prea îi văd rostul în această carte.

Scurte, ușor de citit și adesea pline de haz, povestirile lui Radu Pavel Gheo pot fi un excelent companion pentru călătoriile urbane cu mijloacele de transport în comun. *Numele mierlei* este o carte lejeră, dar fermecătoare despre România de azi și oamenii ei. ■

CĂRTI

- Teofil Răchițeanu, *Apa din care bea curcubeul*, Cluj, Casa de Editură Napoca, 2008, 98 p.
- Teofil Răchițeanu, *Efulgurații* (din vechi scrinuri adunate). Catrene, Cuvânt înainte de Mircea-Vaida Voevod, Cluj, Editura Clusium, 2008, 182 p.
- Adrian Munteanu, *Ferestre în cetate. Sonete 4*, Brașov, Editura Arania, 2008, 96 p.
- Nicolae Coande, *Vînt, tutun și alcool*, cu șapte desene de Silviu Bârsan, Timișoara, Editura Brumar, 2008, 84 p.
- Avram Rotenberg, *Ziua în care s-a tuns David*, București, Editura Hasefer, 2008, 139 p.
- Carol Roman, *Mersul pe sârmă. Din cronica ultimilor ani năvăși. Pamflete*, Editura „Balcanii și Europa”, 2008, 124 p.
- Roman Forai, *Sodoma creștină*, Jurnalul unui preot ortodox, vol. 1, Editura Rottarymond, 2008, 160 p.
- Marcel Aymé, *Eloiza*, 15 nuvele, traducere, prefață și cronologie de Florica Courriol și Jean Courriol, Editura Minerva, Biblioteca pentru toți, București, 2008, 384 p.

Constantin Toiu
PREPELEAC

Pecetea finală

FRA LOCUL unde îngropasem banii adunați pentru o motocicletă Zundapp, veche. Îi țineam într-o cutie de tutun de lux în care îi învelisem frumos într-o foaie de nailon, să nu se ude. Decât, lui Paulică tocmai asta îi plăcea să facă:

să-i stropască de sus de pe scaunul său de paralytic, – după ce se ținea mult, – și apoi se desfăcea la pantalon, aruncând, cu un arc puternic și lung, urina sa, pe care noi o contemplam cum cădea jos, ca o pecete în fața noastră, chiar pe locul unde noi îngropasem pentru motocicletă Zundapp banii strânși zi de zi. Iar Paulică o făcea dinadins. Pentru că el nu mai putea să se miște. Pe când noi, ceilalți, visam la raliurile noastre în cartier sau prin pădurile din preajma Bucureștiului.

N-are nimic, – că se p... peste ei, ...peste bani, ... e de metal cutia, mai e și pământ deasupra; până se adună cât o trebui, cumpărăm Zundappul, și pe urmă Paulică să se ușureze peste ea cât vrea, – așa gândeam noi.

Culmea era că el era mult mai mare ca noi, – mergea spre treizeci, când avusese accidentul acela de mașină, cu ruptura de șiră a spinării, și zăcuse vreun an în spital. Tocmai în ziua, ori după ziua în care dăduse la Drept examenul acela cu ghinion, când pățise ce pățise...

Noi eram mai mici, dacă împlineam, douăzeci de ani... și nu ne comparăm cu el, baiat cu carte, citit, – nu se punea nimenea cu Paul... Da' ne strângeam la el și-i dădeam raportul, ce s-a mai întâmplat, cine cu cine, chestii de-astea, de-ale noastre, – Paulică murea după ele, – murea, că el nu mai le vedea...

Astfel că discutând, noi povestindu-le întâmplările noastre, el citindu-ne, vorbind despre cele ce se petreceau în cărțile lui, – de care noi nu prea aveam habar, – ne lega și pecetea aceea pe care el o puneă din când în când peste groapa în care ascunsesem sub veghea lui banii noștri pentru motocicletă.

Era, fără s-o vrem, și ca o aluzie la cele ce pățise după accidentul de mașină care îl imobilizase.

În ziua aceea venisem cu ziarul de dimineață, să-i citesc lui Paulică rubrica de fapte diverse. Era una nouă, intitulată după un ziar chinezesc CUVÂNT DESPRE PLÂNGERI ȘI AMĂRĂCIUNI, se traducea mai greu în românește... Am sărit peste articole de propagandă, – Paulică

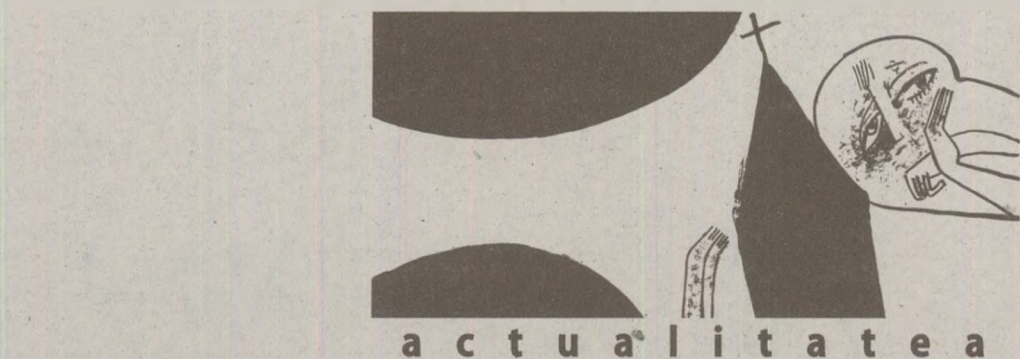
făcuse un gest enervant – hai, gata, treci la rubrică, să vedem ce se mai întâmplă... Era o rubrică adresată țăranilor chinezi, care aveau cu toți, ca peste tot, – și românii noștri, – aceleași amărăciuni, știam, țăranul este țăran pretutindeni, ca-n Vlașca și Teleorman, cum zicea Paulică...

Am luat gazeta, și am citit întâi articolul despre Marșul cel lung. O fotografie arăta un țăran chinez zdrențaros, cu talpile unor bocanci rupți legați cu sfoară, cu un afet greu de mitralieră cărat în spinare, cu o mulțime de burui chineze, la Șanghai, privindu-i, bine îmbrăcați, uitându-se la el ca la o apariție preistorică, și acel țăran singur ca la un marș nesfârșit își continuau mersul cel lung în istorie. Paulică l-a aplaudat. Ca la o sosire un atlet ultraextenuat... Am vrut să facem și noi, dar am renunțat, Paulică nu suporta să-l imităm.

A stat ceva, s-a gândit... Apoi a scotocit pe sub masa lui și a scos o carte pe care a răsfoit-o. A ales ce trebuia, și a început fără a anunța mimica rar, privindu-ne: „Și această copilă înconjurată de centurioni era (la douăzeci de ani, preciza el) separată de viață prin presimțirea nenorocirilor sale, fără a se bucura de repaosul morții. (Tuși de câteva ori, privind ascultătorii). Puține zile după aceea primi ordinul să moară... Fu legată și i se tăie vinele tuturor membrilor. Fiindcă sângele întârzie să curgă din cauza fricii, ea fu înăbușită în aburii unei băi calde. Și pentru a mări cruzimea, capul ei tăiat fu adus la Roma și înfățișat Poppaiei. (Știți cine era Poppaia? întreba el în scârba. Cei de față nu știau. – Nevasta lui Nero, îi lămurii vorbitorul). Cu acest prilej se decretară daruri pentru toate templele. Amintesc acest fapt dinadins (nu eu, negă modest Paulică, ci autorul!) pentru ca toți cei ce vor ceti istoria acestor vremuri în cartea mea sau în alte cărți, să știe dinainte că toate exilurile și asasinările poruncite de Împărat au fost urmate de mulțumiri aduse zeilor, astfel încât ceea ce odioasă anunța lucruri fericite, devenise semnul unei nenorociri publice.“

Paulică închise cartea și o ținu astfel strânsă la piept, murmurând: Tacit, *Anale*...

Și știți ce-a mai făcut Nero, înainte de a da foc Romei zicând că ce artist pierde lumea dacă moare el?... Nimeni nu știa. Tot el îi lămurise că i-a dat un șut în burta Poppaiei, că era însărcinată, și aia a murit *pă loc*,... domnule, ...pă loc!... ■

Rodica Zafiu
PĂCATELE LIMBII

CIRCULĂ adesea indicații normative „folclorice”, bazate pe impresii subiective și judecăți nespecializate. Una dintre acestea afirmă că exprimarea *îmi cer scuze* ar fi greșită, singurele formulări justificate fiind *îți cer scuze* sau *vă cer scuze*. Vorbitorii care împărtășesc această judecată de valoare și-o susțin mai ales prin argumentul logico-gramatical al rasturnării de sens: ei susțin că e normal ca o persoană să ceară scuze (adică să ceară să fie iertată) altcuiva, nu sieși (cum ar părea să rezulte din exprimarea „îmi cer scuze”).

În realitate, lucrurile sunt ceva mai complicate, așa cum a arătat, într-un articol din 1984, Mioara Avram („Îmi cer scuze” sau «vă cer scuze»?”, în *Limba română*, nr. 5; text reprodus în volumul *Probleme ale exprimării corecte*, 1987). Vorbind de „condamnarea nejustificată a construcției *a-și cere scuze*”, autoarea demonstrează că ambele construcții sînt corecte: „criticile la adresa uneia dintre cele două construcții, *îmi cer scuze* și *vă cer scuze*, pot fi încadrate în categoria criticilor pedante, care mimează uneori înțelegerea confuză”. Mioara Avram plasa respingerea construcției „îmi cer scuze” în categoria mai largă a unor pseudo-norme, create de vorbitori pentru a evita ipotetice confuzii. Construcția *a cere scuze* are de fapt mai multe variante de realizare: fără complement indirect (*cer scuze*), cu un complement care indică destinatarul (*cer scuze cuiva sau de la cineva*) – și cu pronume în reflexiv, indicînd interesul, participarea (*îmi cer scuze*). Ultima construcție nu este un caz izolat în limba română; ea apare și în *a-și cere iertare*, *a-și cere voie să plece* etc., fiind îndreptățită din punct de vedere gramatical și semantic și confirmată de tradiția literară: secvența *îmi cer scuze* e atestată în *Dicționarul limbii române* (DLR), chiar la scriitorii mai vechi. Și construcția similară, în care obiectul cererii este *iertarea* (mai vechi: *iertăciunea*), e bine reprezentată, apărînd de exemplu la Bălcescu („Își ceru iertăciune”) sau la Negruzzi („Am venit să-mi cer iertăciune”). În explicarea construcțiilor în cauză sînt invocate atît evoluții interne, cît și posibile calcuri din franceză. Interesant e că, așa cum arăta Mioara Avram în articolul citat, ambiguitatea expresiei nu este creată doar de valorile pronumelui în dativ, care poate indica destinatarul (*îți* sau *vă*) sau participarea intensă, interesul agentului (*îmi*), ci și de relația dintre verbul *a cere* și complementul *scuze*. Pentru unii vorbitori este oricum neclară expresia *a cere scuze*, care în principiu poate însemna fie „a cere să fie scuzat”, fie „a cere să i se prezinte scuze”.

Or, situația actuală – în măsura în care o poate reflecta, în linii mari, internetul

Îmi cer scuze...

– pare a se caracteriza printr-o frecvență ridicată a construcției intensiv-participative, dar și printr-o persistență a condamnării sale, a impresiei că este o greșeală de exprimare. O căutare pe Google (cu toate limitele ei) indică 461.000 de ocurențe ale secvenței *îmi cer scuze*, față de doar 4.050 pentru *îți cer scuze*, 5.480 pentru *vă cer scuze*, 7.820 pentru *îi cer scuze* și 998 pentru *le cer scuze*. Formula cea mai frecventă este însă ironizată pe diverse bloguri: „și atunci, viclenia-i dosnică l-a ajutat să găsească o formulare care-l satisface: «*îmi cer scuze*». Adică, își cere scuze lui însuși. Singura persoană din lume căreia merită să-i ceară scuze este EL, unicul, marele și inegalabilul șarlatan electoral (...) *Politicozaurus carpato-danubianus* nu a reușit încă să învețe sau nu vrea să accepte că formularea corectă este: «*vă cer scuze*» sau «*îți cer scuze*»” (tara-noastra-de-KKo.blogspot.com). Unele luări de atitudine sînt și mai violente: „Rușine! Este inadmisibil să te numești jurnalist și să nu știi să scrii corect. «*îmi cer scuze*»? Îți ceri dumitale scuze, sau celor față de care ai greșit? Deci trebuia: «*Îți cer scuze*» sau «*vă cer scuze*», nici într-un caz «*îmi cer scuze*»” (gandul.info, 12.07.2008). Cum se întâmplă adesea, ironia sortii se manifestă în faptul că fraza de aspră condamnare a greșelii aproapelei conține ea însăși o greșeală (*nici într-un caz*). Alteori, condamnările sînt mai puțin vehemente și pozițiile – mai realiste: „o altă greșeală care este frecvent întâlnită în limba română și pe care, sincer, recunosc că o fac și eu, este «*îmi cer scuze*». Expresia corectă este «*Îți cer scuze*», «*Vă cer scuze*». Expresia este «*a-și cere scuze de la cineva*» și nicidecum «*a-și cere scuze de la sine*» (miresici.ro). În citatul de mai sus, se observă că și în explicație vorbitorul folosește, de fapt, fără să-și dea seama, construcția pe care din considerente raționaliste o condamnă: „expresia este «*a-și cere scuze de la cineva*”.

Desigur, net preferabilă era vechea formulă, în care relația sintactico-semantică era transparentă: *îmi cer iertare* înseamnă „cer pentru mine iertare”, „cer iertarea mea”. De altfel, în extinderea construcției în care *iertarea* este înlocuită cu *scuzele* rolul esențial nu l-a jucat franceza, ci italiana, în care sunt curenți construcțiile cu verbul echivalent lui „a cere”: *chiedere scusa*; formula *chiedo scusa* este tipică pentru întreruperea politicoasă a unui vorbitor, prin propria luare de cuvînt (un fel de „îmi permiteți?”). Substantivul *scuză* este un împrumut modern (din secolul al XIX-lea) din italiană, așa că nu e de mirare că a adus cu sine o serie de construcții specifice; adaptate în română într-un mod care, cum se vede, nu este încă întru totul acceptat. Cea mai lipsită de ambiguități ar fi exprimarea eliptică și exclamativă, cu intonația de rigoare: *Scuze!* ■

ZI PLOIOASĂ de aprilie. În Piața Romană, la „Coloane”, vânzoleală, cohorte de umbrele colorate, necunoscuți îndreptându-se către încotro.

O întâlnire neașteptată. Entuziasm, planuri comune, promisiunea revederii: un dar!

*

Aș fi putut realiza acest interviu la București, unde Mihai Cimpoi vine foarte des și unde l-am întâlnit întâmplător, dar am preferat să merg la Chișinău. Am făcut acest lucru pentru că îmi doream să îl văd acolo unde locuiește și unde își îndeplinește atribuțiile de președinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

Astfel, la sfârșitul lunii august am pornit spre Basarabia, înfruntând, ca într-un basm cu acțiunea plasată în zilele noastre, câteva „probe” prin care călătoria mea își dovedea atributele inițiatice: în ziua plecării, autocarul ce urma să mă ducă la destinație și-a anulat cursa; din această cauză, am fost nevoită să fac o parte din drum cu cel mai nenorocit tren care circula în România europeană – acceleratul Timișoara-Iași, supranumit „Foamea”; la Iași, nefiind familiarizată cu legile „rutierelor” (microbuze care navetează zilnic între Iași și Chișinău), am refuzat să-mi încredințez pașaportul șoferului (mai târziu am aflat că eram obligată să fac acest lucru, pentru a fi trecută pe lista cu pasageri), riscând să rămân fără loc și să îmi amân cu câteva ore descinderea în Republica Moldova.

Odată ajunsă la Chișinău, am fost ghidată – telefonic – de către Mihai Cimpoi spre sediul Uniunii Scriitorilor, unde ar fi trebuit să îl întâlnesc. L-am așteptat în biroul Domniei sale, o încăpăre spațioasă, invadată de reviste și de cărți așezate de-a valma și în biblioteca ce ocupa un perete întreg, și pe masa de scris, și pe fotolii, și pe podea. Într-un colț al camerei, printre zeci de cărți și zeci de reviste, zăcea un geamantan. Prezența lui – acolo – mi s-a părut inoportună. Am cerut explicații și mi s-a spus că acela este bagajul pe care Mihai Cimpoi îl păstrează mereu la îndemână, pentru numeroasele sale deplasări imtempetive. (Nu ar fi fost exclus ca revistele sau cărțile de care te împiedicai la tot pasul, să se fi instalat comode și în geamantan, fără știrea lui Mihai Cimpoi!) La scurt timp, am fost anunțată – telefonic – de către gazda mea că întrevederea noastră se amână, întrucât „repetiția generală” de dinaintea manifestărilor din 30 – 31 august impunea prezența regizorului lor.

În fiecare an, capitala Republicii Moldova găzduiește o serie de evenimente consacrate sărbătorii naționale „Limba noastră cea română”. Organizate sub patronajul Uniunii Scriitorilor și al altor instituții administrative sau culturale din Chișinău (Primăria Municipiului, Casa Limbii Române „Nichita Stănescu”, Biblioteca Națională a Republicii Moldova), acestea reprezintă, cred, masca sărbătorească a luptei pentru limba română, acțiune declanșată în urmă cu două decenii. La sfârșitul anilor '80, breasla scriitorilor basarabeni a alcătuit nucleul acestei bătălii încheiate victorios cu declararea limbii române ca limbă oficială și cu revenirea la grafia latină. (Între timp, în anul 2001, comuniștii s-au reîntors la putere, limba de stat a devenit „limba moldovenească”, iar lupta pentru limba română a reînceput.)

În 19 mai 1987, în cadrul unei ședințe a scriitorilor care a durat aproape douăzeci și patru de ore, Mihai Cimpoi era ales în funcția de secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, „contrar recomandărilor din partea C.C. al P.C.M.” Apoi, în 1991, a ajuns președintele instituției. Din primele clipe ale Renașterii basarabene și până azi, a rămas în avangarda bătăliei pentru apărarea limbii române.

Mihai Cimpoi a fost prezent la toate festivitățile desfășurate cu ocazia Sărbătorii Limbii Române din acest an: în atare împrejurări, am reușit să îl observ oficiind – imperturbabil – ritualul obligațiilor impuse de statutul său profesional.

L-am urmărit prezidând – ceremonios – decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor pe anul 2007. Asculta, cu o îngăduință părintească, disputele și discuțiile tumultuoase iscate în jurul unor cărți premiate, cuvântările câștigătorilor, impresiile sau nedumeririle multora dintre cei prezenți.

L-am auzit povestind – cu un calm ce îndulcea gravitatea întâmplării relatate – cum i-a convins pe membrii comuniști ai Consiliului Municipal să accepte ca numele lui Nichita Stănescu să fie atribuit Casei Limbii Române din Chișinău: a invocat descendența poetului dintr-o mamă rusoaică și i-a inventat bunicii acestuia o origine basarabeană.

L-am întâlnit la Salonul Internațional de Carte cercetând – cu un ochi critic vigilent – standurile, moderând dezbatere, vorbind – sobru și autoritar – despre

Mihai Cimpoi:

„Bătălia pentru limba română a fost una de fiecare zi”

scriitori și despre cărțile lor.

Dar cel mai interesant lucru pe care l-am observat la Mihai Cimpoi a fost felul în care încheie o conversație, într-un cadru neprotocolar. Dacă începi să îi spui vrute și nevrute, îți lasă impresia că ar putea să te asculte ceasuri întregi. Dacă îl întrebi ceva, îți răspunde făcându-te să crezi că e pregătit să depene o poveste fără sfârșit. Apoi, când te aștepti mai puțin, povestitorul se lasă în voia unei clipite de absență. E semnul că s-a ajuns la sfârșitul istorisirilor.

Regret că nu am îndrăznit să îl întreb pe Mihai Cimpoi la ce se gândește în acele momente de reverie fulgerătoare. Am reușit să stăm de vorbă pe îndelete doar atâta timp cât am realizat acest interviu. Tactul și placiditatea cu care duce la capăt tot ceea ce începe se regăsesc în răspunsurile sale (unele – mult prea cuminți).

Recitindu-le, mi-am amintit de prima noastră întâlnire, de felul în care înainta cu pași măsurați, prin cohorta de umbrele din Piața Romană, total indiferent la vânzoleala bucureșteană dintr-o zi ploioasă de aprilie...

*

– Cred că nu greșesc prea mult, domnule academician Mihai Cimpoi, presupunând că, în România, tinerii din generația mea știu foarte puține lucruri despre mișcările inițiate de scriitorii basarabeni în urmă cu aproximativ două decenii. Mă refer, desigur, la lupta pentru revenirea la grafia latină și pentru impunerea limbii române ca limbă de stat în Republica Moldova. Vă propun, așadar, să evocăm în dialogul nostru evenimentele de atunci. Ați fost unul dintre protagoniștii acestora. Cum a început totul?

– Mișcările despre care vorbiți au existat, sub o anumită formă, și mai înainte. Spre exemplu, la 1894 basarabeanul Constantin Stere publica în *Adevărul literar* un articol care se numea *Unitatea limbii române*, anticipând parcă ceea ce avea să se întâmple mai târziu. Este foarte important de amintit că, deși venit din Siberia și încă neîncadrat în viața publică și culturală românească, Constantin Stere avea conștiința unității spirituale și lingvistice a românilor de pe cele două maluri ale Prutului și nu folosea noțiunea falsă de „limbă moldovenească”.

Mai apoi, în iunie 1917, a avut loc la Chișinău o adunare a învățătorilor din Basarabia, în cadrul căreia poetul și preotul basarabean Alexei Mateevici a vorbit despre faptul că nu avem două limbi și două literaturi, ci una și aceeași cu cea de peste Prut. În acest context a rostit el acel poem tulburător – *Limba noastră* – cel mai inspirat imn dedicat limbii române (devenit, din 1994, *Imnul de Stat al Republicii Moldova*).

Și între cele două războaie mondiale a avut loc un proces serios de integrare românească, de revenire la limba română literară; demersul a continuat, cu un plus de dramatism, în perioada postbelică, întrucât atunci se încerca un fals extraordinar: impunerea așa-zisei „limbi moldovenești” ca limbă de stat. La vremea respectivă, intelectualitatea noastră a pledat în primul rând

pentru valorificarea clasicii – interziși până în 1956. S-a recurs la o adaptare a limbii vorbite aici la normele ortografice ale limbii literare românești, cu mici variațiuni fonetice, iar în 1965, la cel de-al treilea Congres al Scriitorilor din Basarabia, s-a pus problema revenirii la grafia latină. Iată deci câteva acțiuni care au precedat evenimentele din 1987 – 1988.

Dar prima și cea mai importantă acțiune de acum douăzeci de ani, desfășurată în Sala Mare a Uniunii Scriitorilor, la data de 6 iunie 1987, a fost semnarea unui apel privind revenirea la sistemul grafic latin.

(M-am aflat în Sala Mare a Uniunii Scriitorilor când, în 29 august, au fost sărbătoriți scriitorii participanți la acțiunile revoluționare de odinioară. Pe unul din pereții sălii erau expuse instantanee din mișcările de stradă desfășurate la Chișinău. Scrutam fotografiile, apoi îi căutam printre cei aflați la doi pași de mine pe scriitorii prezenți – atunci – în primele rânduri. Mi-aș fi dorit să redescopăr pe chipurile celor din preajma mea măcar o pâlpâire a entuziasmului care, în imaginile de demult, părea că îi învăluie într-o platoșă indestructibilă. Multora le-am citit în priviri doar resemnarea și neputința.)

Ar mai fi de spus că ideea redactării acestui document nu a fost una individuală – ea plutea în aer, în atmosfera de relativă liberalizare creată de Perestroika gorbaciovistă, iar un rol decisiv în conștientizarea necesității revenirii la cea mai importantă avere națională a noastră – alfabetul latin – l-a avut articolul manifest al lingvistului Valentin Mândăcanu – *Veșmântul ființei noastre*, publicat în numărul 4 din 1988 al revistei *Nistru*.

Bătălia pentru limba română a fost una de fiecare zi, cu apeluri către Comitetul Central al Partidului, cu ședințe la Uniunea Scriitorilor, adică un întreg program ritmic și susținut.

Eu eram deputat în parlamentul de la Moscova, alături de alți șapte scriitori din cei cinzeci și cinci de reprezentanți ai Republicii Moldova în acest for politic. În plus, din parlamentul de la Chișinău mai făceau parte încă doisprezece literați – eram, așadar, douăzeci de oameni politici din lumea scriitoricească și alcătuiam o putere extraordinară. Toate forțele noastre au fost conjugate, astfel încât, după adoptarea de către parlamentul sovietic la 31 august 1989 a legii ce stipula revenirea la grafia latină, a fost obținută și decretarea limbii române ca limbă oficială în Basarabia. Mai apoi, în 1990, am revenit la simbolurile noastre naționale – tricolorul și stema, iar în 1991 la imnul *Deșteaptă-te, române!*

Însă lupta noastră de acum douăzeci de ani a urmărit și întoarcerea la normalitate, la valorile democratice, căci am militat pentru renunțarea la mentalitatea veche ce ne-a fost altoită și am avut în vedere – la dimensiuni mai modeste decât cele pe care le-a luat astăzi această mișcare – perspectiva europenizării.

– Ce sentimente vă încercau atunci?

– A fost mai întâi un sentiment de uluire, pentru că, la drept vorbind, nu credeam că se va prăbuși vreodată

Foto: Vasile Șoimaru

Imperiul Sovietic. Eram consternați, dar exista în ființa noastră încuviințarea de nezdruccinat că acest lucru trebuia să se întâmple!

Noi vorbeam doar în șoaptă despre revenirea la românismul cultural, la matricea noastră stilistică firească de care am fost înstrăinați. Am fost terorizați de istorie, cum spunea Mircea Eliade, am fost supuși unui proces metodic de deznationalizare, de mancurtizare (termenul îi aparține lui Cinghiz Aitmatov)... Se întâmpla ceva uluitor în acele zile: fără vărsare de sânge, fără confruntări pe baricade (deși Leonida Lari și femeile noastre au stăvilit mișcarea înainte a tancurilor spre Piața Marii Adunări Naționale) se prăbușea un Imperiu sub ochii noștri, fapt ce ne îndreptăța să nădăjduim că aspirațiile noastre aveau să se concretizeze.

– Nu v-a fost frică?

– Nu! Depășisem pragul acesta de mult timp! Eram deja vizitați în mod frecvent de corespondenții radiourilor străine (Europa Liberă, Radio France Internationale) și nu ne mai temeam să vorbim despre limba română, nu ne mai temeam să spunem că suntem români. În plus, eram conștienți că procesul pe care îl declanșasem devenise unul ireversibil!

– Din discuțiile purtate aici, la Chișinău, cu unii participanți la evenimentele despre care discutăm am aflat că, la acea vreme, Uniunea Scriitorilor se transformase într-un cartier general. Literatura și Arta, revista acestei instituții, devenise stindardul luptei pentru apărarea limbii române și se tipărea într-un tiraj excepțional, de două sute cincizeci de mii de exemplare...

– Așa este. Ne-am promovat idealurile în primul rând prin *Literatura și Arta*, dar și prin *Literaturnaia Gazeta* de la Moscova, o publicație foarte democratică și foarte prestigioasă ce găzduia articole care, la vremea respectivă, au zguduit Imperiul. De la Uniunea Scriitorilor se conducea, de fapt, Revoluția noastră. Era o fierbere vulcanică, manifestată sub forma articolelor și a luărilor de atitudine aproape zilnice. Ca să păcălim vigilența Securității, noi – aici – comunicam codificat. Bunaoră, când au fost trimiși la Moscova Ion Gheorghită și rusul Iuri Grecov (cu ultimul am fost eu însumi în audiență la niște consilieri ai lui Gorbaciov) cu apelul și cu lista celor care au semnat pentru revenirea la alfabetul latin și pentru susținerea restructurării (*Perestroika* însemnând *restructurare, reînnoire*), odată ajunși la Comitetul Central al PCUS, ca să depună această cerere istorică a noastră, ni s-a transmis prin telefon că „La Moscova este soare!”, ceea ce însemna că totul e bine.

(Prozatorul Vlad Zbârțog mi-a povestit că liderii basarabeni refuzau să meargă la sediul Partidului Comunist pentru negocieri, pretinzându-le reprezentanților puterii să se deplaseze în fortăreața scriitorilor. Când unul dintre aceștia a dat curs solicitării, a primit un vot de blam, în fața zecilor de inși prezenți acolo. Influența scriitorilor era atât de mare, încât, riscând represalii dure, aceștia izbuteau să determine tergiversarea editării altor publicații, pentru a se da prioritate absolută apariției revistei *Literatura și arta*.)

Am trăit însă și întâmplări care sfidau dramatismul momentelor respective. Pe vremea aceea, președinte al Uniunii Scriitorilor era Ion Constantin Ciobanu, care fusese comsomolist de pe la șaisprezece ani și

ramăsese, în tinerețe, un funcționar activ al organismelor sovietice. Totuși, în lupta noastră, Ion Constantin Ciobanu se arăta uneori mai radical și mai angajat decât noi. Într-o zi, am intrat în biroul lui și l-am anunțat că trebuie să ne adunăm joi, pentru a da un răspuns Partidului Comunist care voia să rezolve doar pe jumătate doleanțele noastre (să impună două limbi oficiale în republică – moldovenească și rusa); s-a uitat lung în calendar și ne-a spus că joi nu ne putem întruni, fiindcă joi este ... duminică. La început, noi nu am priceput nimic, dar mai târziu am înțeles că joia obișnuia să meargă la vânătoare. Așadar, refuza să renunțe la acest hobby care devenise un ritual, deși era conștient că de intervențiile noastre prompte depindea – într-o măsură covârșitoare – succesul luptei pentru limba română.

– Citind una din cărțile dumneavoastră, Basarabia sub steaua exilului, am înțeles că rezistența scriitorimii basarabene s-a manifestat pe două coordonate: una activă, ce integrează mișcările pentru apărarea limbii române și alta pasivă, pe care o asociați exilului interior. Această formă de rezistență „tăcută” a fost, într-adevăr, o strategie de salvare sau un semn al neputinței de a ieși de sub vremi?

– Mai întâi trebuie amintit faptul că o formă de exil au fost și deportările compatrioților noștri. Eu, de pildă, am citit cu o deosebită tulburare sufletească o carte despre istoria satelor basarabene, iar din articolul dedicat satului meu am aflat că cinci sute de consăteni ai mei au fost deportați. Dacă mai punem la socoteală că, în război, au mai murit câteva sute, apoi că foarte mulți dintre ei au fost nimiciți de foamete, vă dați seama că satul meu a fost aproape ras de pe fața pământului.

La fel de dramatic a fost exilul interior și numai astfel am reușit să supraviețuim, să ne păstrăm identitatea culturală, matricea stilistică. În creațiile lor, poeții și prozatorii noștri se ascundeau îndărătul metaforelor, valorificând motivul rădăcinilor, al întoarcerii la izvoare etc. (iar dacă astăzi generația din care fac parte este învinuită de sămănătorism, trebuie să spunem că sămănătorismul nostru a fost unul de rezistență).

În viața (culturală) de zi cu zi, trebuia să fii mereu atent să eviți folosirea limbii române; ba mai mult, din manualele noastre sau din anumite ediții de opere se elimina cuvântul „român”. Am fost redactor de editură, iar când lucram la publicarea operei lui Ion Creangă, acolo unde se specifica faptul că scriitorul era „născut din părinți români”, cuvântul „români” se înlocuia cuvântul cu „...”. Se mai recurgea la o altă strategie, indicând la subsolul paginilor drept sinonim al termenului respectiv substantivul „țaran”...

– Descrieți sumar „exilul interior” al criticului literar în formare Mihai Cimpoi.

– Spre deosebire de literatură, critica literară era – la acea vreme – profund ideologizată. A apărut însă o deschidere – „dezghețul” hrușciovist – care a venit exact când eu îmi făceam studiile la Universitate. Pe atunci, eu citeam în *Viața Românească* și în alte reviste literare despre Titu Maiorescu, exact în perioada în care operele criticului se reeditau, întrucât se instala o atmosferă de normalitate și în viața culturală românească. În felul acesta, m-am format mai mult la școala marii critici românești (la G. Călinescu, E. Lovinescu, Tudor Vianu, Vladimir Streinu) decât la cea rusă, iar intuiția mi-a spus că trebuie să merg pe estetic și nu pe ideologic.

Am rămas călinescian, cu modificările de paradigmă inerente survenite în urma acumulării experienței exegetice. În plus, sunt conducător de doctorate și trebuie să fiu la curent cu noile concepte, cu tot ce se întâmplă în critica literară, în hermeneutică și în discursul postmodern.

– Revenind în contemporaneitate, v-aș ruga să vorbiți despre cel mai recent proiect exegetic în care sunteți angajat.

– Pregătesc o nouă ediție, completată și actualizată până în 2008 a *Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia*, care va cuprinde peste două mii de autori. Le urmăresc biografia și bibliografia operelor până în zilele noastre, vorbesc despre anumite lucruri care s-au întâmplat în privința receptării literaturii basarabene de către critica literară românească și semnez polemicile iscate în jurul acestei teme.

– Ce se întâmplă – în prezent – cu lupta pentru limba română în Basarabia? Instituția pe care o conduceți și-a păstrat, în contextul actual, rolul important de odinioară?

– Într-un fel, am reînceput lupta, fiindcă în Constituție mai există acel Articol 13 care stipulează, printre altele, că „limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească funcționând pe baza grafiei latine” și că „statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse (și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării)”.

Asistăm încă la o desconsiderare, la o marginalizare a limbii române, prin faptul că ea nu se vorbește în toate sferele sociale. Și-a ocupat locul pe care îl merită în

învățământul preuniversitar (mă refer, în special, la liceele noastre foarte bune cu predare bilingvă: română – engleză, spaniolă, franceză etc.) și în învățământul superior. Dacă înainte, la Universitatea Agrară, agronomul studia în limba rusă, iar odată ajuns la țară era obligat să vorbească rusește, acum situația s-a schimbat. Același lucru se petrece și la Universitatea Tehnică, la cea de Medicină etc. Anumite probleme foarte serioase mai persistă și astăzi, bătălia încă nu s-a încheiat și, după cum ne vedeți, noi nu am obosit. V-ați pătruns de această atmosferă cu ocazia Zilei Limbii Române care se organizează aici în data de 31 august, în ciuda faptului că autoritățile au anihilat și această sărbătoare, și Ziua Independenței din 27 august, contopindu-le într-o Zi a Republicii – botezată astfel ca să fie marginalizată intenționat cele două sărbători amintite, ca să li se știrbească dimensiunea națională și statutul național. Atmosfera e încă tensionată, lupta continuă, dar avem sentimentul libertății, avem conștiința că suntem români, că vorbim românește, că avem o istorie românească.

Uniunea Scriitorilor nu a părăsit baricadele, mai mult, continuă să lupte cu precădere prin ziarele autohtone de notorietate la care sunt redactori-șefi scriitorii noștri: *Literatura și Arta*, unde e redactor-șef Nicolae Dabija, *Timpul*, condus de Constantin Tănase, *Jurnalul de Chișinău*, la care activează Val Butnaru. Avem scriitori editorialiști, autori de articole, de luări de atitudine, care au rămas în continuare să apere valorile noastre și limba română.

– Eforturile depuse de dumneavoastră, în acest sens, ca președinte al Uniunii Scriitorilor sunt conjugate cu cele specifice activității didactice... Ce faceți, în calitate de profesor, pentru apărarea și promovarea limbii române?

– În primul rând, mențin un dialog permanent cu doctoranzii mei din România și din Republica Moldova ori cu studenții mei de la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” unde am un curs special despre Eminescu. Din postura de profesor, am putut constata că lupta noastră a dus la niște rezultate vizibile. Am observat, de pildă, că studenții noștri vorbesc o română bună, ceea ce este un câștig vădit. Apoi, în urma examenelor scrise pe care le organizez cu aceștia, am constatat că se exprimă într-o limbă frumoasă, expresivă, corectă. Dacă nu ar fi avut loc evenimentele de la sfârșitul anilor 80, acest lucru nu ar mai fi fost – astăzi – posibil.

Înainte, nu numai că se interzicea folosirea limbii române, iar cărțile românești erau citite „prin crăpătura băncii” – așa cum spunea Grigore Vieru, ci puteai fi exmatriculat din Universitate doar pentru simplul fapt că îți notai prelegerile folosind caractere latine. Se promova o asemenea atitudine ca să se demonstreze că eram un alt popor decât cel român și că vorbeam o altă limbă!

Nu am fost scutit nici eu de unele constrângeri. Pe atunci, se urmărea cultivarea unei limbi aproape de cea vorbită, interzicându-se folosirea unor forme literare sau a unor neologisme... Odată, am fost chemat la Comitetul Central al Partidului și am fost învinuit de faptul că românizez limba. M-am arătat nedumerit, am pretins că nu știu ce înseamnă a româniza limba și am cerut lămuriri. Șeful secției de propagandă a început să citească din denunțul unui turnător și mi-a imputat folosirea cuvântul „urbanizare”. Drept răspuns, i-am atras atenția că atitudinea lui dovedește că nu citea gazeta *Pravda*, organul de presă al Partidului Comunist, în care exista o rubrică – „Urbanizarea” – dovadă că și rușii foloseau, la rândul lor, acest termen. El, știind că acolo se găseau microfoane și că suntem ascultați, mi-a făcut semne desperate, cerându-mi să plec, ca să nu mai pomenesc nimic despre faptul că nu citește *Pravda*. Am scăpat ușor...

– Sunteți mulțumit de consecințele acțiunilor declanșate acum două decenii?

– Bineînțeles, fiindcă rezultatele concrete sunt evidente: văd cum vorbesc studenții mei de astăzi, avem mai multe generații de tineri care scriu bine românește, care s-au integrat în contextul cultural românesc. Chiar dacă tocmai ei ne reproșează că suntem depășiți de timp, că suntem desueti, eu totuși cred că a fost benefic sacrificiul nostru, în urma căruia s-a clădit o nouă sensibilitate, un nou mod de a înțelege lucrurile, un pluralism de idei, s-a impus libertatea expresiei și – mai ales – cunoașterea limbii. Toate aceste impulsuri novatoare au pornit de la noi, iar conștiința ne este liniștită pentru că am pregătit un teren foarte fertil celor ce ne-au succedat.

– Ce se va întâmpla cu Republica Moldova, peste douăzeci de ani, domnule Mihai Cimpoi?

– Peste douăzeci de ani ne vedem integrați în cultura română și integrați în Europa, așa cum cer imperativele actuale.

Interviu realizat de
Ioana REVNIC

î n s e m n ă r i

ARE-I ANIMALUL dumneavoastră totemic? m-a întrebat bătrînul șef de trib la începutul convorbirii pe care o purtam în cabinetul său de lucru, instalat între ramurile unui superb mangotier, înalt de peste 10 metri. Îmi cerea, în maniera lui, buletinul de identitate.

- N-am un asemenea animal, am răspuns eu, stingherit și confuz.

- Ba îl aveți, dar nu-l cunoașteți, m-a contrazis cu blindețe venerabilul Makono. Animalul dumneavoastră totemic este ursul; dovadă – chipul cum v-ați urcat în copac, îmbrățișându-l cu brațele și picioarele. Al meu în schimb e maimuța – eu m-am cățarat ducînd mîinile și picioarele la spate.

Nu mă îndoiesc nici o clipă că Makono știa ce spune. Am copilărit în ținutul Neamțului, unde urși erau cu duiumul. Dar parcă numai acolo? Întreg lanțul carpatic și toate dealurile ce-l sprijină dintr-o parte și din alta alcătuiesc de veacuri o împărăție a urșilor, care în timpul din urmă s-au înmulțit în așa măsură încît se încumetă să coboare pînă în pragul așezărilor omenești și să-și caute hrana prin gospodăriile marginase. La Baile Tușnad, în vara anului acesta, citeam pe toți stilpii electrici inscripția „Pericol de urși”, dar eu nu mă simțeam deloc în pericol, știind că ursul, nu-i așa, e animalul meu totemic. Poate, să zicem, nu doar al meu și poate nu doar din motivele enunțate de bătrînul Makono. „Din punct de vedere antropologic – scrie Mihai Coman (*Bestiarul mitologic românesc*, 1996) – se poate spune că prestigiul ursului derivă nu numai din mărimea și puterea lui, ci și din strania și neliniștitoarea sa asemănare cu omul. Vînătorii știu că trupul unui urs jupuit dezvăluie forme tulburător de apropiate de celea ale omului; ursul folosește locomotia bipedă, relevă gesturi, mișcări și fapte ce par a deriva dintr-o «înțelepciune» mai degrabă umană decît animală. De aceea ursul apare ca un fel de alter-ego, sălbătic, al omului.” Observații cvasi-identice, scoase dintr-o bogată experiență cinegetică, aflăm la prozatorul Titus Popovici: „m-am îngrozit văzînd cît de cutremurător seamănă torsul ursului cu cel al omului...”. Autorul notează în continuare că trupul jupuit al ursului este „întru totul asemănător cu al unui om, doar cu picioare ceva mai scurte”. Să reținem, în fine, o întâmplare relatată pe scurt de același: „Deși se spune că animalul rănît coboară întotdeauna, ursul, mare, galben, cu blană rară și urîtă de august, a urcat vreo sută de metri; s-a culcat pe spate și a murit, cu brîncile adunate pe piept, într-un gest atît de uman încît mi se umezesc ochii (*Cartea de la Gura Zlota*, 1991).

Că animalul despre care vorbim este, în felul lui, „om” o știu și vînătorii americani din Oklahoma, evocați de William Faulkner în ampla sa nuvelă *Ursul*: „urșul urs bătrîn, cu laba vătămata de o capcană, [...] își câștigase pe o întindere de aproape o sută de mile pătrate un nume, o denumire precisă ca oricare om”. I se zice de către toți „moș Ben”; solitar, neîmblînzit și uitat de moarte, reputația lui se confundă cu „lunga poveste a pătelor de porumb darimate și pustiite, a godacilor și a mascurilor și chiar a vițelilor tîrîți de vii în pădure și devorați, a capcanelor și a curselor făcute praf și a ciinilor sîrtecați în bucăți și uciși, a împușcăturilor chiar de carabină trase direct și din apropiere, dar neavînd un efect mai mare decît acela al unor boabe de mazăre împușcate de-un copil printr-o țevă – un drum lung semănat cu ruine și distrugerii [...] de-a lungul căruia trecea, nu repede dar cu implacabila și irezistibilă hotărîre a unei locomotive, îngrozitoare nălucă cu părul lăptos”. În fiecare noiembrie, vînătorii pleacă la *rendez-vous*-ul anual cu ursul, pe care nici nu nădăjduiesc să-l omoare, ca într-un fel de procesiune rituală dedicată cruntei lui nemuriri. Iar ursul se prezintă și el la întîlnire, din motive pe care oamenii le înțeleg bine: „Vine să vadă cine mai e pe aici, cine a mai venit anul acesta, dacă știe sau nu să tragă, dacă rămîne sau nu. Dacă am adus ciinele care va fi în stare să-l încolțească și să-l țină în loc pînă la venirea unui om cu pușca. Fiindcă e starostele urșilor. *E un om*.” (s.m.) Pînă la urmă totuși, ursul va fi ucis cu ajutorul unui... leu – un ciine uriaș pe nume Lion, dresat special în acest scop. În confruntarea decisivă, ursul e răpus de un vînător și de ciine, dar ambii sînt răniți grav: „Se străduiră [...] să desfacă falcile lui Lion din beregata ursului. «Ușurel, ce dracu’, zise Boon. Nu vedeți că i-a scos măruntaiele?»” Ciinele moare în

restigiul ursului derivă nu numai din mărimea și puterea lui, ci și din strania și neliniștitoarea sa asemănare cu omul.”

Epistolă către Odobescu (v)

amurg și e îngropat cu cînste, rostindu-i-se la capătii un elogi funebru, iar deasupra osemintelor lui e depusă, într-o cutie de tablă, laba mutilată și uscată a lui moș Ben. Sub pielea ursului fuseseră găsite cincizeci și două de gloanțe și cartușe.

Relația dintre om și urs, asimilată uneia „de la om la om”, a atras într-un rînd și atenția lui Caragiale. Este vorba de schița *O reparație*, al cărei titlu ne trimite la codul onoarei, unde înseamnă „răscumpărarea unei ofense”, eventual chiar pe calea duelului. Întîmplarea se petrece la Schitul-Mărului; ascuns între dealuri păduroase, e locuit de trei călugări bătrîni și de un țigan mut și epileptic, altminteri slujitor devotat al așezării. Chinovia își trage numele de la un măr cu roade excepționale,

din păcate vămuite zilnic de un urs care sare pîrleazul și se înfruptă din ele după pofta inimii. „Jeri a vrut mutul să-l gonească, dar ursul s-a repezit și i-a tras mutului o palmă după ceafă de l-a trîntit cît colo pe brînci. De aceea e mutul așa de supărat acum.” Un nou episod al conflictului se va consuma sub ochii noștri. Pe la toacă, după obicei, ursul vine iarăși la mere, dar mutul, care îl pîndea ascuns după gard, îl plesnește cu un par drept în frunte. „Ursul s-a cletinat și s-a prăbușit în afară; mutul a scăpat parul din mîna și a căzut lung pe spate înăuntru. [...] Într-un tîrziu, văzînd că fiara nu se mai întoarce, îndrăznim să ieșim din chilie. Binișor ne apropiem de omul lungit: e mort... nasul și gura pline de spumă sîngerată. Ne ducem la pîrleaz cu multa băgare de seamă; fiara e lîngă gard, pe spate, cu labele-n sus și cu capul despîcat. Într-o singură lovitură mutul și-a cheltuit toată rezerva de energie; dar cel puțin a *spalat în sînge ofensa din ajun*.” (s.m.) Cu chestiunile de onoare nu se glumește, reducția mintală a mutului n-a anulat în el simțul demnității personale.

Vînarea ursului cu parul, dacă ne încumetăm s-o numim vînătoare, nu întrece totuși prin ciudățenia ei alte practici cinegetice, pe care numai specia respectivă s-a învrednicit să le inspire. Cînd scriai *Falsul Tractat de Vînătorie*, „în opozițiune față” cu *Manualul* lui C. Cornescu, „care, deși mai scurt, este fără îndoială cu mult mai folositor celor care vor să învețe ceva cu temei”, domnia ta, scumpe domnule Odobescu, n-aveai cunoștință de o scriere precursoră, un opuscul al lui C. Negruzzi, redactat pe la 1840, dar scos la iveală cu peste un

veac mai tîrziu: *Vînătorul cel bun sau meșteșugul de a nu-ți fi urît*. Iată ce aflăm de la autorul pe care domnia ta îl numești „un scriitor plin de talent, de spirit și de inimă”: „Cunoaștem un vînător în Moldavia, aproape de țirgușorul Ocnei, care își ține casa numai cu venitul ce ia pe peile de urs. Mijlocul cu care el îi vinează dovedește curajul și netemerea lui. După ce au aflat birlogul ursului, el se duce singur acolo înarmat cu o carabină încărcată cu mai multe gloanțe și cu cuie tăiate. Cum au ajuns la intrarea vizuniei, aprinde o lumînărică de ceară pe care o lipește deasupra carabinei, și apoi începe a se vîrî tîrîndu-se pe pîntice și cu arma înainte. Îndată ce ursul vede lumina, începe a morâi și a se trage îndărăt; omul îl urmează pînă în fund și pînă să apropie lîngă el. Dobitocul înspăimîntat să ridică după obicei în două picioare; atuncea viteazul muntean, răsămînd arma în peptul lui, o sloboade, lumina se stinge și ursul, rănît de moarte, năvălește afară, trecînd peste omul ce se lățește la pămînt. Vînătorul iese după el și îl găsește căzut. Această vînătoare a făcut-o poate de cincizeci ori pînă acum. Noi întrebăm acum ce ar fi dacă pușca n-ar lua foc?”

Aceeași originală metodă o regăsim, dezvoltată epic, la povestitorul moldovean N. Gane, în nuvela *Petrea Dascalul*, cu acțiunea plasată în preajma Unirii Principatelor: „În timpul acela dar de frumoasă amintire, doi lorzi englezi, care luaseră parte la comanda superioară a oștilor aliate din Crimeea, auzînd că Moldova e o țară încă primitivă, cu obiceiuri patriarhale și cu munți plini de urși, veniră anume din Sevastopol în Galați cu hotărîre de a se desfăta la un vînat de urși, ceea ce de mult timp locuitorii Angliei nu mai pot face în insulele lor.” Faptele se vor petrece după tipicul descris anterior de Negruzzi, cu singura deosebire că ursul nu năvălește afară din birlog, ci e ucis înăuntrul acestuia: „După cîteva minute de o așteptare groaznică în care numai inimile își păstrasera mișcarea, se auzi deodată un trăsnet de pușcă urmat de un gemet sălbatec, înfricoșat, cu atît mai înfricoșat cu cît venea din întunerecul de sub pămînt, unde era știut că numai moartea putea să hotărască între om și fiară.” Ursoaica doborîtă de neînfricatul Petrea Dascalul e trasă afară cu ajutorul unei funii. „Iar lorzii, care trecuseră peste atîtea mări și țări pentru a veni la noi să împuște urși, avură nenorocul să-i vadă împușcați gata de mina altuia și se întoarseră fără măcar să fi dat un foc, ducînd cu dînșii numai amintirea culeasă în mijlocul fiorilor de spaimă despre mijlocul ciudat cu care se ucid urșii în țara noastră patriarhală.”

O nouă întrupare a motivului ne întîmpină la Mihail Sadoveanu, în *Țara de dincolo de negură*. Un boier moldovean, stăpîn al unor păduri întinse, vine într-o iarnă la vînătoare de urși însoțit de un prinț indian. Un pădurar bătrîn, moș Calistru, îi călăuzește pînă la vizuina unui urs, căreia îi pecetluiseră intrarea după ce animalul intrase în hibernare. Pădurarii deschid peștera și încep a-l îmboldi pe urs cu ajutorul unor țepușe. Fiara iese din vizuină, prințul indian trage două focuri în văzduh, boierul alte două, rănindu-l doar pe urs, care se repede spre ei. Atunci moș Calistru se dezbracă de cojoc și îl azvirle ursului. „Ursul prinde-n labe și începe a-l ferma ș-a-l floca, iar pe dedesubt bătrînu-i pune cuțitu la pîntec și-l spîntecă. [...] Așa am văzut eu la munte, pe cînd eram tînăr. Ș-așa obicei avea cu urșii moș Calistru, nînașu-meu...” Înfruntarea îmbracă, în partea ei ultimă, aspectul unei lupte corp la corp, oarecum ca între egali, ambii în poziție bipedă. Amăgit precum un ins cu minte puțină, ursul, cum s-ar zice, e și el om. O singură întrebare își mai așteaptă răspunsul: care e animalul totemic al urșilor?

(Va urma)

Ștefan CAZIMIR

el mai cumpănit dintre
scriitorii agitatului început
de drum al literaturii române
moderne.

COSTACHE NEGRUZZI.

Întemeietorul moderat

D E REGULĂ, promotorii sunt naturi revoluționare și vehemența lor se stinge repede. O radicalitate perpetuă e doar un deziderat. Locul lor este luat de oameni cu simțul măsurii, care sintetizează, rezumă și instaurează. Așa s-a întâmplat cu cel mai cumpănit dintre scriitorii agitatului început de drum al literaturii române moderne, Costache Negruzzi. În multe sectoare culturale, boiemășul se află în primele alinamente, iar cât privește foiletonistica literară și proza de anvergură estetică este cel dintâi. Din acest motiv, i s-a spus în felurite chipuri: „destelinaător al ogorului literar“, „înainte mergătorul“, „începătorul prozei românești moderne“, „inițiatorul“, „fondatorul“, „primul junimist“ etc. Cu adevărat, în dimineața prozei românești poate fi socotit *primus in orbe*. E de presupus că antilatinitului de atunci nu i-ar fi plăcut formularea latinească de acum... Și începutul, spunea Stagiritul, este jumătatea întregului. Unii l-au văzut întotdeauna „greu“, iar alții „sfânt“. În vremea aceea, între „învațaii pandemoniului nostru literar“, Negruzzi distinge trei categorii pe care le raportează la planul lingvistic, dar care poate fi și social: „liberalii“ care vor să înlăture ceea ce s-a statornicit în limbă (și în viața socială, se subînțelege), „conservatorii“, „ișlicarii“, „ruginiții“ și „moderații“, care cer adaptarea cuvintelor străine la specificul limbii române: „a le subțiea, a le înnobila și a le români“. În această speță a „moderaților“, zice el, „mărturisesc că m-aș învoi...“ și, cu sau fără aprobarea noastră, e locul său cel mai potrivit. S-ar putea chiar zice că, între companioni, este cel mai temperat. Dar un ingenu care l-a făcut și promotor al spiritului critic în cultura românească, „primul junimist“, cum l-a numit G. Ibrăileanu într-un moment de fericită inspirație. În această privință, Negruzzi se apropie mai mult de Maiorescu decât de prietenul său Russo, prin critica formelor fără fond. Nu mai puțin analogia se bazează pe temperament, scepticism și luciditate extremă. Pentru a nu mai vorbi de ceea ce va constitui peste puțin timp structura junimismului: conștiința literară, temeinicia principiilor, clasicismul (fără a se închide inspirației romantice), rezerva ideologică, disocierea valorilor, nevoia de autenticitate, ironia. Și pentru că acest spirit critic negruzgian se află în faza de pionierat, nu-i lipsesc inevitabilele deviațiuni, ticuri și reminiscențe ale momentului respectiv, care, fiind destule, nu intră decât parțial în atenția acestor însemnări minime.

Și chiar dacă programul *Daciei literare* prevedea că „traducțiunile nu fac o literatură“, „sincroniștii“ noștri de la 1848 au continuat să traducă și mai cu seamă să prelucereze. Negruzzi, cu o neașteptată hâmcie. Teatru în special, potrivit cu cerințele și gustul epocii, dar și cu preferințele personale. Producție cu totul modestă valoric. Nu sub nivelul vremii românești de atunci: *Maria Tudor* și *Angelo, tiranul Padovei* de Vicor Hugo, *Carantina* după Scribe și *Mazăres*, *Viconte de Letorier* de Bayard și *Dumanoir*. În prefața melodramei *Triizăci ani sau viața unui jucător de cărți* (1835) abordează și probleme ale teatrului, cum că „teatrul îi o oglindă“, o tribună de luptă“. La fel, când traduce *Angelo, tiranul Padovei* de Victor Hugo, face referiri la teatrul militant și la personajul colectiv în prim plan. *Muza de la Burdujeni* e o imitație după Théodore Leclercq, adaptată, cum se vede din titlu și nu numai, pentru a persifla pe stricatorii de limbă românească, pe „prețioasele ridicole“ cum e Cucoana Caliopi Busuioc care așează printre „feblele“ sale pe „Siller și Ghete“. Nici poezia lui Negruzzi (trecută, autocritic, în antologia *Neghină și pământ*) nu răspunde unei axiologii măcar de plan secund. Traduce cu neîndemânare din Hugo, Byron, Thomas Moore, Antioh Cantemir (satire). Cam așa sună începutul unei balade de Hugo: „Dragu-mi e visul când dimineată, / O mândră zână pășind abia / Vine

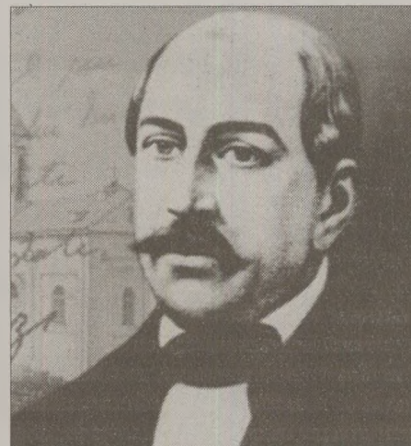
ca floarea și cu dulceata / C-o diafană și blândă fața, / Își pleacă fruntea asupra mea. // Ea atunci lira îmi încordează / Și îmi rezice c-un glas ușor, / Povestiri multe ce-nminunează / Bravilor care nu mai viază, / Ce zăc în tihnă în groapa lor.“ În poezia „originală“ e melancolic și elegiac, naiv și prozaic, chiar mai jos de sursele preromantice Young, Lëgouve, Gessner, Derjavin, Jukovski. G. Calinescu găsește unele „figuri și colori“ în poezia lui Negruzzi. Poemul *Aprodul Purice*, subintitulat „anecdotal istoric“ nu-i decât o cronică versificată cu puține imagini cromatice, de unde se vede cum distanța de poezie îl apropie de proza artistică.

Criticul, cum spuneam, îi statornicește renumele câștigat, chiar așa ocazional și dihotomic. E, cum am spune noi astăzi, empatic și intuitiv, când nu-i ironic și sarcastic în chestiunile de limbă. Exaltă rolul folclorului și retriminează aristocratismul clasic. Clasicismul la care el aderă nu e unul ortodox, i s-ar putea spune chiar „laic“, mai aproape de realism. Ca o dovadă a conștiinței scrisului, critica literară pe care o practică absolut incidental se preocupă în general de problemele limbii. Căci, înțelege el, limba e materia primă a literaturii, iar scrisul e o artă care relevă conștiința unei națiuni. *Saul* în traducerea lui C. Aristia recurge la o limbă curată. Altă traducere, *Antoni*, de A. Hrisoverghi tot pe acest criteriu e apreciată. Pe atunci, poezia trebuia musai să fie „soft“, cum i se dezvaluie poezia lui Dosoftei, simplă, „naivă și fără pretenții, moale și netedă“, „cu încheieturi socotite“, nu ca o poezie a lui Iancu Văcărescu, „aspră și cioturoasă“, „hodorogită“. Încât îți vine să crezi, din perspectiva actualității, că versurile Văcărescului sunt cele demne de luat în seamă. *Un poet necunoscut* (Daniil Scavinschi) și *Alexandru Donici* ar face parte din ramura causeriilor biografice... sainte-beuviene.

De mult nu mai e un secret că proza este punctul forte al scrierilor lui Negruzzi. Nuvelele romantice interesează ca împliniri de istorie literară. E zona acelui romantism în care se exhibă „păcatele tinereților“: melodrama, retorismul, contrastele excesive, destinate să contrazică simțul comun. Dar tot aici se află și germinii prozatorului de cotă superioară, anume amestecul de culori occidentale și orientale, vivacitatea stilistică, inserțiile ironice, oazele de culoare locală – mai ales acestea: „O caleașcă trecu în fuga cailor pe ulița mare, apucă ulița Sf. Ilie, și făcând stânga luă la deal pe lângă zidul Sf. Spiridon, și tot suindu-se până-n mahalaua Sărării, stătu la porțița unei căsuți cu două ferestre cu perdele verzi. Din trăsura se coborî un tânăr elegant coconăș, a cărui costum era după moda curții. El purta un antereu de suvaia alb, era încins cu un șal roș cu flori, din care o poală i se slobozea pe coapsa stângă, iar capitele, alcătuind un fiong dinainte, cădeau apoi peste papucii lui cei galbeni. Pe sub giubeaua de pambriu albastru blănită cu samur purta una dintr-acele scurte cațaveici, numită *fermenele*, broderia căria cu fir și cu tertel îi acoperea tot peptul. În cap avea un șlic de o circonferență cel puțin de șapte palme.“ (Zoe, 1929). Personaje de un pitoresc articulat, tablou de epocă încărcat de detalii și cromatică bine distribuită se realizează în *O alergare de cai* (1840). Și „o bijuterie de precizie tehnică“, adaugă Nicolae Manolescu. Spațiul și timpul respiră prin cuvânt, văzul și auzul se încântă de împlinire artistică: „Un frumos landau de Viena venea înhamat cu patru telegari roibi, Vezeteul în vechi costum ruses, cu barba lungă îi mână cu hățuri coperite cu ținte de argint, păzind un aer grav vrednic de un magistrat. Un luător-aminte îndată ar fi cunoscut că acel atelagiu, deși ruses, avea o formă cu totul moldovenească; adică era mai elegant și covârșind măsurile obiceiului, căci caii de la roate era cel puțin de trei stânjani depărtați de naintași pe care-i mână un frumos băiat ca de 16 ani strigând padi! padi! cu un glas ce răsună ca piculina între instrumentele unui orchestru. În acel echipagiu dinapoi era o tânără blondă,

istorie literară

a căria figură avea acea blândețe ce se vede învrednicită de penelul lui Rafael, și un june brunet care de pe barbete și musteți se cunoștea că era străin. Dinainte era un om balan ce putea să aibă 35 de ani. Chipul seu era frumos și interesant, dar o întristare deznădăjduită se vedea pe fața sa palidă. El purta ochelari verzi, și ținea mâinile tinerei dame strânse întru ale sale cu o familiaritate neertată altui decât unui bărbat.“

Cu acestea am ajuns în spațiul și mai luminos al memorialisticii și al *Scrierilor către un prietin* (Negru pe alb). Acum, observația își dă mâna cu dezinvoltura și ironia prietenoasă, chiar dacă prinde uneori accent satiric. Scriitorul își asumă calitatea de cronicar spiritual de „bal masché“, ceea ce a făcut ca să i se atribuie și emblema de întâiul foiletonist impresionist al literaturii noastre: „Ce sunt aceste scrisori? Prilej de a putea vorbi de orice, de impresii de drum, de lucruri mai serioase, de probleme actuale, de nimicurile vieții, sub o formă cât mai liberă, de adevărată *causerie*, cu un oarecare aer de nepăsare, de diletantism fugind de orice argumentație mai strânsă și de tot ce ar putea părea pedantism. Negruzzi e cel dintâi foiletonist al nostru“ (E. Lovinescu). Nu-i excesiv să vedem aici vestirea mișcării artistice *definite*, în secolul al XIX-lea, cu vorba lui Gustav Courbet. Acum se naște și opera lui Caragiale, cel atât de clasic și de realist. Și de modern. Comicul umoristic (merită o atenție specială) nu se mai bazează la Negruzzi, în această fază, pe mecanismul naiv al opozițiilor, ci pe un complex afectiv, cu turnură caricatural-carnavalescă. *Fiziologia provincialului* are scene labruyeriene și culori „vrednice de penelul lui Hogart“, cum zice scriitorul: „Provincialul îmblă încotoșmanat într-o grozavă subă de urs; poartă amăut în coada droșcii înarmat cu un ciubuc încalafat și lulea ferecată cu argint; suba de urs, amăutul și ciubucul sunt cele trei neapărate elemente a boierului ținutaș, fără el nu se vede nicaieri. Figura lui e lesne de cunoscut: cele mai adese este gros și gras, are fața înflorită, favoriți tufosi și musteți răscute...“ *Rețetă* este și rămâne antologică. Ca în literatura realismului grotesc, ilaritatea ține de cultura populară a răsului, cum o numește Bahtin. Iar *Pacală și Tândală* îi anunță pe Anton Pann și pe Creangă.

Despre *Alexandru Lăpușeanul*, nu s-au pronunțat decât superlative: nuvelă de memorabilă izbândă artistică, proză incomparabilă, de valoarea lui *Hamlet*, dacă ar fi fost scrisă într-o limbă de circulație, „mic cap d'opera“, creație deasupra oricărei școli și oricărei metode șamd. S-au făcut și analize mai „tehnice“. S-a vorbit de polivalență, recuzita romantică și exemplaritate clasică, adevărate realist-analitică; despre unitatea stilistică, fluentă epică, compoziție ingenios-dramatică, perspectiva istorică dublată de viziunea ființei umane, structură dialogică, limbă viguroasă. Și câte altele. Pe bună dreptate. Încât iarăși se pune întrebarea: capodoperele care sunt atât de masiv-liniștite nu pot fi, oare, comentate cu o amoroasă distanță estetică?

În finalul acestor câteva cuvinte, nu pot trece peste spusa lui Alecsandri, contemporanul lui Negruzzi și al nostru, prin care se arată că valoarea scrierilor acestui „prozator incomparabil“ crește nemăsurat în raport cu „timpul de sterilitate în care ele au fost produse“. Mutația valorilor nu funcționează când e vorba, mai ales, de opere de prim rang. Iar revizuirile se cuvine să fie neapărat autorevizuiri. Și inovațiile recente n-au dreptul să privească de sus tradiția, pentru că, altfel, își periclitează viitorul propriu, dacă nu cumva se nasc moarte.

C. TRANDAFIR

ELEGANȚĂ ce se vădea, deopotrivă, în scrisul, în comportamentul, în atitudinile, chiar în vestimentația sa, ceea ce îl făcea admirat de toți cei cu care venea în contact și, nu în ultimul rând, de sexul frumos, la care avea mereu mare succes. Dar toate acestea îi creau, parcă, și o anume cochetărie în fața publicului cititor și-l făceau să întârzie

adunarea și publicarea în volume a poeziilor ori pamfletelor sale. Sau cum spunea despre el N. Carandino, cu care a colaborat mulți ani: „Își cunoștea valoarea, dar nu se grăbea s-o afirme”. Iar când, către sfârșitul vieții, a dorit, totuși, să o facă pentru publicistica sa, puterile împuținate nu i-au mai îngăduit să-și pună în aplicare intenția și aceasta a apărut, după moartea lui, ca și poezia, ca și romanele sale.

L-am cunoscut bine pe Ion Vinea și-l vizitam în casa din strada Braziliei, unde atât el, cât și doamna Vinea, erau gazde de o amabilitate și o curtoazie absolut cuceritoare. În discuții, ce se prelungeau uneori până târziu seara, aflam și lucruri de necrezut, pe care el se sfia să le facă publice. Respectând discreția și distincția ce-l caracterizau, mă fereșc și eu să relatez cu câtă ignominie s-a purtat, de pildă, fața de dânsul un „frunțas al scrisului” de prin anii șaiszeci-șaptezeci aflat în grațiile puterii comuniste (pe care, la un moment dat, a trădat-o, de altfel, sperând, poate, în și mai mari favoruri în Occident, ce nu s-a arătat, însă, prea binevoitor și, mai ales, atât de darnic cum fusese obișnuit în țară).

Acum, fără a fi indiscret, vreau să fac cunoscut un episod din îndelungata și furtunoasă luptă a lui Ion Vinea cu cenzura. Am aflat și eu despre el, după moartea sa, din hârtiile pe care mi le-a încredințat doamna Vinea, împreună cu un număr de caiete cu articolele publicate mai cu seamă în ultimii ani de activitate.

Așadar, la 23 noiembrie 1941, în plină guvernare Antonescu, cu armata germană și agenturi naziste ce-și puteau face nestingherite mende, Ion Vinea a publicat în „Evenimentul” (Anul III, nr. 905) un articol intitulat *La moartea unui ziarist elvețian*, rememorând personalitatea lui Emile Bourgeois, „după aproape două decenii de scris cotidian, împlinit până în ziua morții”. Și, cu abilitatea-i de pamfletar cu mare experiență, către final, a strecurat, fără a avea aerul s-o facă, o întreagă suită de atacuri la adresa cenzurii care gătuia scrisul și nu lăsa loc exprimării gândului liber, afirmând, de pildă, despre presa elvețiană:

„Este singura presă care-și controlează singură scrisul cu toate că ochii omenirii întregi o scrutează până și printre rânduri... Cum e cu puțință în zilele noastre o asemenea minune? Ea se lămurește numai prin îndelunga și temeinică pregătire a ziaristilor, prin conștiința lor

Recunosc, însă, cu acest prilej că am greșit când am așteptat vreme de optsprezece ani să mi se facă dreptate numai în virtutea unei justiții imanente care ar exista în firea lucrurilor omenești.

Polemistul Ion Vinea

sporită de încrederea pe care le-o arată națiunea”.

Sau:

„Cât am dori să putem spune: dar să nu cădem într-o zadarnică utopie! Am vrut numai să jertfim o jerbă de cuvinte pe mormântul depărtat al disparutului coleg Emile Bourgeois”.

Așteptând această „jerbă”, Vinea a atras, însă, numaidecât „interesul” ministerului Propagandei Reichului care prefera, desigur, altfel de flori (de stil, se înțelege).

Și, numai după câteva zile, a avut parte, la rândul lui, de o „jerbă”, iar astăzi sunt eu în măsură s-o depun la picioarele cititorilor **României literare** care, sper, o vor admira cum se cuvine:

„La treizeci noiembrie 1941, șeful redacției pentru Cenzura Presei a chemat pe domnul Ion Vinea și i-a citit textul de mai jos. E o notă a Direcției Propagandei Reichului, transmisă prin legatia germană din București guvernului român.

Împotriva domnului Ion Vinea, legatia germană a protestat în mai multe rânduri.

NOTA

Berlin, noiembrie 1941, ziua 24

Articolul privitor la presa elvețiană, apărut azi în „Curentul” (reprodus după „Evenimentul”) și iscălit Ion Vinea dă de gândit. Fraza în care autorul spune că presa elvețiană a perseverat în această tradiție de cultură și de veche civilizație, că ea are libertate de atitudine și de păreri, că **INFORMAȚIILE PRECISE SE GĂDESC NUMAI ÎN EA**, cât și mai departe atunci când spune că **NU EXISTĂ NICI O ALTĂ PRESĂ CARE SĂ FIE CONDUSĂ CU MAI MARE PREVEDERE ȘI MAI MULTĂ MĂSURĂ** și că **NUMAI EA ÎȘI PERMITE MARELE LUX AL OBIECTIVITĂȚII, IAR CURAJUL EI SE RIDICĂ PÂNĂ LA CUTEZANȚĂ**, arată păreri privitoare la presa elvețiană nu numai ce sunt cu totul deplasate, ci ele sunt contrarii adevărului.

Pe textul atenționării, înmănat autorului, primitorul ei a adăugat ulterior o apostilă:

„Originalul se află la Cenzura sau la Direcția Presei. p. conf. Ion Vinea

Președinte de Onoare al U. Ziariștilor”.

Poate că această calitate sau, mai degrabă, umbrela protectoare a lui Pamfil Șeicaru, directorul ziarului „Curentul”, în tipografia căruia se tipărea și „Evenimentul” l-au ferit atunci pe Vinea de mai mari neplăceri.

Oricum, Ion Vinea nu s-a lăsat intimidat și a continuat să strecoare „șopârle”, mai mult sau mai puțin voalate, în tot timpul războiului. În 1942 a strecurat, de pildă, aceste reflecții insidioase în articolul *Despre gazetărie și gazetari* (publicat în „Evenimentul” din 25 octombrie al aceluși an):

„Gazetăria e legată pretutindeni – mai ales în aceste vremuri – de grave dificultăți pentru cei ce vor s-o practice cu sinceritate, curaj și devotament față de opinia publică... Greutatea vine din faptul că, oriunde și oricum, presa trebuie să aibă una și aceeași definiție, inalterabilă ca natura adevărului, în vreme ce în realitate e silită să se adapteze circumstanțelor, întâmplărilor, accidentelor și să coboare, uneori vertiginos treptele adevărului... Gazetarul trebuie, dar, să vadă și să înțeleagă limpede valoarea adevărului în raport cu aceea a interesului și relația care există între întâmpinarea efemeră și legea profundă a evoluției omenirii”.

Sau o altă mostră, din 1944. La 23 iulie, de astă dată în „Curentul” (Anul XVII, nr. 5903) i-a apărut articolul *Ostatecii*, din care reproduc câteva pasaje concludente pentru cele afirmate mai sus:

„Din capitala unei țări dezbinată se vestește că șapte ostateci civili au fost executați cu titlul de represalii împotriva executării unui număr corespunzător de

adversari politici suprimați în cealaltă jumătate a statului stăpânit de un regim advers”...

„Barbarii de odinioară își luau unii altora ostateci. Aceștia erau și victimele virtuale care trebuiau să plătească mereu trădarea probabilă a contractanților de odinioară”.

„A trebuit să se abată peste lume pacostea așa-zisului război ideologic pentru ca mintea omului să-și scormonească străfundurile de cruzime, pentru ca amintirea lui să tresară de bucuriile uitate ale supliciilor și imaginația lui să se avânte în căutare de noi metode de a fi brutal și laș”.

Citind asemenea considerații, orice cititor – cât de puțin avizat – își dădea, desigur, seama că autorul se referea la situația din Franța împărțită de naziști într-o zonă ocupată și alta pretins „liberă”, dar la fel de înfeudată lor.

Calvarul lui Vinea a început, totuși, mai târziu, atunci când în slova-i tipărită n-a mai putut utiliza „tertipurii” spre a-și strecura câte-o idee subversivă, camulfând-o sub tot felul de pretexte și recurând chiar la divagații care, abordând temele actualității, să-și rădă de constrângerile oficialității și de „normativele” cenzurii.

Încât, până la urmă, împins și de o boală care începuse să-l supere tot mai rău, a trebuit să ceară „înțelegere” Comitetului Central al P.M.R. prin acest patetic memoriu, aflat printre hârtiile ce mi-au fost încredințate de soția sa:

„Către
Conducerea Comitetului Central al P.M.R.
București

MEMORIU

Supun cele ce urmează Comitetului Central al P.M.R. în nădejdea că voi fi repus în situația de a putea servi în continuare literatura română, cauza democrației și a păcii, așa cum am făcut de-a lungul întregii mele cariere de scriitor și de ziarist. Nu cer să fiu crezut pe cuvânt. Colecțiile publicațiilor, arhivele oficiale și puținii martori supraviețuitori stau în sprijinul afirmațiilor mele.

Recunosc, însă, cu acest prilej că am greșit când am așteptat vreme de optsprezece ani să mi se facă dreptate numai în virtutea unei justiții imanente care ar exista în firea lucrurilor omenești. Timpul și vârsta nu-mi mai îngăduie astfel de experiențe și amânări.

Pentru a nu intra în recapitulări autobiografice de amănunt, declar că am fost prezent la ceasul potrivit și la locul datoriei la toate luptele și campaniile organizate de mișcarea muncitorească și în funcție de scopul ei final. (Greva generală, grevele parțiale, apărarea celor arestați și trimiși în judecata marțială, vestejirea atrocităților polițienești, combaterea prigoanei). Mă refer la activitatea mea gazetărească între anii 1918-44, atât în publicațiile create sau susținute de mine (Facla, Chemarea, Luptătorul, Contimporanul, etc.) cât și în cele cu care am colaborat întâmplător (Adevărul, Cuvântul Liber, Cuvântul, Dreptatea din 1927, Evenimentul, etc.). Am luat parte la București și lași la campaniile, luptele și încăierările Ligii Drepturilor Omului. Am participat la acțiunea de protest din 1933, am fost atacat, devastat și rănit în 1936; am ținut la dispoziția conducerii muncitorești o rubrică permanentă, scrisă de Sahia, Ghempet și alții, am fost singurul conducător de ziar care până în 1940 (anul suspendării definitive) am publicat cu regularitate extrase politice din Pravda, Isvestia, Krasnaia Armia și fragmente din literatura sovietică. Am dus la Facla campanie constantă contra hitlerismului, contra Axei Roma-Berlin și în măsura posibilităților am continuat-o chiar și după intrarea României în război, organizând cu concursul redacției sabotarea dispozițiilor ministerului Propagandei și ale cenzurii militare. Ca președinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști, ales și reales în ciuda presiunilor guvernamentale între anii 1938-44, am ajutat pe colegii în suferință și am contribuit în 1944 la salvarea miilor de vieți din lagărul de la Tiraspol, precum și a

unt și eu o umbrelă pe care plouă de aproape treizeci de ani: ce importanță prezintă câteva picături mai mult, câteva picături mai puțin?

cetățenilor din Cernăuți.

După 23 august am refuzat ofertele de colaborare la presa socialistă, țărănistă, liberală. Scopul meu era să fac să reapară Facla. Ostilitatea unui om politic foarte influent mi-a zădărnicit acest proiect, creind în jurul meu o atmosferă de suspiciune care cred că n-a fost risipită nici azi. În această situație a trebuit să lucrez ca ghipsar, hamal, magazioner și „negru” literar, fiind omis (adică scos) de pe listele Uniunii Scriitorilor din 1950.

De abia prin 1955-56 mi-am putut câștiga existența ca traducător sub a mea semnătură“.

De altfel și cu ani înainte se văzuse nevoit să replice – și tot cu obișnuita-i eleganță – ineptiilor proferate de un ignorant și răuvoitor. (Scrisoare nedată, ca și memoriul de mai sus – n.n.):

Domnule Director

Într-unul din ultimele numere ale onoratului domniei-voastre ziar, au apărut câteva însemnări în privința mea, cu înțeles defăimător.

E vorba în acestea, nici mai mult nici mai puțin, decât de calitatea mea de *agent al coloanei a cincea* și de *doctrinar al nazismului* în România.

Socot că vremurile sunt prea aspre (inițial scrisese: triste – n.n.) pentru a împrăstia, printr-o discuție de amănunt, trecătorul moment de ilaritate pe care negreșit trebuie să-l fi produs tipărirea acestor enormități.

Dar pentru că s-ar putea să existe oameni de bună-credință (și în primul rând domnia-voastră) care să se fi lăsat impresionati, vă rog, în virtutea dreptului de apărare, să dați găzduire acestei întâmpinări:

1) întreaga mea carieră de ziarist a fost o luptă grea și neîntreruptă pentru libertate, pentru democrație, pentru ridicarea muncitorilor și plugarilor, pentru strângerea legăturilor cu Aliații de azi;

2) în tot timpul dictaturilor am luptat, prin toate mijloacele, și cu totul în primele rânduri, împotriva opresiunii și în sensul actului de la 23 august;

3) mai ales de la 1938 și de la 1940 încoace am militat împotriva Axei, prin grai, prin scris și prin faptă, în împrejurări cu totul grave și cu un aport de jertfe și servicii care întrec covârșitor activitatea multor epigoni. (Ultimele cinci cuvinte sunt tăiate în copia care ni s-a păstrat – n.n.).

4) toate acestea sunt adevăruri cunoscute de destulă lume. Se pot însă și dovedi, în timp util, cu documente incontestabile, cu mărturii de mare autoritate, cu date certe, în vorbe și în faptă.

Conștiința mea și posesiunea precisă și lucidă a tuturor acestor date mă pun în măsură, Domnule Director, de a primi cu liniște și tăcere ieșirile câte unui psetdonim care, cu bună credință sau fără, răstălmăcind unele

aparențe și mai ales ignorând realitățile profunde, își îngăduie, din când în când, să-mi adreseze lecții sau înjurături. Fie zise acestea odată pentru totdeauna. Sunt și eu o umbrelă pe care plouă de aproape treizeci de ani: ce importanță prezintă câteva picături mai mult, câteva picături mai puțin?

Cu deosebită stimă,
Ion Vinea

În ultima parte a vieții, Vinea a dorit mult să-și vadă adunată în volum publicistica tocmai spre a evita afirmații inepte, lipsite de orice temei precum cele de mai sus. Căci, așa cum se poate citi într-o notă olografă rămasă printre hârtiile lui: „Nu-mi recunosc decât vina că, după 23 august, în fața ostilității pe care mi-au arătat-o unii rău-voitori, n-am luptat să mi se facă dreptate, ci am lăsat lucrul acesta pe seama timpului și a împrejurărilor“.

Atitudine care nu i-a fost deloc prielnică.

Iar când a hotărât să-și facă, în fine, dreptate prezentându-se așa cum a fost în fața noii generații de cititori, s-a vădit a fi prea târziu. Apucase, însă, să lase o „Notă pentru a fi folosită într-o eventuală prefață“, furișată în studiul introductiv la antologia de publicistică a lui Vinea pe care – după multe târguieli și tergiversări – am izbutit s-o public abia la douăzeci de ani de la moartea lui (v. *Săgeata și arabescul*, Ed. Minerva, 1984) și numai cu condiția să introduc în ea un număr de articole pe care el fusese silit să le scrie pentru „Glasul Patriei“.

Pentru că și în amintita Notă, menită să apară în regimul ceaușist, Ion Vinea strecurase, cu obișnuita-i subtilitate, urme ale permanentelor lui atacuri împotriva cenzurii, voind să arate, de pildă, noilor cititori:

„În această culegere de articole credem că am procurat «mostre» ale artei ziaristice, pe toată cromatica ei, care include deopotrivă atât obișnuitul articol de fond pe subiectul zilei, polemica fațișă și leală, șarja violentă a pamfletarului, cât și atacurile piezișe, săgețile otrăvite ascunse sub florile de stil ale articolului pseudo-narativ, ale portretului ocazional și ale perfidului «poem în proză».

Prestigiul anumitor «genuri înalte» putea fi folosit spre intimidarea câte unui cenzor mai nepregătit pentru meseria lui.

Scandalul, cu urmările lui rele, izbucnea abia a doua zi. Dar scopul fusese atins: articolul apăruse“.

Acum, însă – și după toate acestea – cred că, în ce mă privește, nu-mi mai rămâne decât să precizez că cele de mai sus nu s-au vrut, și nici n-ar fi putut fi, un portret complet al omului sau o exegeză a operei celui ce a fost Ion Vinea, ci doar câteva date, câteva momente ce le pot întregi și trebuiau salvate de la uitare.

Dumitru HÎNCU

calendar

6.10.1872 - s-a născut Alexandru Cazaban (m. 1966)
6.10.1876 - s-a născut Barbu Marian (m. 1942)
6.10.1881 - s-a născut Vasile Bogrea (m. 1926)
6.10.1895 - s-a născut Ion Pas (m. 1974)
6.10.1902 - s-a născut Petre Țuțea (m. 1991)
6.10.1907 - s-a născut Teodor Scarlat (m. 1977)
6.10.1920 - s-a născut Ion Coteanu (m. 1995)
6.10.1923 - s-a născut Dragoș Morărescu (m. 2005)
6.10.1930 - s-a născut Irma Balogh
6.10.1930 - s-a născut Paul Ioachim (m.2002)
6.10.1942 - s-a născut Magyari Lajos
6.10.1942 - a murit Dumitru Olariu (n. 1910)
6.10.1943 - s-a născut Constantin Coroiu

7.10.1910 - s-a născut Eusebiu Camilar (m. 1965)
7.10.1923 - s-a născut Al. Jebeleanu (m. 1996)
7.10.1935 - s-a născut Livius Ciocărlie
7.10.1946 - a murit Emanoil Bucuța (n. 1887)
7.10.1958 - s-a născut Simona Grazia-Dima
7.10.1988 - a murit Ștefan Lupășcu (n. 1900)
7.10.1994 - a murit Alex. Protopopescu (n. 1942)
7.10.1995 - a murit Bazil Gruia (n. 1909)

8.10.1872 - s-a născut D.D. Pătrășcanu (m. 1937)
8.10.1897 - s-a născut Ștefan Nenitescu (m. 1979)
8.10.1929 - s-a născut Alexandru Andrițoiu (m. 1996)
8.10.1929 - s-a născut Dumitran Frunză
8.10.1938 - s-a născut Constantin Abăluță
8.10.1939 - a murit George Mihail Zamfirescu (n. 1898)
8.10.1954 - s-a născut Costin Tuchilă
8.10.1980 - a murit Orest Masichievici (n. 1911)
8.10.1983 - a murit Paul Daniel (n. 1910)

9.10.1827 - s-a născut Al. Papiu Ilarian (m. 1877)
9.10.1897 - s-a născut Bazil Munteanu (m. 1972)
9.10.1917 - s-a născut Iosif Moruțan (m. 1974)
9.10.1922 - s-a născut Emil Manu (m. 2005)
9.10.1927 - s-a născut Valentin Deșliu (m. 1993)
9.10.1969 - s-a născut Călin Teuțișan
9.10.1976 - a murit Lascăr Sebastian (n. 1908)

10.10.1907 - s-a născut Constantin Nisipeanu (m. 1998)
10.10.1923 - s-a născut Nicolae Crișan (m. 1999)
10.10.1933 - s-a născut Gheorghe Vlad
10.10.1935 - s-a născut Manole Auneanu (m. 1993)
10.10.1936 - s-a născut Vasile Andronache
10.10.1938 - s-a născut Istvan Szilagyi
10.10.1942 - s-a născut Mariana Costescu
10.10.1943 - s-a născut Radu Nițu
10.10.1946 - s-a născut Nicolae Dan Frunteletă
10.10.1946 - s-a născut Ana Selejan
10.10.1964 - a murit Jacques Byck (n. 1897)
10.10.1979 - a murit Ernest Stere (n. 1907)
10.10.1987 - a murit Dana Dumitriu (n. 1943)

11.10.1875 - s-a născut Șt.O. Iosif (m. 1913)
11.10.1897 - s-a născut Marcel Romanescu (m. 1956)
11.10.1904 - s-a născut Ecaterina Săndulescu (m. 1988)
11.10.1908 - s-a născut Alexandru Sahia (m. 1937)
11.10.1911 - s-a născut Korda István
11.10.1914 - s-a născut Leonida Secrețeanu (m. 1978)
11.10.1921 - a murit Tudor Pamfile (n. 1883)
11.10.1932 - s-a născut Vasile Smărăndescu
11.10.1949 - s-a născut Toma Roman

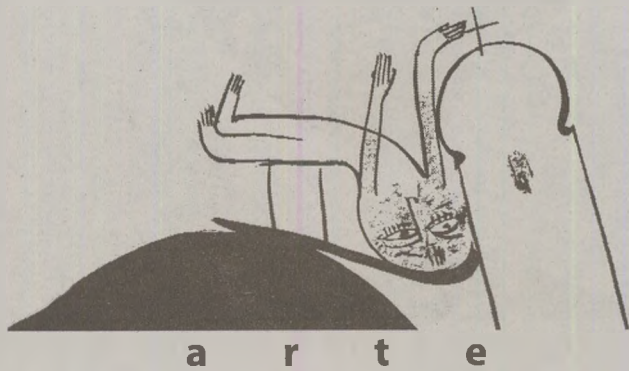
12.10.1860 - s-a născut Constanța Hodoș (m. 1934)
12.10.1934 - s-a născut Alexandru Zub
12.10.1937 - s-a născut George Coandă
12.10.1946 - s-a născut Aurelian Munteanu
12.10.1952 - s-a născut Constantin Frosin
12.10.1981 - a murit Agatha Grigorescu-Bacovia (n. 1895)

13.10.1843 - s-a născut Ștefan G. Virgolici (m. 1897)
13.10.1884 - s-a născut Vasile Voiculescu (m. 1963)
13.10.1898 - s-a născut George Mihail Zamfirescu (m. 1939)
13.10.1911 - s-a născut Theodor Al. Munteanu
13.10.1944 - s-a născut Vasile Petre Fatî (m. 1996)
13.10.1953 - s-a născut Gellu Dorian
13.10.1975 - s-a născut Julia Vallasek
13.10.1977 - a murit Ion Stoia-Udrea (n. 1901)

14.10.1872 - s-a născut P.P. Negulescu (m. 1951)
14.10.1893 - s-a născut Titus T. Stoika (m. 1983)
14.10.1908 - s-a născut Lascăr Sebastian (m. 1976)
14.10.1917 - s-a născut Viorel Alecu (m. 2000)
14.10.1919 - s-a născut Mircea Șerbănescu
14.10.1920 - s-a născut Sándor Salamon Sombori
14.10.1923 - s-a născut Victor Kernbach (m. 1995)
14.10.1929 - s-a născut Nicolae Gheran
14.10.1948 - s-a născut Marian Papahagi (m. 1999)
14.10.1983 - a murit Horia Stancu (n. 1926)
14.10.1994 - a murit Aurel Tita (n. 1915)

15.10.1896 - s-a născut Dumitru Gațișeanu (m. 1979)
15.10.1945 - s-a născut Doina Grăsoiu
15.10.1976 - a murit Traian Lalescu (n. 1920)
15.10.1982 - a murit Nicolae Jianu (n. 1916)

20%

REDUCERE pentru
călătoria cu trenul – dus-
întors – precum și biletul
de intrare la Expoziția
„Neoliticul în România”.
Asta oferă clienților săi
căile ferate elvețiene,
SBB-CFF, pentru vizitarea

expoziției organizate de Institutul Cultural Român în
colaborare cu Muzeul de Arheologie din Olten, cu
Fundatia „Hellas et Roma”. Oferta o primești peste
tot în garile din Elveția, chiar și în aceste ultime săptămâni,
inclusiv în primele zile ale lunii octombrie. Expoziția
este deschisă de aproape patru luni. Pe coperta pliantului,
editat în condiții grafice de bună publicitate, este plasat
celebrul „Gânditor de la Hamangia”, considerat a fi
în plan mondial un vestigiu major al preistoriei. Tot aici
primești date asupra expoziției propriu-zise, asupra
prețului călătoriei, dar și asupra etapelor următoare,
asupra itinerariului expozițional. Suntem anunțați că -
în continuare, în această toamnă - expoziția va putea
fi vizionată în capitala Europei, la Bruxelles, în complexul
Muzeelor Regale de Istorie și Artă, că ulterior, în
urma unui mare periplu, expoziția va ajunge la București,
în anul 2010. Evenimentul este plasat – conform
mențiunilor pliantului – sub patronajul Președintelui
Confederației Elvețiene și a Primului Ministru al României.
Cum era de așteptat, obiectele de mare preț expuse aici,
la Olten, sunt celebrele vase de Cucuteni, de asemenea
figuri și vase antropomorfe de lut, obiecte decorative
de aur ce aparțin culturilor neolitice de la Sud de Carpați
și până în Dobrogea. Cum notează revista trimestrială
din această vară, „Muzee de Artă și Istorie” din Geneva,
sunt culturi care „egalează la timpul lor, în plan cultural,
social și economic, culturile din Egipt și din Mesopotamia
oferind admirației noastre capodopere cutremurătoare
- acel gânditor așezat pe un taburet, mileniul V - și
uimitoare în ce privește viitorul nostru”.

De această dată la Geneva, sălile Muzeului de
Artă și Istorie au găzduit până în ultimele zile ale
lunii august, o expoziție semnificativ intitulată „Le
profane et le divin”, o călătorie spirituală în spațiul euro-
asiatic al unei antichități pasionante, revelatoare pe
direcția acestui binom ce aparține civilizației noastre.
Este rodul unei strânse colaborări stabilite nu de azi, nu
de ieri, între acest muzeu genevez și celebra colecție
Barbier-Mueller. Un număr de peste 250 de obiecte
de artă – multe dintre acestea au fost expuse pentru
prima oară – trasează un veritabil parcurs inițiativ; sunt
obiecte de piatră și ceramică, metale prețioase, vase,
arme, obiecte de podoabă, obiecte de cult, amulete,
talismane, unele provenind din Orientul Îndepărat, din
Vietnam, sau chiar de pe actualul teritoriu al României,
din tezaurul de la Sânicolaul Mare. Există, pe de altă
parte, o consistentă reprezentare în ce privește problematica
idolilor, aspect emblematic pentru civilizațiile din
antichitate, din Orietul Apropiat, dar și din Europa
Occidentală. O altă secțiune a expoziției prezintă portrete
ce aparțin antichității clasice, epocii romane spre exemplu,
reprezentări idealizate ale lui Augustus și Traian, dar
și înfățișări veriste ale unui realism puternic, ce aparțin
perioadelor imediat următoare.

Pentru a mă menține în teritoriul expozițiilor ce
luminează zone de spiritualitate europeană, voi menționa
fascinantul excurs de care ai parte parcurgând sălile
Muzeului de Antichități - Colecția Ludwig, din
Basel. „Homer. Mitul Troiei în poezie și în artă”; expoziția
a fost deschisă până în mijlocul lunii august și oferă o
călătorie în timp, de asemenea într-un spațiu spiritual
a cărui fecunditate o observăm până în zilele noastre.
În adevăr, în prima sală ai fost întâmpinat de nu mai
puțin de șapte busturi ale genialului aed, cel mai
vechi aparținând antichității grecești a „secolului de
aur”, iar cel mai recent romantismului Vest-european
de secol XIX. Sunt expuse preluuate din marile muzee
europene, obiecte ce aparțin perioadei arhaice, geometrice,
a artei vechii Elade, apoi perioadei clasice, helenismului
târziu - celebra ceramică în tonuri de roșu stins ornata
în negru, vase de ceramică neagră decorată cu desene
în culori de ocru, papirusuri ale perioadei helenistice
egiptene, tablouri ale Barocului european, ale Romantismului
târziu, imagini însoțite de citate din cele două epoei,
de asemenea din *Eneida* lui Virgiliu, scene de film de
secol XX; întregul ansamblu a fost conceput pentru a
ilustra acest tezaur de valori spirituale ce stau la temelia
civilizației

Carol zis „temerarul” este un celebru duce al Burgundiei,

Un număr de peste 250 de obiecte de artă
– multe dintre acestea au fost expuse
pentru prima oară – trasează un
veritabil parcurs inițiativ.

Itinerariu helvet

teritoriu vast situat în centrul Europei, în mijlocul de
secol XV. A fost unul dintre cei mai bogați prinți ai
Europei; a râvnit tronul regal, a legat alianțe, a
condus campanii militare inclusiv în relația cu unele
cantoane ale Confederației Elvețiene. S-a bucurat de
o întâmpinare fastuoasă la Catedrala din Lausanne.
Municipalitatea, forurile eclesiastice romano-catolice
ale timpului, au comandat cu acest prilej un bogat set
de tapiserii, poate cele mai mari realizate vreodată, astăzi
socotite a fi de o valoare inestimabilă în ce privește
frumusețea decorativei, coloritul, compoziția ansamblului.
Sunt păstrate la Berna, în Muzeul de Istorie al orașului.
Nu de azi, nu de ieri. Cu prilejul unei campanii militare
berneze, celebrele odoare au fost ridicate din Catedrala
din Lausanne și nu au mai revenit niciodată. După
cunoscutul principiu „ce e luat... e bun luat”, practicat
în multe cotloane ale lumii, în toate timpurile. Alături
de alte exponate de epocă, celebrele tapiserii au fost
prezentate până spre sfârșitul lunii august în cadrul
Expoziției „Charles le Téméraire”, expoziție dedicată
la Berna acestei importante personalități a Renașterii
europene și deschisă aici, în castelul de peste râul Aare.
Majestatea lor Regele Albert al II-lea și Regina Paola
a Belgiei, Președintele Confederației Elvețiene, Altețea
Imperială și Regală Arhiducele Karl al Austriei, Suveran
al ordinului „Lânii de Aur”, au oferit acestui eveniment
înaltul lor patronaj.

Nu numai ecouri ale Renașterii, ale Evului de Mijloc,
ci și arhitectură modernă de funcțională integrare în
peisajul vălurit de dealuri al locului, poți întâlni la Berna.
Este un relativ modest dar foarte bine organizat

20% de réduction
sur le voyage en train
et l'entrée.

SBB CFF FFS

centru administrativ al Confederației. Ma refer la celebrul
Centru Paul Klee situat la marginea localității, în partea
de Est a orașului, trei onduleuri de oțel și sticlă ce se
ridică și revin la nivelul solului, în plin câmp de grâu,
în vecinătatea Alpilor. Muzeul a fost inaugurat cu totul
recent, în anul 2005, și este dedicat acestui artist, gânditor
și vizionar care a marcat în felul său deceniile de mijloc
ale artelor plastice ale secolului trecut, a marcat estetica,
gândirea timpului pe relația cu muzica, pe relația acesteia
cu natura. Proiectul arhitectural aparține lui Renzo Piano,
pe cât de covârșitoare pe atât de controversată personalitate
în probleme ale urbanismului, ale arhitecturii timpului
nostru, autorul nu mai puțin celebrului Centru Pompidou
din inima Parisului. Spații expoziționale generoase,
luminoase, un restaurant util, un centru educativ pentru
copii, în domeniul artelor plastice, o sala de concert
în care săptămânile trecute, la început de septembrie,
a concertat celebrul Trio Beaux Arts, muzicieni pe care
i-am putut audia și la București, în programele
ultimei ediții a Festivalului enescian; totul reprezintă
un ansamblu coerent, funcțional. Sunt expuse lucrări
ce adună aproape jumătate din întreaga operă a lui Klee,
o donație de 700 de creații ce provin în marea lor
majoritate din partea familiei artistului. Sunt picturi și
desene ce trădează legătura puternică pe care Klee a
avut-o cu natura. Este luminată înțelegerea sistemelor,
a mecanismelor de naștere, dezvoltare, de autoregenerare
a entităților ce aparțin lumii înconjurătoare. Ne este
revelată pătrunderea aprofundată a resorturilor ce
condiționează evenimentele muzicii, iar aceasta drept
parte inseparabilă a fenomenologiei sunetului, a naturii

Dacă sunteți totuși nerăbdători și nu puteți aștepta până în anul 2010, când exponatele de la Olten vor ajunge la București, merită să vă grăbiți.

înseși. Pentru Klee muzica este acceptată drept un veritabil mentor, un călăuzitor în relația artistului cu lumea. Este un aspect magistral intuit și explicat de celebrul compozitor și dirijor francez care este Pierre Boulez. «Într-o zi – nota Klee – va trebui să pot să improvizez liber pe claviatura culorilor».

La Zürich, în clădirea modernă de la Kunsthau, o expoziție permanentă este dedicată unui geniu al locului, lui Alberto Giacometti, artist ale cărui sculpturi filiforme, noduroase, marchează postcubistă, suprarealistă, a artelor plastice ale deceniilor de mijloc ale secolului trecut. Sunt expuse inclusiv lucrări din perioada influențelor africane, sunt marcate drumuri ce duc spre teritorii ale unei spiritualități ancestrale care a inspirat o întreagă generație de artiști ai timpului.

O promenadă pe faleza Lacului Lehman, la Vevey, poate să ne procure nouă, celor sosiți din țară, surprize dintre cele mai puțin așteptate. Cunoșteam valoarea de unicat, originalitatea cu totul specială a Concursului de pian ce poartă numele marelui pianiste Clara Haskil, originară din România; tână pianistă Mihaela Ursuleasa a fost, relativ recent, una dintre laureatele acestei speciale competiții. Dar nu știam că în vecinătatea casei în care a locuit marea pianistă, strada ce-i trece prin față i-a preluat numele.

Nu știam că pe aceeași esplanadă, la malul lacului, în vecinătatea statuii ce îl înfățișează pe Charlie Chaplin, marea personalitate a locului, voi întâlni bustul lui Mihail Eminescu, o operă plastică de valoare artistică modestă, plasată aici prin grija unui inimos grup de români.

Lausanne... este locul în care s-a retras Maurice Bejart pentru a fi creat în urmă cu mai bine de două decenii o celebră instituție a artei dansului contemporan, Compania «Baletul Bejart». Aici, cu mai puțin de un an în urmă, marele artist s-a stins din viață la venerabila vârstă de 80 de ani.

Lausanne... reprezintă, de asemenea, sediul central al Orchestrei de Camera condusă în continuare de pianistul și dirijorul Christian Zacharias. În anii din urmă ambele ansambluri – atât Orchestra de Camera cât și «Baletul Bejart» – au vizitat Bucureștiul cu prilejul manifestărilor Festivalului dedicat lui George Enescu. Relativ recent, la sfârșit de aprilie, managementul Orchestrei de Camera a avut inspirația de a relua programul concertului de inaugurare, din octombrie 1949. Succesul a fost enorm. Au fost prezentate pagini din literatura secolului XX, inclusiv muzica elvețianului Frank Martin, creații semnate de Hindemith, de Manuel De Falla, de asemenea lucrări de Vivaldi și Wolfgang Amadeus Mozart. Aici, la început de iulie, în catedrala ce străjuiește întreaga localitate de pe culmea înaltă a dealului, pe versantul dinspre Nord ce coboară spre lacul Genevei, am putut audia concertul estival al ansamblului, concert oferit marelui public în cadrul programelor Festivalului orașului Lausanne. Sonoritatea în parte haotică – acustica incintei dispune de un ecou pronunțat – nu a putut diminua fervoarea latină a cântului muzicienilor conduși de Heinz Holliger, celebru oboist, compozitor și, mai recent, dirijor. A condus un concert de muzică romantică de secol XIX,

lucrări de Robert Schumann și, de asemenea, celebrul dublu Concert pentru vioară, violoncel și orchestră de Johannes Brahms, realizat cu participarea solistică de aleasă strălucire a violonistei Isabelle Faust, a violoncelistului Patrick Demenga.

Și pentru că febra muzeelor, a expozițiilor, nu da pace călătorului, pentru că știți că într-un timp scurt trebuie să vezi cât mai mult, m-am grabit – aici, la Lausanne – să intru în palatul în care este găzduită «Fondation de l'Hermitage», o veche rezidență familială devenită recent centru expozițional. Aniversând 75 de ani de la înființare, una dintre importanțele instituții bancare elvețiene, banca «BDG» a oferit publicului larg o expoziție de o excepțională valoare, intitulată «Pictura italiană din Renaștere și până în secolul al XVIII-lea», valori ale Academiei Carrara din Bergamo. Picturi de Rafael și de Tizian, apoi lucrări aparținând Goticului târziu, Renașterii toscane, Renașterii lombarde, «modernismului» venețian al începutului de secol XVI, Barocului italian al secolului al XVII-lea, totul constituie un inestimabil tezaur ce probează efervescența creatoare a spiritului, geniul unei mari epoci. Expoziția poate fi vizitată în continuare până spre sfârșitul lunii octombrie.

Nu sunt mulți cei care cunosc faptul că în localitatea Lutry, la Est de Lausanne, nu departe de Delta Rhonului, la vărsarea acestuia în Lacul Lehman, se află situat un

a r t e

sanctuar megalitic ale cărui pietre – unele depășind statul de om – sunt orientate pe linia razelor de soare la momentul echinocțiului. Adorația soarelui constituie un dat comun al vechilor civilizații. Deasupra localității, într-o ordine perfectă, se întind în șiruri riguros trasate plantațiile de viță de vie. Acum, toamna, când bobul se umple cu licoarea cea aromitoare, la vremea culesului, sute de metri de plase cu ochiuri strâmte acoperă dealurile, culturile de struguri destinate vinului. Pentru a le feri de atacul devastator al păsărilor. Vinul nu e unul de mare soi. Dar e bun. E robust. E un produs subvenționat. Pentru ca fermierii să nu dea faliment. E un vin alb de masă pe care îl poți degusta direct, la producător, la patronii fermelor care țin mici restaurante înșirate pe promontorii înguste, la drumul ce șerpuieste între culturi. Cu decenii în urmă când ploile, când vijeliile se abăteau asupra versantului sudic al muntelui ce se ridică de la malul Lehmanului, măturând la vale culturi, distrugând terenul, țărani cărău pământul la spinare, în coșuri, înapoi la deal, pentru a reface plantațiile. Astăzi lucrurile s-au schimbat. Municipality a construit bazine de acumulare în care se adună excesul de apă care irigă, la nevoie, culturile. Întreaga zonă a fost declarată Patrimoniu UNESCO. Un statut similar, la noi în țară, îl are Delta Dunării. Cred, totuși, că plantațiile de deasupra Lehmanului vor avea o soartă mai bună.

E plăcut să ai prieteni cu care să poți împărtăși gândurile și bucuriile ce însoțesc asemenea drumuri. De-i întrebi cum o duc, nici unul dintre ei nu se va plânge. Unii vor remarca că în urmă cu ani buni era, totuși, mai bine. Mirări mele, un răspuns prompt, tipic elvețian, i-a pus capăt: «De-ți atingeă cineva mașina în parcare, ți se lăsa cartea de vizită pe parbriz». Desigur, asemenea obiceiuri sunt pe cale de dispariție. Românii din Lausanne constituie o comunitate destul de numeroasă. Numai în anul 1983 s-au oprit aici, în această localitate situată vizavi de malul francez al Evianului, peste 5.000 de imigranți sosiți din țara noastră. Mulți dintre ei au ales ulterior alte drumuri. Sunt mai firești în comportament decât conaționalii lor rămași acasă. Sunt mai comunicativi, mai cordiali în adresare decât elvețienii acestor locuri. Am avut bucuria unor îndelungi colocvii cu câțiva prieteni dragi, cum sunt compozitorul Lucian Mețianu, violoncelista Catherine Marie Tunnell, cu intelectuali de aleasă finețe a spiritului cum sunt frații Maria și Victor Agapieșcu, cu minunatul, cu imaginativul artist... care a fost compozitorul Horațiu Rădulescu.

În altă ordine de idei... Dacă sunteți totuși nerăbdători și nu puteți aștepta până în anul 2010, când exponatele de la Olten vor ajunge la București, merită să vă grăbiți. Sunt ultimele zile ale Expoziției „Neoliticul în România”. Căile ferate elvețiene vă oferă discount-uri rezonabile.

Dumitru AVAKIAN

Compozitorul Horațiu Rădulescu a plecat dintre noi

Zilele trecute s-a stins din viață – într-o clinică pariziană – în urma unei grele suferințe, compozitorul Horațiu Rădulescu.

A lăsat în urma sa o operă mare și importantă. Avea proiecte mari și importante. Dispunea de un sistem compozițional propriu. A fost o personalitate puternică, iradiantă, spectaculos creativă.

Și-a terminat studiile superioare la clasa de compoziție a Conservatorului bucureștean, sub îndrumarea maestrilor Tiberiu Olah, Aurel Stroe, Ștefan Niculescu.

La sfârșitul anilor '60 emigrează la Paris. Asistă la cursurile de analiză muzicală ale celebrului compozitor francez Olivier Messiaen care îl consideră a fi unul dintre cei mai originali, mai talentați artiști ai generației sale. În acest cadru are posibilitatea de a susține conferințe, a prezenta lucrări proprii. Beneficiază la Berlin de bursa specială DAAD a statului german.

Deține o operă vastă, variată, a cărei sistem compozițional se bazează pe potențarea raporturilor numerice dintre elementele – practic infinite – ale rezonanței naturale a sunetului.

Deține o bogată discografie. A fost cântat în toate marile festivaluri europene dedicate fenomenului muzicii contemporane, în Franța, în Germania, în Anglia, în

celebre festivaluri de la Roque d'Antheron, Royan, Darmstadt, Donaueschingen, Frankfurt... Cu câteva săptămâni în urmă, într-un spațiu generos, **România literară** a găzduit un amplu interviu, ultimul pe care compozitorul Horațiu Rădulescu a avut posibilitatea să-l acorde.

În momentul de față, în lume, se dovedește a fi cel mai cântat compozitor contemporan originar din România.

Inclusiv în Statele Unite, în Australia, în Asia, Japonia și, evident, în Europa. Din păcate aproape deloc în România. (D.A.)

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

Boogie, titlul te-ar putea induce în eroare, celebrul ritm de blues interpretat la pian prezent în *dancing*-urile americane din anii '30, *boogie-woogie*, care a luat naștere în cârciumile rău famate din Sud acele *barrel house bars* pentru drojdieri nu este aici decât o poreclă dată unui familist, Bogdan Ciocăzanu (Dragoș Bucur), un tânăr avînd în jur de 30 de ani, posesor al unei firme de confecționat mobilă, aflat cu familia compusă dintr-o nevastă, Smaranda (Anamaria Marinca), puțin cam sassistă și cu blînde puseuri autoritariste și fiul de trei ani (Vlad Muntean), aterizată de 1 Mai pe plajă în stațiunea Olimp. Tânărul are energia nedisimulată a gesturilor evident băiețești, precum baia în mare într-o apă foarte rece, gesturi amendate prompt drept teribilism și neseriozitate de nevastă. Cuplul care pare perfect sudat în jurul juniorului constructor de castele de nisip relevă foarte curînd mici fisuri în edificiu. În spatele minivacanței se află problemele de serviciu, probabil o monotonie instalată în viața de cuplu și dificultățile inerente vieții în trei, de unde și o stare de nervozitate abia camuflată. Marea declanșează în *Boogie* o exuberanță legată de *les annes folles*, în viața lui Ciocăzanu se află ceva similar *rag time*-ului, a unui ritm *boogie woogie* interpretat de Swing-band-urile lui Glenn Miller, Tommy Dorsey sau Louis Jordan sau a unui timp *flower-power* al junetii dezlanțuite. Există o energie, o debordanță care se regăsește în datele personalității actorului Dragoș Bucur pe care Radu Muntean a mizat inspirat, iar ea iese cu adevărat la suprafață din revederea întîmplătoare cu vechii prieteni, Penescu (Mimi Brănescu), agent la o firmă de turism, și Iordache (Adrian Văncică) stabilit în Suedia, ambii trăind o burlăcie prelungită și cam răsuflată. Faptul provoacă o escapadă ca între băieți, fapt care declanșează cum era de așteptat o mică furtună

Boogie (2007); Regia: Radu Muntean. În rolurile principale: Dragoș Bucur, Anamaria Marinca. Gen: Comedie, Dramă. Premiera în România: 19.09.2008. Durată: 114 minute. Produs de: Multimedia Est. Distribuit în România de: New Films Romania.

Mica escapadă a acestui trio estivalier nu reprezintă decât o clipă suspendată, un interstițiu temporal în care s-a strecurat cu nostalgie o întreagă lume dispărută.

Ubi sunt valurile de altădată?

În familie, soțul responsabilizat neinspirat părăsind pentru o noapte de libertate căminul conjugal. Aventura celor trei la capătul nopții se lasă și cu o aventură sexuală, dar mai ales cu derularea unor istorii și vagabondajul benign pe străzile stațiunii în căutarea timpului pierdut. Privit superficial și amuzat de comicul de situație, dar mai ales de cel de limbaj, de aerul discuționist-petrecăreț de băieți cu chef, filmul lui Radu Muntean lasă impresia de ușurătate agreabilă, delectabilă, un film de familie dezinhbat al cărui final restabilește parcă o armonie pentru a cărei desăvîrșire era nevoie de un mic ocol aventurist, de un mic moment de cumpănă. Cred că Radu Muntean a intuit foarte bine psihologia cuplului aflat în criză poate chiar fără s-o știe și filmul nu aduce nimic nou în privința aceasta, rămînînd de apreciat acuitatea înregistrării bemolilor și diezilor tensionării relației. Cu toate acestea, povestea derulată relaxat, estivalier, are partea ei de umbră și aici filmul lui Radu Muntean mai pierde puțin din plairismul ușor plebeu. Întîlnirea celor trei inaugurată cu „băiuțisme” unui limbaj flecar, cu poante, care face parte din memoria vie a foștilor crai de litoral se adîncește treptat într-o rememorare nostalgic-villonescă a vremurilor de crai și al unui alt timp care nu se află în cărțile de istorie. Amintirea configurează un tablou de gen cu polonezele care vindeau creme pe plajă, cu suedezele care făceau nudism, cu petrecerile zvăpăiate, un timp marcat de idealitatea restituirii nostalgice cu dulcea pasăre a tinereții ciripind cîntece de inimă albastră. Încetul cu încetul jovialitatea se evaporă și lasă să se vadă spectrul eșecului. Nici Penescu, nici Iordache nu au reușit, povestea lor de „succes” este de fapt un fiasco mai mult sau mai puțin mascat, fiecare ar dori să renunțe la ceea ce face, ar dori să înceapă altceva, iar această speranță este încă vie. Mica escapadă a acestui trio estivalier nu reprezintă decât o clipă suspendată, un interstițiu temporal în care s-a strecurat cu nostalgie o întreagă lume dispărută. Radu Muntean reușește să prindă fragilitatea acestui moment, și chiar dacă glumele și frivolitatea șarjată a convivorilor lasă impresia de *dolce farniente* adolescentin, în poveste se insinuează o tristețe crepusculară. Povestea dobîndește o identitate foarte bine reliefată, prin cuprinderea recuperativă a aceluia timp privilegiat al aventurii cu atmosfera estivală exotistă prin turiștii străini veniți la

mare, prin bișnițarii ocazionali, prin aerul de libertate inconceabilă pentru cetățeanul zidit între pereții antifonați ai propagandei și ai penuriei generalizate. Spectatorul tînar riscă să piardă aceste amănunte aluzive, substanțiale pentru evocare, riscă să piardă și acest filon nostalgic, însă cei mai „vîrstnici” știu cu siguranță despre ce este vorba. Acest fapt devine negreșit unul dintre dezavantajele, dar nu și defectele filmului. La el se mai adaugă și un anumit limbaj, pasăreașca miștocărelilor, a zeflemei cu formulele ei consacrate, a poantelor figurînd în armoariile crailor estivali pe cale de a ieși la pensie. Acest limbaj umoristic al unei fratii aventuriere nu este traductibil, dincolo de cuvinte în spectrul evocării se află o întreagă lume în care ai fost sau n-ai fost. După *Furia* (2002) și *Hîrtia va fi albastră* (2006), care au definit profilul minimalist al regizorului interesat de o concretețe din care răzbate uneori un anecdotic absurdist, Radu Muntean pare să ne conducă pe o notă mai nuanțată și mai relaxată a curentului pe care-l revendică Noul Val. Temele sociale traumatizante, mizerabiliste au fost abandonate lăsînd locul unei relaxări care are pentru mine nota de bun augur a instalării în normalitate. Filmele lui Adrian Sitaru, *Pescuitul sportiv*, și George Dorobanțu, *Elevator*, prezente deocamdată în festivaluri, anunță o desprindere de gen. Reîntorcîndu-ne la cuplu, remarcabil este personajul interpretat de Anamaria Marinca, Smaranda, evident prea tînară pentru a accepta ușor escapada băieților, mai ales că arată un dispreț evident față de cei doi prieteni ai lui Boogie. Acesta împărtășește cu ei un trecut tumultuos din care ea nu face parte, la care nu are acces, și care apare evocat entuziast, imprudent de entuziast în culorile unei libertăți neliniștitoare. Momentul de „libertate”, de retrăire nostalgică pe care-l revendică *Boogie* nu are nimic din potențialul unei rupturi, al unui scandal autentic. Nimic din ceea ce a fost nu mai poate fi reluat în datele lui inițiale. Poate că aici stă și frumusețea acestei escapade tardive în efemeritatea ei și, cu siguranță, acest lucru îl realizează atît *Boogie* cît și soția lui. Noaptea se sfîrșește cu bine atunci cînd, revenit în camera de hotel pentru a doua oară, *Boogie* regăsește înțelegerea ei și un fiu dornic să se joace cu el. Noaptea care a trecut stă ca un hotar între două lumi, finalul aparține unui optimist nostalgic. ■

Deceniile cinci și șase, cele mai corozive din întreaga perioadă comunistă, nu erau populate exclusiv de oamenii noi, în salopetă, nebărbieriți de două zile și cu șapca pe cap, modelul aproape mitic al momentului.

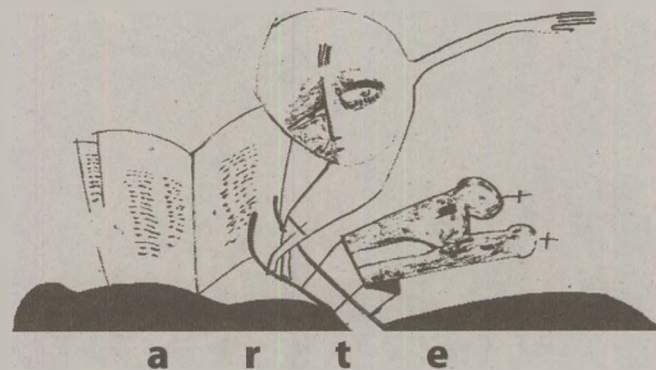
Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

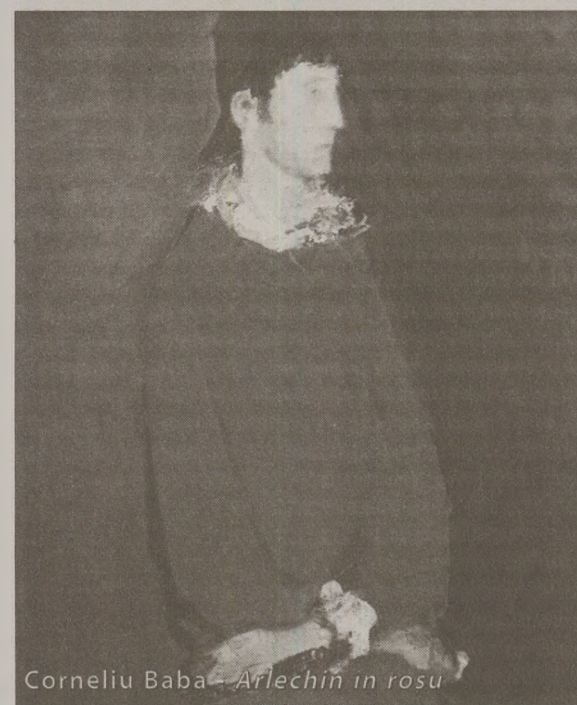
Realismul socialist la o nouă lectură

ÎN CIUDA schimbărilor accelerate și agresive de după cel de-al doilea război mondial, care, aparent, nu acordau nici o șansă celor ce ar fi vrut să li se sustragă, realitatea acestui timp și a acestei istorii în derivă nu era chiar atât de simplă. Deceniile cinci și șase, cele mai corozive din întreaga perioadă comunistă, nu erau populate exclusiv de oamenii noi, în salopetă, nebărbieriți de două zile și cu șapca pe cap, modelul aproape mitic al momentului, și nici doar de cei care-și desăvârșiseră studiile în celulele de partid moscovite, pe front sau în lupta conspirativă din ilegalitate. În ciuda încercărilor de exterminare cărora le-au căzut victime, cu precădere după 1948, alături de politicieni, și oamenii de cultură, o bună parte din forțele creatoare ale epocii venea direct din perioada interbelică, era reprezentată de personalități cu o serioasă educație artistică și academică și mulți dintre artiștii importanți erau acum la vârste care nu mai îngăduiau nici un fel de educație. În această categorie intrau nume ca Iosif Iser, Theodor Pallady, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu, Marius Bunesco, Lucian Grigorescu, Ion Juculescu, Corneliu Michăilescu, Corneliu Baba, Alexandru Ciucurencu, Gheorghe Anghel, Oscar Han, Constantin Baraschi, Vida Geza, Corneliu Medrea, Ion Jalea, Romul Ladea, Ion Irimescu, Boris Caragea, Hans Mattis-Teutsch, H. Maxy, Jules Perahim, J. Podlipny, H.H. Catargi, Vasile Kazar, Alexandru Țipoia și încă multe altele, astăzi ignorate, dar de o remarcabilă valoare umană și cu o indiscutabilă forță creatoare. În primul rând, pe fondul tot mai agresivei intervenții oficiale și propagandistice în viața publică, în general, și în cea artistică, în special, este interesant de urmărit evoluția și comportamentul acestor artiști, deja formați, iar unii cu o mare notorietate și cu o operă deja constituită. Așa cum ei veneau din ideologii artistice și din orizonturi estetice foarte diferite, și comportamentul lor în condițiile pierderii libertății de gândire și de creație a fost diferit. Un artist ca Maxy, extrem de interesant, de activ în spațiul creației și de mobil ca tip de gândire estetică, avangardist cu manifestări explicite în câmpul unui cubism întârziat, este și unul dintre primii care, teoretic și practic, renunță la propria-i opțiune și se întoarce către un realism denotativ și arhaic, chiar înainte ca România să cadă explicit sub tăvălugul comunismului sovietic. Încă din 1945, când mai erau doi ani până la abolirea monarhiei și trei până la naționalizare, el pictează țărânci monumetale și austere sau peisaje panoramice, legate subtil de ideea proletarietului suveran, cum ar fi acela din Petroșani. Și alături de el, în aceeași direcție, și alți exponenți ai avangardei, spirite nonconformiste și ostile establishmentului burghez, care își reneagă propriile lor credințe artistice spre a și le păstra pe cele politice, acceptând, însă, fără multe regrete, celălalt establishment, cel al ordinii și al dictaturii proletare. O altă categorie, cum este cea reprezentată de Vida Geza (luptător în Spania) sau de Vasile Kazar (proaspăt eliberat de la Auschwitz), îi privește pe oamenii declarați de stînga, pe militanții, apărătorii și promotorii valorilor, e drept, incerte, ale ordinii comuniste, dar și pe cei care văd în comunism și în armatele sovietice salvatorii indiscutabili ai unei umanități amenințate brutal de către extremismele criminale de nuanță fascisto-nazistă. Cea de-a treia categorie este reprezentată de firile oportuniste și mobile, dispuse la colaborare și, în același timp, suficient de atente cu propriul interes pe termen lung spre a nu-și compromite prea grav opera, cum au fost Ion Jalea sau Ion Irimescu, dar și meseriașii greoi, fără strălucire și fără performanțe, cărora noua ordine politică părea să le asigure ceea ce natura refuzase într-o mare măsură, adică autoritate, comenzi, glorie și bani; cazul lui Boris Caragea, Oscar Han sau Constantin Baraschi. Cea de patra categorie este, poate, cea mai interesantă, pentru că îi privește pe acei artiști care, practic, nu pactizează cu regimul, nu

abdică de la ordinea lor interioară și de la normele estetice demult fixate, dar care, paradoxal, sunt aproape înfiați de regim și tratați cu un amestec de respect, curtoazie și, nu o dată, severitate. În această situație se găsesc Camil Ressu, Corneliu Baba, Cornel Medrea și, într-o oarecare măsură, Romul Ladea. Întâlnirea lor cu *realismul socialist* este inevitabilă, dacă nu cumva mai mult decît atât, adică ceva de natura fatalității și a predestinării. Atît Camil Ressu cît și Corneliu Baba, în perspective complet diferite și în cu totul alte registre estetic-morale, sunt pictori cu vocație umanistă, narativi atîta cît să fie ușor ineligibili în dimensiunea lor epică, realiști în planul reprezentării și cu o evidentă vocație eroică în planul moral. Este exact ceea ce comunismul căuta pentru confirmarea lui simbolică, pentru acreditarea inteligibilă a unui mesaj măreț, cu un conținut cvasiteologic. Postsămănătorist răzvrătit, monumental și auster – ba chiar, după propriile-i mărturisiri, și puțin socialist cu adeziuni explicite la Internațională –, Camil Ressu are, de-a lungul vastei sale opere, o certă sensibilitate față de subiectele sociale, ceea ce imprimă picturii sale sau, mai exact unei mari părți a ei, un caracter de măturie specifică. În această perspectivă, marile sale compoziții, indiferent dacă sunt realizate în anii douăzeci și se numesc *Cosași odihnindu-se* sau în anii cincizeci și se numesc *Semnarea apelului pentru pace*, se înscriu în aceeași măsură în proiectul tînarului sistem comunist de a-și defini un profil moral și a-și identifica un conținut filosofic. Ca profesorul Camil Ressu avea o altă atitudine, că omul de cultură nu era nicicum un colaborator docil al regimului, ci, din contra, un reprezentant demn și liber al apusei lumi interbelice, nu mai are nici o importanță din moment ce iconografia comunistă, începînd cu manualele pentru clasele mici și terminînd cu marile acțiuni propagandistice, și-a constituit profilul și cu un sprijin consistent din această sursă. Așa cum pictura și gîndirea lui Ressu au fost însușite de către imaginarul simbolic al comunismului incipient, și pictura lui Corneliu Baba a avut un rol comparabil în același sens. În imagologia realismului socialist, ca ilustrări exemplare ale „esteticii” oficiale, sînt integrate nu numai tardivele *Constituirea gospodăriei colective* și *Oțelarii*, ci și marile și mai vechile sale compoziții, de la *Cina la Popas* și de la *Somnul la Odișna la cîmp*, precum și o parte din portretistica sa. Fără ca Baba să-și propună, și, cu atît mai mult, să caute această apropiere, între pictor și ideologia artistică oficială se stabilește o relație strînsă prin același mecanism psihologic, bizar și complicat, pe care l-am sugerat și în cazul lui Ressu. Într-o perioadă în care pictura abstractă și, în general, tot ce ținea de expresia experimentală, erau sancționate drastic (de la denunțul public și pînă la interdicția, impusă artiștilor, de a picta), în care culoarea însăși, utilizată într-o perspectivă retiniană, de descendență impresionistă, suporta acuza gravă de „formalism” – în acest sens încercările lui Ciucurencu de a se apropia de modurile indioștitoare –, un pictor sobru cum era Corneliu Baba, cu o viziune monumentală și eroică asupra omului, narativ atît cît să i se poată asocia diverse scenarii epico-propagandistice și, mai ales, cu o privire marcată de un realism puternic, nu putea fi multă vreme ignorat sau, așa cum s-a și întîmplat chiar, sancționat pentru vini care n-au fost niciodată numite (eliminarea, de pildă, din învățămînt). Și, în fine, ultima categorie îi privește pe acei artiști care nici nu s-au asociat și nici n-au fost asociați realismului socialist. Aici intră, în primul rînd, Ion Juculescu, Corneliu Michăilescu, Alexandru Țipoia, și chiar Mattis-Teutsch, cu unele nuanțe, alături de încă alte nume, mai mult sau mai puțin notorii care, în perioada cea mai grea, s-au expus unor riscuri încă insuficient cunoscute, chiar și prin faptul că erau absenți de la tot felul de apeluri. Un caz cu totul izolat,

Alexandru Mohi - Fata cu porumbelul

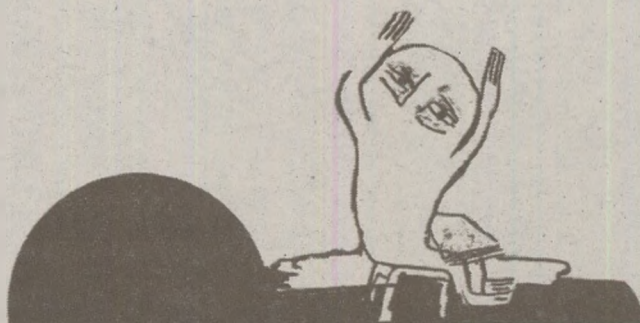
Corneliu Baba - Arlechin in rosu

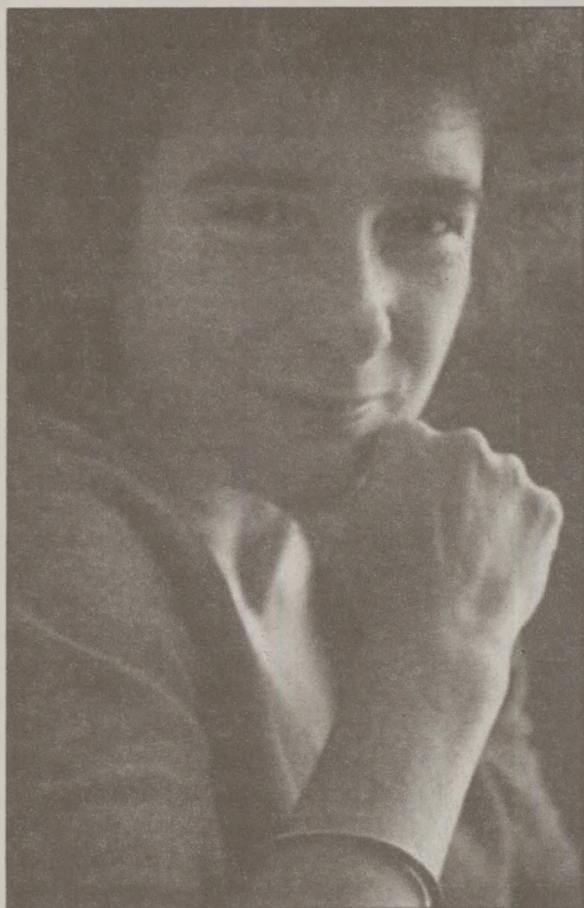
Corneliu Michăilescu - Parcul Cismigiu

deopotrivă prin evoluția artistică, prin anvergura și prin profunzimea personalității, l-a reprezentat Vasile Kazar. Deși inițial el participase activ la construcția și la consolidarea noului sistem, atît prin arta cît și prin acțiunea sa directă, în timp el suferă modificări de comportament și schimbări de optică radicală. Desenul său denotativ, sociologizant și vag etnografic, își descoperă lent propriile sale capacități launtrice, schimbindu-și interesul și tensiunile în funcție de orientarea interesului și a gîndirii artistului către spațiul religios și metafizic. Creator al școlii noastre de grafică, el și-a mîntuit la maturitate și spre bătrînețe toate excesele și cochetăriile cu regimul comunist, altminteri explicabile istoric și psihologic, printr-o riguroasă și profundă activitate artistică, morală și pedagogică. ■

a v a n p r e m i e r ă e d i t o r i a l ă

Jeanette Winterson

Portocalele nu-s singurele fructe

Căinele nostru
Tanti Madge
Romanele lui Charlotte Brontë
Insecticidele

și, la început, și eu. Fusesem adusă pentru a mă alătura ei ca parteneră în meciul de lupte greco-romane pe echipe dintre ea și Restul Lumii. Avea o atitudine plină de mister în privința facerii copiilor; nu era vorba că n-ar fi putut avea, ci că nu voia să aibă. Era foarte supărată că Fecioara Maria a făcut-o prima. Așa că a ales opțiunea imediat următoare, și a făcut demersuri să i se încredințeze un copil găsit. Acela am fost eu.

Nu țin minte nici o clipă în care să nu fi știut că sunt o ființă aparte. Nu aveam Magi, întrucât ea nu credea că există cu adevărat bărbați înțelepți, însă aveam oi. Într-una dintre cele mai vechi amintiri ale mele, stau pe o oaie de Paște, în timp ce ea îmi spune povestea Mielului Sacrificat. Duminica, îl mâncam cu cartofi.

Duminica e ziua Domnului, cea mai însemnată zi a săptămânii; acasă, aveam un radio cu pickup, cu o fațadă impresionantă de mahon și un buton grăsan de bachelită, cu care să te joci până găsești posturile. De regulă, ascultam Light Programme, însă duminica ascultam întotdeauna World Service, în așa fel încât mama să poată fi în permanență la curent cu activitățile misionarilor. Harta Misionarilor era foarte frumoasă. Pe față avea toate țările, iar pe spate era o diagramă care îți spunea despre Triburi și Ciudățeniile lor. Favoritul meu era numărul 16, *Buzulii din Carpați*. Aceștia credeau că, dacă un soarece dă peste părul pe care ți l-ai tăiat și-și face un cuib din el, te doare capul. Dacă acel cuib era destul de mare, puteai chiar să și înnebunești. După știința mea, încă nu-i vizitase nici un misionar.

Duminica, mama se trezea devreme și nu lăsa pe nimeni să intre în salon până la ora zece. Era locul ei de rugăciune și meditație. Întotdeauna se ruga în picioare, din cauza genunchilor, așa cum Bonaparte dădea întotdeauna ordine de pe cal, din cauza staturii sale. Sunt convinsă că relația pe care mama o avea cu Dumnezeu era foarte strâns legată de poziția ei. Era sută la sută dedicată Vechiului Testament. Nu se regăsea câtuși de puțin în mielul pascal cel blând, ea era acolo, trup și suflet alături de prooroci, și adesea, când urgiile cerului nu se abateau asupra celor ce meritau, o găseai bosumflată sub copaci. Destul de des, însă, ele se pogorau asupra celor păcătoși, voia Domnului ori a ei, nu știu să spun.

Întotdeauna se ruga în exact același mod. În primul rând, îi mulțumea lui Dumnezeu că trăise să mai apuce încă o zi, apoi îi mulțumea lui Dumnezeu că se milostivise de lume încă o zi. Apoi vorbea despre dușmanii ei, ceea ce echivala, practic, cu un catehism.

În clipa în care cuvintele „Mă voi răzbuna, spuse Domnul“ răsunau prin perete în bucătărie, puneam ceainicul pe foc. Cât fierbea apa și se făcea ceaiul, ea se ocupa de ultimul punct de pe ordinea de zi, lista celor suferinzi. Era cât se poate de punctuală. Eu puneam laptele în ceașcă, ea intra, lua o gură mare de ceai și spunea unul din trei lucruri.

— Domnul e bun (privind cu ochi de oțel spre curtea din spate).

— Ce fel de ceai e? (privind cu ochi de oțel spre mine).

— Cine a fost cel mai bătrân om din Biblie?

Numărul 3 avea, firește, mai multe variații, însă întotdeauna era o întrebare legată de Biblie. La biserică

se țineau o sumedenie de concursuri legate de Biblie și mamei îi plăcea să câștig. Dacă știam răspunsul, îmi mai puneam o întrebare, dacă nu, se supăra, din fericire nu pentru mult timp, pentru că trebuia să ascultăm World Service. Era mereu la fel; ne așezam una într-o parte a radioului, una în cealaltă, ea cu ceaiul, eu cu un blocnotes și un creion; în fața noastră se afla Harta Misionarilor. Glasul îndepărtat ce venea dinspre partea centrală a aparatului ne dădea vești despre activități, converțiți și probleme. La final, ți se cerea să-ți spui și tu RUGĂCIUNILE TALE. Trebuia să notez totul, ca mama să-și prezinte raportul la biserică în acea seară. Ea era Secretara Misionarilor. Raportul Misionarilor era un mare calvar pentru mine, fiindcă masa noastră de prânz depindea foarte mult de el. Dacă treburile mergeau bine, nu murea nimeni și aveam mulți converțiți, mama ne pregătea o mâncare cu carne. Dacă cei Fără-de-Dumnezeu se dovediseră nu doar încăpățânați, ci și criminali, mama își petrecea restul dimineții ascultând Pasajele Religioase Selectate de Jim Reeves, și trebuia să ne mulțumim cu ouă și soldăței din pâine prăjită. Soțul ei era un om care se mulțumea cu puțin, însă știam că asta îl deprima. Ar fi gătit el însuși, dacă mama n-ar fi fost total convinsă că ea e unica persoană din casă care e în stare să deosebească o cratiță de un pian. Din punctul nostru de vedere, se înșela, însă din punctul ei avea dreptate și asta era unicul adevăr care conta.

Reuseam, cumva, să trecem cu bine de aceste dimineți, și după-amiaza, ea și cu mine scoteam câinele afară să-l plimbăm, în timp ce tata curăța toți pantofii.

— Îți dai seama imediat ce hram poartă cineva după pantofi, spunea mama. Uite la Vecinii de Alături.

— Băutura, spunea mama cu tristețe în timp ce treceam pe lângă casa lor. E singurul lucru pe care-l cumpără din Maxi Ball's Catalogue Seconds. Diavolul însuși e un bețiv (uneori, mama reinventa teologia.)

Maxi Ball avea o magazie, se îmbrăca în haine ieftine, care ți se rupeau când ți-era lumea mai dragă și miroseau a clei industrial. Cei disperăți, cei indolenți, cei mai amărâți, se războiau unii cu alții sâmbăta dimineața pentru a strânge tot ce pot și a se certa pentru preț. Mama prefera să facă foamea decât să fie văzută la Maxi Ball. Îmi transmisese și mie groaza ei de acest loc. Dat fiind că atât de mulți dintre cunoșcuiții noștri se duceau acolo, nu era prea corect din partea ei, însă corectitudinea nu fusese niciodată punctul ei forte; iubea și ura, iar pe Maxi Ball o ura. Odată, iarna, fusese nevoită să se ducă să-și cumpere de la ea un corset și, chiar în mijlocul slujbei de împărtaşanie, chiar în acea duminică, îi alunecase din el o balenă, care o împunsese în stomac. O oră întreagă nu putuse face nimic decât să rabde. Când am ajuns acasă, a rupt corsetul și a folosit balenele ca să-și sprijine cu ele florile de năprasnică, în afara de una singură, pe care mi-a dat-o mie. Încă o mai am și, ori de câte ori îmi vine să o iau pe scurtătură, mă gândesc la balenă și-mi vine mîntea la cap.

Mama și cu mine ne plimbam spre dealul din capătul străzii noastre. Locuiam într-un oraș furat de la văile din jur, un loc înghesuit, plin de coșuri și prăvălii și case spate-în-spate, lipsite de grădini. Eram înconjurați de dealuri, iar al nostru se întindea pînă la Penini, din când în când presărat cu câte o fermă sau vreo relicvă din război. Mai demult erau o groază de tancuri vechi, însă primăria le-a luat și le-a dus în altă parte. Orașul

NĂSCUTĂ în 1959, în Manchester, Jeanette Winterson este crescută de o familie de evangheliști pentecostali, în orașul Accrington din Lancashire. La cincisprezece ani, adolescenta — pe care părinții o destinau unei cariere de misionariat în Africa — își părăsește căminul. Este admisă la Colegiul St. Catherine din

Oxford, unde absolvă cursuri de literatură engleză. Stabilită la Londra, începe să scrie și, la douăzeci și trei de ani, termină prima carte, cu o pronunțată tentă autobiografică, *Portocalele nu-s singurele fructe* (*Oranges Are Not the Only Fruit*), aflat în curs de apariție la Editura Humanitas Fiction, colecția „Raftul Denisei“, în traducerea lui Vali Florescu. Publicat în 1985, acest roman îi aduce lui Winterson Whitbread First Novel Award. Tot în 1985 publică *Boating for Beginners. The Passion* (*Pasiunea* — Humanitas, 2006), al treilea roman al ei, este distins în 1987 cu John Llewelyn Rhys Memorial Prize, iar *Sexing the Cherry* (1989) este recompensat cu E.M. Forster Award din partea American Academy of Arts and Letters. Următoarele cărți — *Written on the Body* (1992; *Scris pe trup* — Humanitas, 2007), *Gut Symmetries* (1997), *The World and Others Placey* (1998), *The Powerbook* (2000), *Lighthousekeeping* (2004), aflat în 2005 pe lista scurtă la Commonwealth Writers Prize, *Weight: The Myth of Atlas and Heracles* (2005) și cel mai recent roman *Stone Gods* (2007) — confirmă extraordinara originalitate și forță literară ale autoarei. În 2006 Jeanette Winterson a fost distinsă cu ordinul Ofițer al Imperiului Britanic.

C A MAJORITATEA oamenilor, am trăit multă vreme cu mama și tatăl meu. Tatei îi plăcea să se uite la lupte greco-romane la televizor, iar mamei îi plăcea să se ia la trântă; n-avea importanță cu ce și cu cine. Ea era persoana din colțul alb și cu asta basta.

În zilele cu vântul cel mai puternic, ea atârna la uscat cele mai mari cearșafuri. *Își dorea* ca mormonii să-i bată la ușa. Odată, de alegeri, a pus fotografia unui candidat conservator în geam, într-un oraș industrial, predominant laburist.

Nu auzise în viața ei de sentimente tulburi. Lumea se împărțea în prieteni și dușmani.

Dușmanii erau: Satana (în multiplele-i înfățișări)
Vecinii de alături
Sexul (în multiplele-i înfățișări)
Trântorii

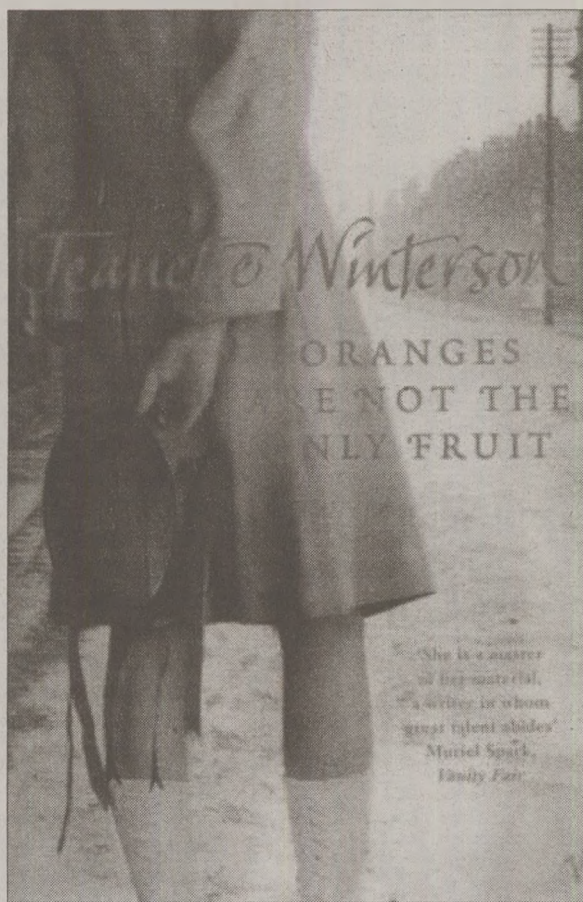
Prietanii erau: Dumnezeu

era o pată durdulie, iar străzile se pierdeau în verdeața colinelor. Casa noastră se afla aproape în vârful unei străzi lungi, ce se pierdea în zare. O stradă în pantă, cu drum pietruit. Când te urci în vârful dealului și te uiți în jos vezi totul, de parc-ai fi Iisus în Slava Sa, doar că nu e o priveliște prea plăcută. În dreapta era viaductul și, dincolo de viaduct, moșia lui Ellison, unde țineam târgul, o dată pe an. Aveam voie să mă duc dacă-i aduc mamei niște mazărice neagră. Măzarichea neagră arată ca niște căcăreze de iepure și are un sos apos făcut din zeamă și terci țigănesc. Are un gust minunat. Țiganii au făcut focul și au gătit toată noaptea, iar mama din păcătoși nu i-a scos, însă în mare ne înțelegeam destul de bine. Ei se faceau că nu văd că le tot dispar merele trase în caramel și, uneori, dacă nu era lume și n-aveai destui bani, te lăsau chiar și să te dai o tură cu mașinuțele. Cei de teapa mea, de pe stradă, ne cam cafteam în jurul caravelor cu cei fițoși de pe bulevard. Fițoasele se duceau la Cercetașe și nu rămăneau la mesele de la școală.

Odată, când tocmai îmi luam mazăricea neagră și voiam să mă duc acasă, țiganka cea bătrână m-a prins de mână. Am crezut că-o să mă muște. S-a uitat în palma mea și a pufnit în râs. „N-o să te măriți niciodată“, a zis, „nu ești făcută pentru asta, și n-o să ai niciodată stare“. Nu mi-a luat bani pe mazărice și mi-a spus să fug repede acasă. Am fugit cât m-au ținut picioarele, încercând să înțeleg ce-a vrut să spună. Oricum, nu mă gândisem niciodată să mă mărit. Cunoșteam două femei care nu aveau soț; însă ele erau, totuși, bătrâne, la fel de bătrâne ca mama mea. Se ocupau de prăvălia de ziare și uneori, în câte o miercuri, îmi dădeau odată cu benzile desenate și câte o acadea de banane. Îmi plăceau foarte mult și îi vorbeam foarte mult despre ele mamei. Într-o zi, m-au întrebat dacă aș vrea să merg cu ele la mare. Am alergat acasă, am spus vestea dintr-o răsuflare și tocmai îmi goleam pușculița ca să-mi cumpăr o lopățică nouă, când mama a spus, ferm și definitiv, nu. N-am priceput de ce nu, iar ea n-a vrut să-mi explice. Nici măcar n-a vrut să mă lase să mă duc înapoi și să le spun că nu pot să vin. După care mi-a anulat abonamentul la benzi desenate și mi-a spus să mi le iau de la altă prăvălie, de mai departe. Mi-a părut rău. La Grimsby nu primeam niciodată acadea de banane. Două săptămâni mai târziu, am auzit-o povestindu-i despre asta doamnei White. I-a spus că au înclinații nenaturale. Am crezut că vrea să spună că pun chimicale în dulciuri.

Mama și cu mine am urcat și am tot urcat până când orașul a rămas departe la poale și am ajuns la piatra

a v a n p r e m i e r ă e d i t o r i a l ă

memorială din vârf. Vântul era atât de puternic aici mereu, că mama trebuia să-și prindă pălăria cu și mai multe agrafe. De obicei, purta batic, însă nu și duminica. Ne așezam pe postament și ea îi mulțumea Domnului că am reușit să urcăm. Apoi începea să filozofeze despre lume, despre prostia popoarelor și despre mânia inevitabilă a Domnului. După asta, mi-a spus o poveste despre un om curajos, care a disprețuit bucuriile trupului și a ales în schimb să-l slujească pe Domnul...

Apoi a urmat povestea „coșarului convertit“, un degenerat la fel de negru pe dinăuntru ca și pe dinafară, datat patimii beției și viciului, care îl descoperise într-o zi pe neașteptate pe Domnul în timp ce curăța interiorul unui coș. Acesta rămăsese în interiorul coșului atât de mult timp, în stare de prostrăție, încât prietenii lui crezuseră că a leșinat acolo. După mult chin, au reușit să-l convingă să iasă; chipul, au afirmat ei, care abia i se vedea de funingine, îi strălucea de parcă ar fi fost un înger. A început să conducă Școala de Duminică și a murit după un timp, sortit gloriei celei veșnice. Mai erau mulți alții; mie îmi plăcea în special „Uriașul Hallelujah“, un monstru al naturii, de doi metri patruzeci, redus la unu nouăzeci prin rugăciunile credincioșilor.

Din când în când, mamei îi plăcea să-mi spună istoria propriei ei convertiri; era foarte romantică. Într-o noapte, intrase din greșeală în Cruciada Gloriei a Pastorului Spratt. Aceasta se desfășura într-un cort instalat pe un teren pustiu și în fiecare seară Pastorul Spratt vorbea despre soarta celor blestemați și săvârșea vindecări miraculoase. Era foarte impresionant. Mama zicea că arată ca Errol Flynn, doar că e sfânt. O groază de femei l-au găsit pe Domnul în acea săptămână. O parte din carisma Pastorului Spratt izvora din perioada pe care o petrecuse ca director de publicitate pentru Rathbone Wrought Iron. Știa totul despre momeală. „Nu e nimic rău în a momi“, a spus, atunci când *Chronicle* l-a întrebat cu oarecare cinism de ce le dă ghivece cu plante noilor convertiți. „Suntem trimiși aici să fim Pescari de Oameni“. Când mama a auzit chemarea, a primit un exemplar din Psalmi și a fost rugată să aleagă între un cactus de Crăciun (neînflorit) și un crin. A ales crinul. Când s-a dus și tata, seara următoare, ea i-a spus să aibă grijă să aleagă cactusul, însă în clipa când el a ajuns în față, aceștia se terminaseră. „Nu știe deloc să se impună“, zicea ea adesea și, după o mică pauză, adăuga „Domnul să-l binecuvânteze“.

Pastorul Spratt a venit să stea cu ei tot restul timpului pe care-l avea de petrecut cu Cruciada Gloriei, ocazie cu care mama și-a descoperit interesul neînmormit pentru munca misionarilor. Pastorul însuși și-a petrecut cea mai mare parte a timpului în jungla și alte locuri fierbinți, convertindu-i pe păgâni. Avem o fotografie cu el înconjurat de negri cu sulite. Mama o ține lângă pat. Mama mea seamănă mult cu William Blake; are viziuni și vise și nu e întotdeauna în stare să distingă un cap de purice de un rege. Din fericire, nu știe să picteze.

Într-o noapte, a ieșit să se plimbe și s-a gândit la viața ei și la lucrurile care ar fi posibile. S-a gândit la ceea ce n-ar putea fi niciodată. Unchiul ei fusese actor. „Un Hamlet extraordinar“, scria *Chronicle*.

Însă zdrențele și panglicile se fac ani, apoi anii se duc și ei. Unchiul Will murise sărac lipit, tinerețea ei se dusese, iar oamenii nu erau amabili. Îi plăcea să vorbească franțuzește și să cânte la pian, însă ce mai înseamnă aceste lucruri?

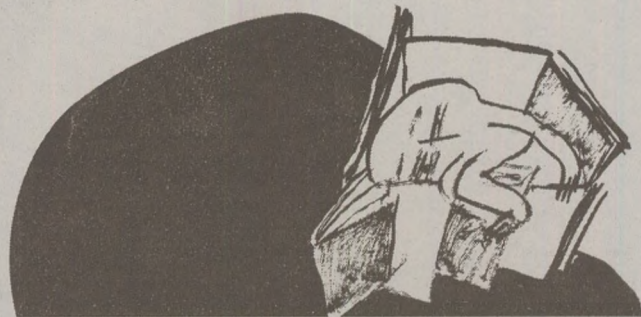
*

În timpul plimbării din acea noapte, mama mea a visat un vis, ce a rămas treaz și a doua zi. O să facă rost de un copil, o să-l educe, o să-l facă om, după care o să-l încredințeze Domnului:

un copil misionar,
un slujitor al Domnului,
o binecuvântare.

Și așa s-a făcut că, într-o zi, puțin mai târziu, a pornit pe urma unei stele, iar aceasta s-a oprit deasupra unui orfelinat, iar în acel loc se afla un pătuț, iar în acel pătuț, un copil. Un copil cu mult prea mult păr.

A zis: „Acest copil este al meu, de la Domnul.“

A luat copilul și copilul a plâns, vreme de șapte zile și șapte nopți, de spaimă și de necunoaștere. Mama i-a cântat copilului și a înjunghiat diavoli. A înțeles cât de invidios este spiritul pe trup.

Un trup atât de cald și de moale.

Trupul ei acum, izvorât din mintea ei.

Viziunea ei.

Nu din zguduitura osului iliac, ci din apa și cuvânt.

Avea o scăpare, pentru mulți ani de-acum încolo.

*

Stăteam pe deal, și mama a zis: „Lumea asta e plină de păcate.“

Stăteam pe deal, și mama a zis: „Tu poți schimba lumea.“

*

Când am ajuns acasă, tata se uita la televizor. Era meciul dintre „Crusher Williams“ și Jonney Stott, cel cu un singur ochi. Mama s-a infuriat; întotdeauna acopeream televizorul duminica. Aveam o față de masă cu FAPTELE VECHIULUI TESTAMENT, pe care ne-o dăduse un bărbat ce vindea solduri din casă-n casă. Era foarte impresionantă și o țineam într-un sertar special, în care nu se mai afla decât o bucată de sticlă Tiffany și niște pergament din Liban. Nu știu de ce păstram pergamentul. Crezusem că e o bucățică din Vechiul Testament, dar era contractul de arendă a unei stâne. Tata nici măcar nu se obosisese să împăturească fața de masă, și, când m-am uitat la țesătura adunată cocoloș lateral, „O să iasă cu scandal“, m-am gândit și mi-am anunțat intenția de a mă duce la Armata Salvării pentru o lecție de tamburină.

Bietul tata, niciodată nu s-a priceput să facă lucrurile cum trebuie.

În seara aceea, la biserică, am avut un orator aflat în vizită, Pastorul Finch din Stockport. Era expert în diavoli și ne-a ținut o predică înspăimântătoare despre cât de ușor este să fii posedat de diavol. După aceea, cu toții ne-am simțit stânjeniți. Doamna White a spus că ea crede că e posibil ca vecinii ei de alături să fie posedați, dat fiind că au toate semnele. Pastorul Finch a spus că posedații se lasă pradă unor furii incontroabile, izbucnesc în râsete sălbătice din senin și sunt întotdeauna, dar întotdeauna, foarte vicleni. Diavolul însuși, ne-a reamintit, poate apărea drept un înger de lumină.

După slujbă, pregătisem un banchet; mama făcuse douăzeci de șarlote și mormanul ei obișnuit de sandvișuri cu brânză și ceapă.

— Întotdeauna poți să-ți dai seama că o femeie e bună la suflet, după sandvișurile ei, a declarat Pastorul Finch.

Mama s-a îmbujorat.

Apoi el s-a întors spre mine și a spus:

— Câți ani ani, fetiço?

— Șapte, am răspuns.

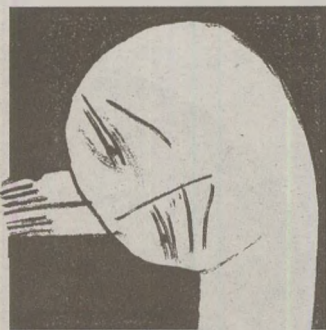
— A, șapte, a murmurat el. Ce binecuvântare, cele șapte zile ale creației, cele șapte brațe ale sfeșnicului, cele șapte peceti.

(Șapte peceti? Încă nu ajunsesem la Apocalipsa cu lectura mea atent îndrumată și am crezut că se referă la cine știe ce amfibieni pe care nu-i băgasem în seamă. Le-am căutat săptămâni întregi, pentru eventualitatea că vor apărea în vreo întrebare la concurs.)

— Da, a continuat el, cât de binecuvântată, apoi pe frunte i-au apărut cute de îngrijorare. Însă cât de blestemată. Imediat ce a rostit acest cuvânt, pumnul lui a izbit masa și a catapultat un sandviș cu brânză drept în sacul de donații; am văzut asta cu ochii mei, însă eram atât de șocată, încât am uitat să spun cui. L-au găsit acolo o săptămână mai târziu, după adunarea enoriașelor. Toți cei din jurul mesei au amuțit, cu excepția doamnei Rothwell, care era surdă bocnă și lihnită de foame.

— Diavolul se poate întoarce DE ȘAPTE ORI. Și-a rotit ochii în jurul mesei. („Scârșt“, s-a auzit lingura doamnei Rothwell.)

UN MUNCITOR verifică, fără să bănuiască nimic, niște țevi în fabrica în care *Nibelungii* făuresc tezaurul lor neprețuit. Niște copii se îmbrăncesc pe o terasă decăzută de pe malul Rhinului, la scurt timp după lupta uriașilor Fafner și Fasolt. Un biciclist citește ziarul la iarbă verde, la doi pași de locul unde zeul Wotan se ceartă cu Fricka iar Walkiria îl anunță pe Siegmund

că va muri. Balaurul Fafner se ascunde sub o autostradă suspendată, încă în lucru, sub care se mai văd cioturile arborilor seculari (de unde pădure, în zilele noastre?). Brünnhilde îl așteaptă, dormind, pe viteazul vitejilor într-o carieră de piatră părăsită, plină de deșeuri. Curtea lui Gunther e un hotel în curtea căruia are loc o petrecere decadentă, în stilul anilor douăzeci, și unde un tânăr citește de zor o carte pe scări, neînțelegând ce se întâmplă în jurul său nici când Siegfried i-o aruncă din mână. La doi pași de locul unde Hagen îl va ucide pe Siegfried, niște polițiști trasează cu creta urma unui cadavru, iar desenul e folosit apoi de copii drept șotron. Alături are loc un picnic care amintește „Dejunul pe iarbă” al lui Édouard Manet; la moartea lui Siegfried, participanții la picnic se hotărăsc totuși să plece de acolo. La amurgul zeilor, turiștii fug din incendiul hotelului, târându-și geamantanele, iar lumea ar fi pierdută dacă nu și-ar face apariția, consolator, un copil care se joacă un pic cu coroana lui Gunther, dar refuză să păstreze acest însemn al puterii autodistrugătoare, precum și o pereche de îndrăgostiți care se giugiulesc și beau ceai din termos.

Sacral ascuns în profan e tema majoră a *Inelului Nibelungului* pus în scenă la Bayreuth de către Tankred Dorst, în colaborare cu soția sa Ursula Ehler, cu scenografia de Frank Philipp Schloßmann și costumele de Bernd Skodzig. Pe lângă lumea în declin a zeilor din opera lui Richard Wagner trec neștiutori și nepăsători oamenii zilelor noastre. Lumea acestora apare în viziunea regizorală a lui Tankred Dorst cu totul jalnică și lipsită de speranță — lucru nu foarte surprinzător la autorul lui *Merlin sau Țara pustie*. Paralelele dintre lumea zeilor (ce încă poartă costume de zei — albe în *Aurul Rinului*, negre mai apoi, când încep să își piardă puritatea și puterea) și lumea oamenilor nu prea promit nimic bun; pe peretele carierei în care walkiriile aduc războinicilor morți, oamenii au scris deja un graffiti provenit — se spune — de la Al-Qaida: „Voi iubiți viața, noi iubim moartea”.

Teamă mi-e că majoritatea spectatorilor habar n-avea de Eliade, timp sacru, prezent etern etc., neînțelegând tot acest du-te-vino de personaje străine de Wagner, care mie mi s-a părut atât de impresionant și binevenit. Dar la Bayreuth, regizorii *Inelului* sunt oricum huiduiți de când lumea. De data asta e vorba și de un novice în ale regiei de operă, care mărturisește că s-a orientat după legendara punere în scenă a lui Patrice Chéreau din 1976 (fapt vizibil mai ales în *Aurul Rhinului*). Cântăreții stau cam nemișcați și cântă mereu cu fața spre public; actul III din *Siegfried* trenează de-a dreptul.

Între reușitele scenice se numără *Aurul Rinului*, cu un început care îți dă chiar sentimentul de a te afla

Bayreuth 2008: *Inelul lui Tankred Dorst*

în albia fluviului, sub apă: fiicele Rinului, care stau printre bolovani, sunt dublate de proiecții video cu niște preafrumoase înotătoare goale, reprezentând fanteziile *Nibelungului*. Nu lipsește nici umorul, în scenele dintre Alberich și Mime (Alberich își pune coiful care-i conferă invizibilitate și se face nevăzut... ieșind pe ușă) și dintre zei și *Nibelungi* (Loge notează blestemele lui Alberich la adresa inelului într-o agendă, ca un reporter).

În *Walkiria*, casa lui Hunding e o veche hală părăsită, cu un stâlp electric prăbușit printr-unul din pereți (în locul copacului cu sabia înfiptă în el). Walkiriile parcă ar descinde din desenele animate japoneze (în costume de un roșu violent, cu scuturi de plastic străveziu). Doar scena adormirii Brünnhildei are tradiționalul aer romantic, cu cercul de foc, iar în final cu un Wotan care privește statuar, prin fum și lumina amurgului. Impresionant regizată e și scena crizei existențiale a lui Wotan, care acceptă pierderea puterii și sfârșitul, pe un câmp unde sunt depozitate statuile dărâmate ale unor foști dictatori. Când zeul spune că și dorește moartea, o stâncă se transformă într-un mare cap de statuie spart și fără un ochi, oglindind soarta sa politică. În același timp, apare pe scenă dublul lui Wotan, *der Wanderer*, călătorul în care se va transforma mai târziu, cu lancea frântă, și se prăbușește peste propria statuie.

Deosebit de dinamică e regia primelor două acte din *Siegfried*, dintre care primul se petrece într-un laborator al unei foste școli. Acolo, Siegfried e în plină criză de adolescență: nu vrea să învețe, calcă în picioare cărțile, desenează pe tablă o mutră îmbufnată, îi toarnă profesorului său Mime în cap mâncarea, îndesându-i și un coș de gunoi pe deasupra. În locul ursulețului de pluș vine cu pielea ursului vânat în pădure etc. Scena fauririi sabiei, când Mime pregătește otrava pentru Siegfried, are forma unui concurs de gătit televizat: cei doi trebaluiesc în paralel la catedră. În loc să dea cu ciocanul în nicovală, Siegfried lovește cu un vâtrai teancurile de cărți de prin clasă, iar de pe nicovală sar scântei; în final, în loc să taie în două nicovala, taie în două globul pământesc ținut în brațe de Mime precum Chaplin în rolul „marelui dictator”. Comicul domină și în confruntarea dintre Călător și Mime: stau pe rând în bancă și își pun reciproc întrebări de la catedră, ridicând voioși două degete când știu răspunsul și notând apoi „punctajul” obținut, ca într-un joc de tipul „Cine știe, câștigă”.

Reușite sunt și scenele în care predomină atmosfera misterioasă, de exemplu, cele dintre Wotan și Erda, care se petrec în întunecime și ceață albastră, începutul *Amurgului zeilor*, când nornele aprind pe cer un șir de luminițe de pom de Crăciun (firul destinului).

Dintre cântăreți, entuziasmanți mi s-au părut Gerhard Siegel (Mime) și Andrew Shore (Alberich). Kwangchul Youn (Fasolt și Hunding), un bas sonor și cultivat, plin de bravură, a fost de asemenea unul din punctele culminante, iar Arnold Bezuyen a reușit să facă din Loge un personaj vioi și pozitiv cum rar se întâlnește. Excelent mi s-a părut și Hans-Peter König (Fafner și Hagen), cu o voce întunecată și plină de forță, ideală pentru neguroasele sale roluri. Eva-Maria Westbroek (Sieglinde) a avut un debut de succes pe scena de la Bayreuth, cu o voce sigură, un timbru natural deosebit de liric, articulând perfect.

În schimb, Linda Watson (Brünnhilde) mi s-a părut inegală, potrivită mai mult în scenele lirice, în cele de luptă înlocuind acutetele prin vibrato. La fel Stephen Gould, un Siegfried cu glasul forțat în scena fauririi sabiei, dar onorabil în actele II și III din *Siegfried* și în *Amurgul zeilor* (apoi, chiar foarte bun în scena morții). Punctul cel mai slab al spectacolului mi s-a părut Endrik Wottrich (Siegmund), cu o statură de erou, dar neînțestrată cu o voce pe măsură.

Albert Dohmen a dat un Wotan corect; Michelle Breedt o Fricka de o neobișnuită blândețe. După ce o auzisem la repetiția generală, locul ei a fost ținut în *Walkiria* din ziua în care am fost de către Martina Dike (care interpretează și rolul Waltrautei și pe cel al celei de-a doua norne), cu ovații meritate. Edith Haller (Freia, Helmwig, a treia noră, Guttrune) a impresionat publicul cu o voce clară, naturală și luminoasă. La fel și Robin Johannsen (pasărea din pădure) și Ralf Lukas (Donner și Gunther). Laude merită și cele trei fiice ale Rhinului: Fionulla McCarthy, Ulrike Helzel și Simone Schröder (care a interpretat și prima noră), bine armonizate. Iar corul condus de Eberhard Friedrich a cântat ireproșabil, ca întotdeauna.

Fapt care pune și mai mult în lumină calitatea orchestrei festivalului condusă de Christian Thielemann, probabil cel mai bun dirijor wagnerian la ora actuală. Totul e minuțios și cristalin, fiecare detaliu al muzicii e scos în evidență; mai ales suflătorii sunt de o mare acuratețe, de unde nesfârșite ovații.

Ana-Stanca TABARASI

Erată

Dintr-o eroare de tehnoredactare numele colaboratoarei noastre Ana-Stanca Tabarasi nu a fost menționat la sfârșitul articolului *La Bayreuth cu „maestrii cântăreți” în adidași* din numărul trecut, pag. 23.

Brünnhilde în *Amurgul zeilor*

Walkiria, actul I, scena 2

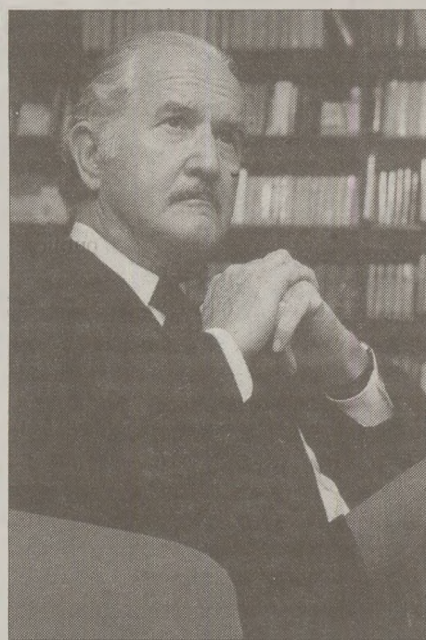

Man Booker Prize – 40

● Cea mai celebră distincție literară britanică își serbează în această toamnă patru decenii de la înființare. Evenimentul anual major al literaturii anglo-saxone e sponsorizat de Fondurile de investiții Man Group — cea mai mare societate de speculații financiare din lume și, pentru învingător, premiul e sinonim cu un tiraj între 200.000 și 300.000 de exemplare broșate și 1.000.000 în ediție de buzunar. După ce se anunță lista finaliștilor, casele de pariuri se aglomerează cu cei ce vor să mizeze pe câte un autor din cei rămași în cursă. Anul acesta, printre finaliști, figurează doi romancieri indieni — Aravind Adiga cu *The White Tiger* și Amitav Ghosh cu *A Fraction of the Whole*, un irlandez — Sebastian Barry cu *The Secret Scripture* și doi englezi — Philip Hensher cu *The Northern Clemency* și Linda Grant cu *The Clothes on Their Backs*. Juriul a eliminat ultimul roman al lui Salman Rushdie, fiindcă scriitorul avea deja un Booker Prize, primit în 1981. Numele câștigătorului care va primi cele 50.000 de lire sterline (62.000 de euro) va fi anunțat la 14 octombrie.

Cain și Abel în Mexic

● *La Voluntad y la Fortuna*, noul roman al lui Carlos Fuentes, publicat la Alfaguara și care va fi lansat în octombrie, e una din cele mai așteptate cărți ale toamnei iberice. Deja au apărut fragmente în avanspremieră în presa spaniolă iar scriitorul

mexican a explicat la radio că noua carte închide un ciclu de cinci decenii, început în 1958 cu *Regiunea cea mai transparentă*. „E un arc literar de o jumătate de secol de viață națională”. În *Voință și Avere*, Fuentes povestește pe aproape 600 de pagini rivalitatea între doi frați din Mexicul de azi, marcat de duritatea relațiilor umane, de violență. Reluând mitul biblic al fraților dușmani, Fuentes vorbește nu doar de drame familiale ci și de politică și sex (cotidianul „El Pais”

a publicat începutul romanului, care descrie viața intimă a unuiia dintre frați într-un mod destul de șocant, cu detalii scatologice neașteptate din partea distinsului scriitor-diplomat). Lansarea din octombrie a cărții face parte dintr-o suită de manifestări omagiale dedicate lui Carlos Fuentes care va împlini în noiembrie 80 de ani.

„Star Wars” la tribunal

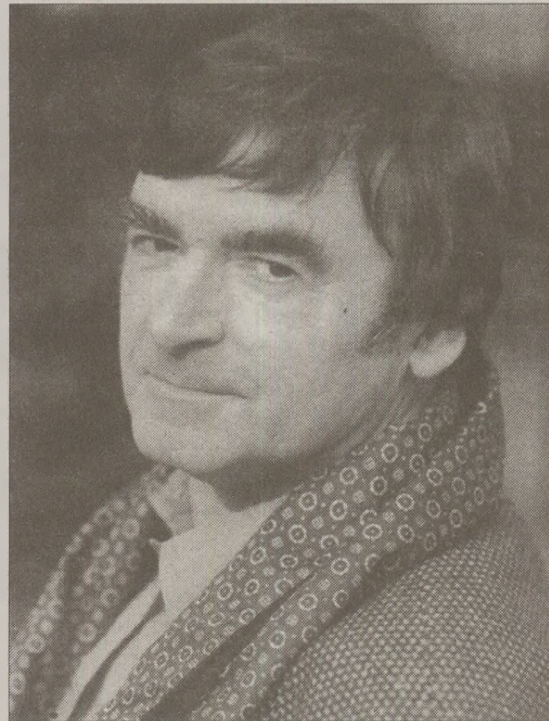
● Costumele și armele trupelor de asalt din *Star Wars* sînt creațiile englezului Andrew Ainsworth. Acesta s-a aflat timp de mai multe luni în proces cu regizorul George Lucas, care i-a interzis dreptul de a vinde replici ale acestor arme și i-a cerut 10 milioane de dolari daune. Recent, un tribunal britanic i-a dat dreptate lui Ainsworth, recunoscîndu-i drepturile de autor asupra panopliei. Lui George Lucas nu i-a rămas decît să se consoleze cu premiera, la sfîrșitul lui august, a filmului de animație *Star Wars: The Clone Wars*, conceput pe baza originalului său.

Roland Barthes, inedit

● Două manuscrise inedit ale lui Roland Barthes, depuse la L'Institut Mémoires de l'édition contemporaine (IMEC) vor fi tipărite în următoarele luni. Primul, un text despre moartea mamei lui și durerea doliului, va apărea la Editura Seuil, la sfîrșitul acestui an. Cel de al doilea, programat de Editura Christian Bourgois să fie publicat în februarie 2009, e un carnet cu însemnări din călătoria pe care semiologul a făcut-o în China în 1974. „Barthes ascultă tot ce i se spune de către oficialii chinezi în tăcere, dar vede manipulările și tot restul — explică editoarea Dominique Bourgois. Și se întreabă dacă acești oameni îmbrăcați toți la fel, în uniforme bleumarin triste, se pot îndrăgosti sau pot simți dorințe...”

Viața în surdina

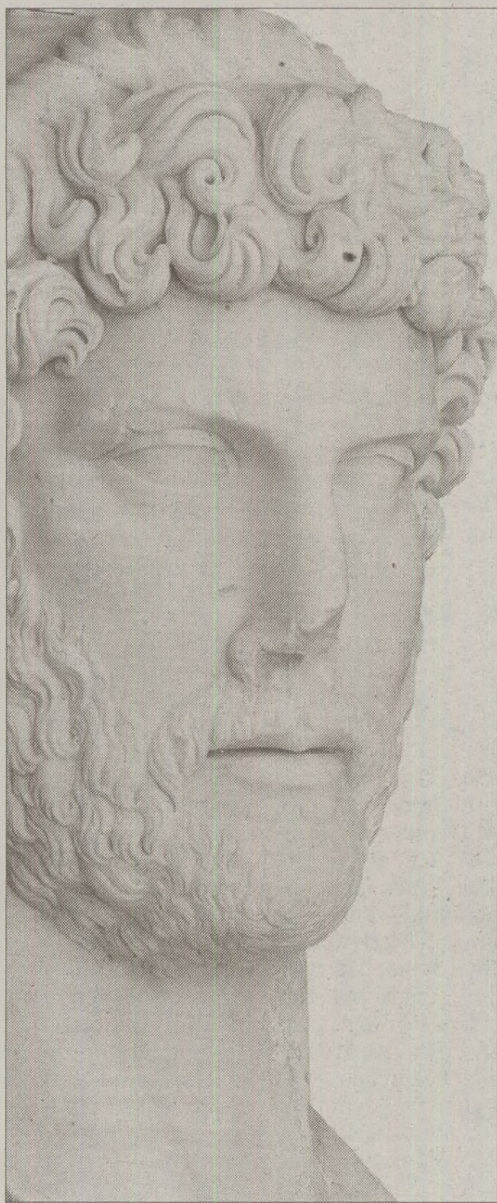
● Noul roman cu titlul de mai sus al lui David Lodge e oarecum autobiografic. Personajul principal, Desmond, e un profesor universitar de lingvistică la pensie, cam tare de urechi, care nu poartă în permanență aparat auditiv, ceea ce îi complică traiul cotidian cu soția lui, Winifred. Prima parte a romanului e un fel de cronică umoristică a vieții unui surd, cu lux de detalii și observații caraghioase. Pe care, încetul cu încetul, se grefează o dublă intrigă: pe de o parte, Desmond întâlnește o studentă bizară și mincinoasă, care îi cere să îi conducă o teză despre scrisorile de adio ale sinucigașilor, pe de alta e nevoit să se ocupe de bătrînul lui tată, un bodogănit solitar, care își pierde treptat luciditatea. Talentul lui Lodge consistă în a amesteca, pe această canava minimalistă, registrele: umorul (surditatea lui Desmond care dă naștere la qui-pro-quo-uri, dialoguri absurde și gaguri), suspansul (mitomania studentei și provocările ei) și drama (deriva tatălui și lunga lui agonie). Considerată cea mai intimă și emoționantă carte a lui David Lodge de pînă acum, *Viața în surdina* e un fel de elegie în care patosul e pudic dezamorsat prin rîs.

Heroic fantasy

● Genul HF, apărut în anii '30 ai secolului trecut în S.U.A., are acum în lume mai mulți fani decît SF-ul. Literatură, BD, cinema, site-uri pe Internet și jocuri video vin în întîmpinarea cererii uriașe, explozînd o lume medievală saturată de mitologii și legende. Pe planeta HF, forțele binelui și cele ale răului se înfruntă după o rețetă ce conține trei etape principale: o călătorie plină de capcane, o luptă crucială care va pune în primejdie viața eroului-războinic și, în sfîrșit, consacrarea acestuia din urmă — un fel de catharsis mesianic și izbăvitor. Eroul, de obicei un barbat (Xena, prințesa războinică e o excepție) solitar și fidel, e asociat cu ideea de tinerețe, putere, ordine și lumină, în timp

ce rivalul lui încarnează bătrînețea, întunericul, iarna și haosul. În jurul acestor aventurieri gravitează o constelație de creaturi fantastice — elfi, trolî, uriași, gobelîni, pitici, hobbiți și alți umanoizi veniți din negura timpurilor, fiecare cu profiluri fizice și psihologice particulare. Că milioane de oameni (nu doar copii și adolescenți) au nevoie azi de acest univers fictiv, o dovedesc tirajele uriașe ale *Ciclului lui Conan* (12 volume) de Robert E. Howard, ale celor 13 volume din ciclul *Asasinul regal* de Robin Hobb, reeditările ce se succed fără întrerupere ale operelor lui J. R. R. Tolkien, precum și integrala *Solomon Kane* de Robert E. Howard.

Hadrian superstar

● Toată vara și pînă la 26 octombrie, la British Museum a putut și poate fi văzută o expoziție intitulată *Hadrian, Empire and Conflict*, ce resuscită figura celui mai „modern” dintre împărații romani, lider al unui imperiu supranațional, estetic, politician pragmatic, homosexual dar și autor al primului genocid al evreilor din istorie. Născut în anul 76 în sudul Spaniei și adoptat de Traian, el a fost primul împărat roman care a purtat barbă (din dragoste pentru Grecia cea sofisticată, spre deosebire de tradiția romană care cerea ca bărbații să se rade). A fost și primul care a înțeles că Imperiul Roman, care se întindea din Sahara în Armenia și de la Marea Irlandei la Eufurat, e prea instabil și trebuie să i se fixeze bine frontierele, pentru a-i separa pe romani de barbari. „Avea background-ul militar al lui McCain, dar folosea politica diplomatică a lui Obama” — a afirmat comisarul expoziției, Thorsen Oppen, iar directorul Muzeului Britanic, Neil Mac Gregor, subliniază și el actualitatea lui Hadrian și a acestei mari evocări dedicate lui, care e și „o expoziție despre noțiunea de putere și despre costurile puterii, cel mai adesea plătite de indivizi”. Așa cum a fost concepută, *Hadrian, Imperiu și Conflict* dinamitează portretul esteticului neconsolat, plîngîndu-l *ad vitam aeternam* pe iubitul lui Antinous, înecat în Nil în anul 130, pe cînd călătorea cu împăratul și soția acestuia, Sabina — portret impus de Marguerite Yourcenar în *Memoriile lui Hadrian*. Și totuși romanul acesta stă la baza scenariului unui film la care lucrează în prezent regizorul John Boorman — atras și el de destinul neobișnuit (și foarte modern) al împăratului. „Hadrian era un vizionar” — a declarat realizatorul în ziarul „The Observer” — adăugînd că filmul lui va fi deopotrivă povestea unei drame intime, dar și o epopee. După ce a dus tratative cu Antonio Banderas, iar acesta a sfîrșit prin a refuza rolul titular, alegerea lui Boorman s-a oprit la Daniel Craig, actualul James Bond, care a acceptat să poarte toga imperială la filmările ce vor începe în octombrie în Maroc. În rolul frumosului Antinous a fost distribuit tînărul actor din *Întoarcere la Cold Mountain*, Charlie Hunnam. La 1870 de ani de la moartea lui, enigmaticul împărat roman care a reformat administrația imperiului, a încurajat artele și s-a inițiat în magie, care și-a scris memoriile (din nefericire pierdute) și a călătorit enorm în scopuri politice, continua să fie „un erou al timpului nostru”.

Constanta Buzea

POEMUL ȘI SCRISOAREA

INCREDERE și încântare, bună presimțire și noblețe în a dăru și a primi la un moment dat poeme ca de la celălalt capăt al lumii, care se află în același București cu tine, cu noi. Oscilând poetul între a fi și a nu fi, în funcție de dispoziția de a mai rămâne singur cu opera, care, dacă lui îi place i se dă un prim semn că oricând s-ar porni, el va sosi la timp și va fi bine primit. „Mă numesc Ginno Dumitrescu, sunt născut în vara lui 1956. Fosta soție și fiica mea au emigrat în Australia... eu am rămas alături de bătrâna mea mamă. Tatăl meu a fost profesor de desen și

Ginno Dumitrescu

Cu cine vorbim noi când sîntem singuri...

Spunem mereu
Că nimic nu mai merge
Cum trebuie,
Nici măcar
Acest tren furios și clocotitor
Cu singe viu
În fierul și viteza lui
Și toți călătorii aceia
Care se plictisesc pe culoare
Manevrează bagaje în
Compartimente ficsite,
Suflă nasuri în batiste
Dorm și visează ospățul
De acasă
Vine fiul care a tot risipit
Și acum se adună de pe drumuri
Mina tatălui și sclipirea de moarte
Pe gitul
Celui mai gras vițel.

Și apoi... ?
Apoi
Toți cei care așteaptă
În gări cu buchete...

Țiți viței s-au mai tăiat
Și astăzi
Speranțele lor
Tapiserii fragile
Peronul din beton
Și vagoanele dispar în culise...

Semnăm senini
La sosiri și plecări.

Luna merge numai pe covorul roșu

Intr-o zi
Firele din covor
Au început să crească

Luna
A ridicat oceanele
În spume
Pe maluri peste orașe
Chiar și munții
S-au topit
Alții s-au spart
Plecind meteoriți
În spațiu
Și cataclismele
Astea
Se întâmplau
Doar pentru că

Vreo două mere
Pluteau
Încă în pom
Deasupra
Unui fizician adormit...

Visul grăbit

Aveam uneori acest
Vis
Nu știu cine
Și nici ce eram
Dar se vedea
Înainte șoseaua complet pustie
De aici, de pe culme
Și pînă hăt
Spre orizont
Ca o cîrpă de spumă
Vibra în vale
Și în depărtări.

Cerul nu avea culoare
Era însăși culoarea,
Acea din penajul păunilor
De metal înghețat
Sclipitor ca o tablă zincată.

Pierduse un nasture
Și îmi legam haina din mers
Cu o sfoară,
Căci aveam prin buzunare

1989 și mi-am înființat propria editură (cu tipografia aferentă) dar nu mi-am publicat nici măcar un vers... n-ar fi dat prea bine la morală. Editura a dispărut demult, fiasco și faliment apocaliptic de mai mare răsul. (Uitam însă că am fost publicat totuși în antologia de poezie haiku, ediție îngrijită de scriitorul Fl. Vasiliu)“.

Vă mulțumim, domnule Dumitrescu pentru placheta, obiect elegant prin simplitate și conținut, prin unicitate, intitulată *Serbări exclusive*. Ea nu este obositoare prin lungime, și are o poveste. Ar fi vorba despre iubire, așa cum vine ea de la o «vârstă» și spuneți, în continuare, că „nici măcar nu mai e iubire, este, printr-un mecanism psihologic și exact ca într-un vis, transformată în altceva. Poeziile formează un bloc de elemente, elemente care nu pot fi separate și înțelese individual, calitatea lor constând în faptul că se constituie într-un sistem. Pe măsură ce scriam (totul a durat două zile), mîzgăleam figuri pe o coală de carton. Asta e tot! Îmi cer iertare pentru această prezentare prelungită și pentru versurile mele care o mai iau pe arătură în finaluri artificiale, având ele și alte neajunsuri“.

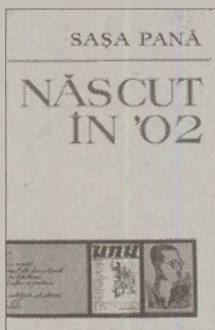
Dat fiind spațiul limitat de care dispunem, alegem doar câteva poeme pentru acum și aici, restul păstrându-l cu grijă pentru altă dată, cu sănătate, încredere și încântare, cum spuneam la început. (C. B.)

Tot felul de lucruri
Trebuincioase unui călător
Precaut.

Mergeam ritmat, neobosit
Cu priviri de inox, străpungătoare
Semețe.
În viteza aceea
Îmi vedeam chipul mărit
În oglinda cerului spre
Orizont
Și buza de jos era proeminentă
Infoaiată, dură
Lucioasă ca o bală de melc.

Eram hotărât
Și pus pe treabă,
Spre ce mergeam
Nu suferea amănare defel
Ceasul
Părea gata să se împlinească...
Dar poate nu mergeam
Niciieri
Poate nu mă aștepta
Nimeni
Poate meream doar să-mi
Cumpăr țigări...
Sau muream
Și pe ultimii cițiva
Pași
Aveam o problemă
Cu ținuta... ■

Prin anticariate

Ab ovo

CONTÎND ca bornă, obligatorie cînd faci vreun bilanț, anul nașterii își pierde importanța — capitală, la urma urmei, pentru viață — sub ațite evenimente pe care le trăiești, și trebuie să le marchezi, de la el încolo. Nici măcar expresia, frumos evocatoare de începuturi depărtate, *de cînd mă știu*, nu-l atinge, de vreme ce toate studiile de psihologie arată că nu „te știi” de-atunci.

Totuși, Șașa Pană riscă să-l așeze în titlul unui jurnal amestecat, *Născut în '02* (din abia 1973, la Minerva). Nehotărîre sprintară, a unei prescurtări pe care și-o pot permite doar cei care trăiesc aceleași timpuri. Așa că nici nu mai știm, și de ce trec anii vom ști tot mai puțin, care '02. 1900, pesemne. Începutul (vezi mai sus) e ceva mai tîrziu, cu amintirea unei arătări în rochiță cu buline. Pe mama arătării o cheamă Steluța, ecoul tinereții la o poezie de Alecsandri, iar „eu” îi spune Pelucia, Pelucia de Rahaj, dulce ca un *mapiah*. Ce va fiind acela *mapiah*, Dumnezeu știe! Și filele se risipesc, vraiste. Amintiri directe, naive: odăile bunicilor, cu povești lungi și aluat de baclava, „farfurioara cu floricele albastre și furculița mică și feliile de coilici de casă.” Amintiri prelucrate: „În acel an al primului meu scîncet — mama avea 19 ani; tata, 31 — în țară guvernă Dimitrie Sturza, omul cu degetul magnetic, - deci național-liberal. Se împlineau 100 de ani de la nașterea lui Ion Heliade...”

Și urmează așa, cu bizare coincidențe în nașteri și morți, omagii și mișelii, cale de vreo două pagini. Stil care face, în roman, mai mult decît în memorii, bună carieră.

Printre martorii pe care și i-a luat, cum se obișnuiește la marile praguri, Eminescu, Baudelaire, Nodier (ambifitronul obscur, la Bibliothèque de l'Arsenal, al marilor romantici din Paris) și Ibrăileanu, Goethe nu se numără, nu mă-ndoiesc, doar fiindcă două suflete în același piept i se vor fi părut, lui Șașa Pană, prea puține. El și Alexandru Binder, identitatea „în civil” (deși purtînd trese...) au fost, împreună, vreo patru: scriitor, medic, militar și luptător social, după propria-i depozitie.

Chemarea la bară pe care i-o face Zigu Ornea, la Minerva, e prilejul așteptat al dării cărților pe față. Răzbinarea literaturii pe servituțiile meseriilor, și naucirea oamenilor cumsecade, care habar n-au avut cine (ce?) stătea lîngă ei. Un proverb rusesc se așază, ca o precauție, în capul filelor: „Viața e grea pentru cine își amintește totul.” Și vreo 700 de pagini — atunci cînd nu înregistrează, firește, aproape o zi din viața lui Leopold Bloom — te conving că autorul lor își amintește mai totul. Ajutat de o colecție de nimicuri, bucăți de corespondență, foi de ziar, manuscrise date la editură, reviste scăpate din lăzile anticarilor, mărturii ale timpului mic, fragil și trecător. Singurul care păstrează, într-o reasezare a vieții destul de la rece, în bună parte fără martori, căldura nechibzuită a impresiei.

Mama care citea și plîngea, pentru ea, cărțile și revistele recunoscute după copertă, ziarele bune și „murdăriile”, clipele „cînd am zburat” — de-a binelea, plutind de pe o balustradă. O poezie. Boli și școli, război și lecții de pian. Altă vîrstă. Cu versii pe care memorialistul tîrziu găsește onestitatea să le critice, cu prietenii și inițiative civice. Librăriile din București, anticarii Dîmboviței mîloase. Universitatea populară, cu Barbu Lăzăreanu și Galaction la catedră, Ion Călugăru, Fundoianu, Brunea Fox, în bănci.

Calvarul ieșean al medicinei militare, descris în culori demne de un mic infern al frustrării. Cu profesori mari, însă, nume adunate pe cărți, unii *tonans*, alții

boemi. Bucureștiul oazelor, cum e *Insula*, o izbăvire cu mijloace puține, într-un teatru cu o scenă „cît o batistă.” Poetică amăgire, cu Fundoianu, Mărgărita Miller-Verghi, Ion Călugăru, Sandu Eliad, care, nu-i de mirare, nu va ține. Nu va confirma. Totuși, *et in Corăbiei 6 ego...*

75 H.P., antirevista, *Punct*, *Contemporanul*, expoziția lui Brauner. Și firul se toarce mai departe, între figuri ordinare de medici și de trupeți, și raiduri prin lumea unită, întru frenesia repede ducătoare, a tuturor artelor. Fotografii de epocă, precum aceea în care, cu Geo Bogza și Virgil Gheorghiu, în 1929, prezintă ultimul număr din *unu*, o foaie pe care nu se distinge nimic. Decît un trecut neortodox și-un viitor promițător. Care nu va mai avea loc.

Scrișori, colaje, caricaturi. Detalii care te copleșesc, amestecînd o manie de colecționar cu un tremur de om al veacului. Tremurul nervilor și-al inimii. Nu pot, oricît aș încerca, să trec prin toate cîte le-adună o carte de citit într-o dimineată de toamnă, cu dor de miezurile vie ale complicatelor istorii literare. O carte la a cărei fiecare pagină se prind notițe și însemnări, nume chemate de nume, versuri chemate de versuri. De pildă, un *unu noaptea*, ai cărui cititori „au căpătat supliment omagial o bucată de noapte: între paginile revistei am introdus o foită de hîrtie neagră” rezzonează, în obsesii, cu un titlu frumos și obscur de poeme în proză. „Aceleași frumuseți le remarcam concomitent.” Minunate, irepetabile vremuri...

Vremuri care nu se apropie de noi, fluturînd de adio undeva prin '44. La Societatea Scriitorilor se alege un nou comitet, moare, foarte tînăr, Magda Isanos, vine un sfîrșit de an, un sfîrșit de perioadă. Cu tot zelumul revelionului cu primul secretar, sînt fraze, acestea de încheiere, care nu se lipesc. În umbra lor — biete cuvinte de trecere? convingeri contrăvise, otrăvitoare? — rămîne o lume în care datele contează, fiindcă statistica lor e făcută din oameni și întîlniri. Din frați de idee. Pe care nu-i mîntuie decît amintirea și sinceritatea.

Simona VASILACHE

a c t u a l i t a t e a

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

Pistolul

ÎNTR-O NOAPTE, în loc să se bage în pat, Fănică a luat din șifonier aparatul cel mic de făcut poze. Îl costase cât un cal de prăsilă, dar își scosese înzecit banii pe el. Jucărioara asta neagră îi amintea că nu trecuse anul de când se ducea fără griji prin bălciuri și pe la târguri, de unde se întorcea plin de bani, în timp ce acasă brutăria îi aducea un venit sigur. Afacerea cu restaurantul începuse să meargă. Chiar dacă departe de nădejile lui, când își făcea planuri la Slobozia, ieșea totuși în câștig. Vasile geamgiul scotea bani frumoși de pe urma lui. Îi punea geamuri de trei ori pe săptămână și la restaurant și acasă, deși Pomenea polițistul și jandarmii lui își lungiseră rondurile pe peronul gării. Venise în orașul asta ca să rămână, dar începuse să-și dea seama că nu va mai putea rezista mult timp. După ce fusese ucis profesorul Caraeni, îi făcuse o vizită judecătorului care îi spusese să se ferească și îl sfătuisese să-și cumpere pistol. De câteva luni judecătorul însuși umbla înarmat. La București, chiar sub ochii lui Antonescu, era mult mai rău. Legionarii își băgasera oamenii peste tot. Judecătorul bănuia că Generalul îi lăsa să-și facă de cap. Ei îl scăpau definitiv de foștii fideli ai regelui și ai Camarilei și el se făcea că nu poate să-i prindă pe făptași. Poate că-i era frică de ei, a încercat Fănică. Lui Antonescu frică? Nu, domnule Theodorescu, ăstuia nu-i era frică de nimeni. Și reputația asta a lui de om corect și om al legii o să ne ardă rău. Dacă nu-l dau legionarii jos, și atunci o să ne ardăm și mai rău.

Cîrciumarul își cumpărase pistol, dar nu i-l arătase nevastei lui, să n-o sperie. Îl ținea la restaurant, într-un dulap a cărui cheie n-o avea decât el, încît era aproape ca și cum nu l-ar fi avut. Maiorul Scipion care începuse să ia cina la el în restaurant îl invitase la regiment, la o partidă de table. Comandantul nu se amesteca în certurile celor din oraș, dar nu voia să-și închipuie careva că se lasă intimidat de demonstrațiile de forță ale legionarilor. I-a trimis vorba lui Stelian, chiar printr-unul dintre simpatizanții lui din regiment, să nu care cumva să se spargă vreun geam al cîrciumii când el e acolo. Stelian i-a trimis și el vorba — că se miră că un român de onoare, ofițer al Armatei conduse de generalul Antonescu, frecventează o cîrciumă laolaltă cu jidani ca Haikis și cu inamici ai Legiunii. Maiorul nu i-a răspuns prin interpuși. A doua zi la ora de plimbare pe strada principală, când s-a întâlnit cu Stelian, i-a spus de față cu martori că pentru javrele bătrîne nu folosește biciul, ci lesa cîinelui pe care nu-l avea. După o săptămână calul lui Scipion a început să schioape. Maiorul i-a examinat piciorul. N-avea nimic. Apoi i-a ridicat copita piciorului beteag. A văzut pironul. I l-a scos el singur cu cleștele de potcovărie. Calul, dresat de el pentru călărie, nu-l aruncă din șă, deși pironul pentru asta îi fusese bătut în copită, ca o capsă de glonț.

Făcuse Scipion anchetă, în secret, la regiment, ce aflase numai el știa, dar dacă și maiorul putea s-o pătească, el cum să se apere?

Nu îndrăzne să-și aducă aici copiii, după o jumătate de an. Îi ținea în gazdă prietenul său, învățătorul din Slobozia. Ar fi plecat și el în altă parte, oriunde, dar cîrciuma nu era a lui, așa că n-o putea vinde. Ar fi pierdut aproape tot.

Speranța lui din noaptea aceea era micul aparat de fotografiat. Dacă nu-i putea prinde nimeni pe cei care-i spărgeau geamurile restaurantului și îl bătuseră, putea încerca el să-i prindă în poze, când fugeau de pe peron. Virginica lui adormise cu fața în sus și sforăia ușurel. Nu se mai atinsese de ea de vreo lună. Ei nu-i ardea de asta aproape niciodată, dar și lui începuse să nu-i mai ardă. ■

Livius Ciocârlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

ÎNTR-UN scriitor, măcar știu cine nu m-a turnat. De la facultate, imposibil. Efect pervers: începi să-ți bănuiești pe toți.

Totuși, ca experiență rămâne fascinant. În martie 1980, un PAVEL, după ce mă laudă ca profesor, ca autor, scrie: „La prima vedere, lectorul universitar L.C. pare un om retras și destul de izolat. Însă după ce

l-ai cunoscut mai bine este un om foarte agreabil, deosebit de cult, comunicativ și cu preocupări și interese deosebit de largi.“ Același PAVEL, în martie 1983: „Prin refuzul de a fi primit în rândul membrilor de partid, faptul că a fost lădat la postul de radio Europa Liberă ascunde ceea ce până în prezent colegii își puneau diverse întrebări. Pentru o carte scrisă care nu se ridică la nivelul cerințelor sau al pretențiilor, cu sprijinul prietenilor a fost decorat. În cadrul facultății se bucură de bunele aprecieri ale decanului pe motivul că fata decanului este studenta lui, care se pare că Ciocârlie o va scoate șefă de promoție. Ciocârlie a fost un timp scurt și șef de catedră, dar a fost îndepărtat se crede ca urmarea faptului că a refuzat să devină membru a P.C.R.“ (frazele sunt acum agramate pentru că aparțin ofiterului căruia i s-a confesat Pavel). Una peste alta, mă mențin la catedră fiindcă am relații, iar Corina la facultate fiindcă am prieteni la București. Cât am putut să mă schimb în trei ani!

Cât despre bunul meu prieten, ăsta era un monstru. Nu scria decât atunci când avea de spus ceva care la o ușoară schimbare de politică internă ar fi făcut din mine un pușcăriaș.

Mi-aș fi dorit dintotdeauna ca scrisorile mele să fie bio-degradabile. Acum, dosarul mă obligă să recitesc un lot întreg.

Regăsindu-ți scrisorile și aflând de înregistrarea convorbirilor telefonice, începi să simți că ești, de felul tău și prin natura lucrurilor, vinovat.

Mariana Șora scrie că, lăsătoare din fire, la nouăzeci de ani lenevia a invadat-o de-a binelea. O devansează cu aproape douăzeci de ani.

Cu românii nu te joci: când urmează să se vândă un apartament, bulina roșie de atenționare seismică se dă jos. După aceea, tot cu aprobarea primăriei, se pune la loc și se primesc bani pentru consolidări.

În sfârșit, am descoperit de unde vine senzația de inconfort pe care mi-o dă dosarul. Nu e numai faptul că mi s-a umblat prin viață ca prin holul gării. E mai ales fiindcă de vreo șase ori am stat de vorbă cu ei. Există o complicitate chiar în acest fapt.

E uimitor câte lucruri poți să obții fără să le fi căutat. Doar să nu refuzi. Ultima mea performanță: jurizant. Un premiu dat cuiva ales din toate articolele, la concurență. Astăzi, prima înfățișare. Auzindu-i pe ceilalți cum pledau pentru candidații lor, mă gândeam cu melancolie la ai mei: bun avocat și-au găsit!

Trăiești fără să te gândești la viitor până când viitorul te apucă de guler, devenit prezent. Iar bătrânețea iese din spațiul mioritic. Cobori și nu mai urci.

Oamenii supradotați realizează performanțe pe care ceilalți nu și le pot explica. Nu numai în artă, știință, tehnică, sport. În a întreține relații, în a se îmbogați... Chiar și în a-și face viața praf. Nu la mine mă refer. Eu nu mi-o fac praf. O invalidez.

Mori și devii? Oare? Mai sigur: mori și nu mai ești.

Citesc un prim fragment din *Minima moralia* (de Adorno). Dacă n-ai fi prevenit, ar fi imposibil să-ți dai seama că se referă la Proust.

Adorno, despre o relație de tipul aceleia dintre noi și optzeciști, dintre aceștia și douămiiști: „Poate că

generația părinților a fost percepută întotdeauna ca inofensivă și neputincioasă după ce și-a epuizat forța fizică, în timp ce propria generație s-a înfățișat celor de vârstă mijlocie ca una deja amenințată de tineret.“ (fr. 2)

„Presiunea conformismului, ce apasă asupra oricărui creator...“ (fr. 8) E prețul pe care l-am plătit învățând să scriu. Nu în poezie. Acolo am fost conformist din capul locului, fiindcă nu eram poet. Prozator, am fost liber cât timp n-am putut publica și nu-mi păsa nici de repetiții, nici de accent. După aceea, am căzut în capcana scrisului „frumos“.

Adevărul e că aproape tot ce ne leagă de cei apropiați e subred. Nu rezistă la o bătaie de vânt.

Suntem la Craiova. În fața prefecturii, un batalion de parașutiști, încolonat. În fața lor, microfon. Ne întrebăm ce o fi. Poate îl așteaptă pe Meleşcanu, spun. Și, într-adevăr, o ofițereasă se apropie de microfon și rostește: „-Domnule ministru, domnilor generali...“ Și începe un discurs. Ne uităm la oamenii dinaintea ei. Poartă cămași cu mâneci scurte — e foarte cald — și se foiesc. Vizibil, sunt organizatori. Asistăm la o repetiție. Nici urmă de ministru, nici urmă de generali. Și nu e vis. E Ceaușescu, nemuritor.

Tot la Craiova, o fântână cântă Vivaldi, Mozart și, zice-se, „M-a făcut mama oltean“.

Întâlnim în piață o cunoștință, vară a Smarandei V. Ne vorbește despre nevasta exasperată de greutățile tranziției a unui fost și actual diplomat: „Că i-am și spus: fă-te, dragă, cu o ambasadă, că nu mai merge așa!“

Trândav de felul meu, mă apuc tot mai greu de ce am de trebăluit. În casă, nu mai spun. Făcutul paturilor, dimineața, datul cu aspiratorul, ștersul de praf...

În general, nu-mi place să fac ce nu-mi place să fac.

Suferința proprie, scrisă, mă interesează în sine numai dacă trece de un anumit prag. Pragul Rozanov, să zic. Altfel, mă interesează numai cât e de bine scrisă. Așa mă citesc pe mine — așa și pe Cioran. Dacă un astfel de autor ține să te cutremure, nu-l mai iau în serios. Păstrând toate proporțiile, era să uit.

Depresie și alte fleacuri.

Seneca: „Răul extrem este să ieși din rândul celor vii înainte de a fi murit.“ Nu mi se pare chiar așa de rău. Mai rău e când își aduc aminte unii că încă n-am murit.

„...pentru că trecutul însuși nu poate fi șters / nici măcar de Dumnezeu“, scrie Matei Calinescu în *Tu*. Eu însă cred că atunci când nici viața nu va mai fi, trecutul se va fi șters. Numai prezentul nu-mi poate fi luat, pentru că el e acum — și e gata șters.

La fizioterapie, într-un spațiu cât bucătăria noastră — spune T —, cincizeci de persoane, multe infirme, așteaptă în picioare în fața biroului, închis, de „repartizări“.

La clinica pentru diabetici, asistenta șefă cheamă la telefon, nu i se răspunde, coboară treptele val-vârtej și dă peste patru asistente — care nu ridicaseră receptorul — fumând.

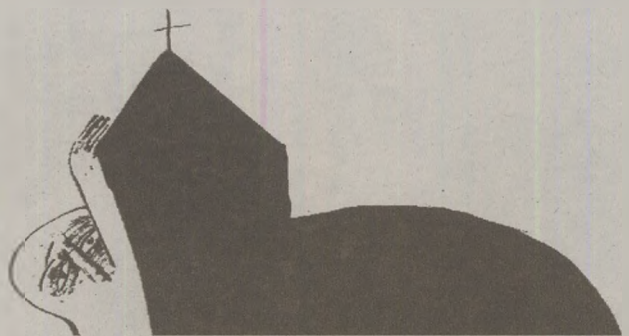
Naiba să mă ia! Măine vorbesc, poimăine vorbesc. Și încă, poimăine, într-o expoziție, la *prima vista*. Acum vād și, pe loc, am ceva de spus. Pe deasupra, e o căldură care mă face, *cari amici*, idiot.

Barem cu semnăturile civice de aș fi terminat. Sau să am o semnătură automat universală. Când „se ia poziție“, hop și eu!

Scrisul lui Matei C. e, cum și spune, „vibrant ca o coardă de violoncel“.

Pomenitele vorbiri. Exercițiu major de dare în stambă. Reușit. ■

actualitatea

Francezii se lasă cuceriti

De obicei publicul românesc se lasă cucerit de revelațiile din spațiul cultural francez. Iată că, de data aceasta, se întâmplă și invers: francezii se sincronizează cu noi. Nu e mult timp de când Alexandru Dragomir a început să fie publicat în România și să intre — postum abia — în conștiința autohtonă, ca unul dintre cei mai curajoși gânditori „pe cont propriu”. În urma apariției în franceză, sub egida Societății române de fenomenologie, a *Craselor banalități metafizice* (*Banalités métaphysiques*) la faimoasa editură Vrin, cea mai cunoscută din domeniul filosofie, Robert Maggiori a publicat recent în *Libération* o recenzie cu titlul *Revelație. Descoperire postumă a unui filozof român, discipol al lui Heidegger*. După ce comentează biografia lui Dragomir, cu toate suferințele și mai ales coborârile ei, apoi circumstanțele descoperirii „Caietelor Dragomir” precum și originalitatea însemanțării sale, Maggiori conchide: „S-a născut, așadar, un filozof. Un filozof care socotește că a filozofa nu înseamnă neapărat a publica sau a «comunica», ci ține de un exercițiu de răbdare străin de orice «recunoaștere», de o scufundare solitară, a carei unică țintă este să explorezi abisurile vieții, să limpezești sensul lucrurilor, să spui ce e cu tine însuși, cu această ființă bizară, «sumă de proiecte și proiectii» [...] În loc să construiești reci catedrale teoretice, radiografiază «banalele ciudațenii ale omului»: să faci răul, să visezi, să sperii, să te înșeli, să cedezi prostiei, să-ți fie silă, să aștepti în sala de așteptare a unui doctor, să te păcălești pe tine însuși, să te trezești dimineața, să te privești în oglindă... Un filozof român căruia nu-i vom uita numele: Alexandru Dragomir — pe care, poate, Martin Heidegger l-a învățat că filozofia este «drumul către înțelegerea lumii». Grație edițiilor on-line aveți acces la întregul articol, pe adresa <http://www.liberation.fr/culture/livre351292.FR.php>.

Ca nuca-n perete

Cronicarul urmărește de o bună bucată de vreme titlurile care au început să migreze, dinspre emisiunile de televiziune sau chiar dinspre tabloide către presa culturală. Titluri de un ludic forțat (model emisiuni de divertisment), titluri în engleză, titluri „cu lîțe” sau titluri-șoc. Și dedesubt câte un articol care se potrivește cu titlul lui ca nuca-n perete. De curând, Cronicarul a mai descoperit o modă (*retro*): titlurile populiste. Un asemenea titlu se lăfaie pe prima pagină din *Suplimentul de Cultură* nr. 197, cu liere de-o șchioapă: „Nu mi-e rușine să spun că mă simt ca un strungar”. O spune Dinu Lazăr, într-un interviu care nu e rău, realizat de George Onofrei. Numai că Dinu Lazăr e fotograf, nu strungar, iar replica din care a fost scos titlul e brambura: „Nu mi-e rușine să spun că mă simt ca un strungar care toată ziua trage la strung, iar seara se duce acasă, bea o bere, mănâncă ceva, își pune papucii și își scoate strungul personal, îl așază în sufragerie și strungărește ceva cu plăcere”. Chiar și această imagine idilică până la ridicol asupra vieții unui strungar e scoasă pe prima pagină. Strungarul care după ce a muncit la strung (în zgomotul, mizeria și printră spanurile din fabrică) își scoate strungul personal în sufragerie și se pune iar pe treabă pare dintr-un film roz din neagra epocă de aur! Cronicarul, care știe și el câte ceva despre strung, precum și despre munca fotografului (nu, nu suferă nici o comparație!) a râs. Dar nu crede că asta a fost intenția onorabilor lui confrăți.

Compania Națională
„Loteria Română” S.A.
a sprijinit financiar proiectele
U.S.R. dedicate Centenarului
Societății Scriitorilor Români

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZI!

Talon de abonare începînd cu .....

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 40 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 70 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 140 lei

Nume ..... Prenume .....
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....
sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....
telefon. ....

Abonamente 2008

Începînd cu 1 ianuarie 2008 abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr 6, sector 2, București, 022195. Tel.: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Valentina Vlădan, Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

România literară

ochiul magic

Ce se întîmplă la „Viața Românească”?

Deschizînd nr. 8-9 din *VIAȚA ROMÂNEASCĂ*, am dat peste un editorial destul de amar al redactorului-șef, Nicolae Prelipceanu, afectat, pare-se, de un nou scandal marca Liviu Ioan Stoiciu (unul dintre redactorii revistei).

Publicul interesat de asemenea scandaluri (cu „dezvăluiri” incendiarie urmate, de obicei, de *pupat toți piața independentei*) a putut savura și acest conflict, în paginile unor reviste provinciale. Cine e însă interesat de conținutul editorial al unei reviste prestigioase, resuscitată în mod vizibil de actuala echipă, va citi și în acest număr dublu o serie de articole care n-au văzut degeaba lumina tiparului. Printre ele: evocarea Monicăi Lovinescu de către Matei Vișniec, pagini de și despre Benjamin Fondane, studii despre clasici semnați de Ion Pop și Elisabeta Lăscu, continuarea anchetei *Scriitorii și Biblia*, eseuri de Dumitru Radu Popa și George Banu, un interviu cu Gheorghe Grigurcu și unul cu Alex. Ștefănescu, fragmente memorialistice ale lui G. Pienescu, scrisori ale lui D. Teșeneag către Sorin Mărculescu, pagini din *atelierul* lui Radu Aldulescu, comentarii și cronici semnați de Bogdan Crețu și Nicoleta Sălcudeanu, o recenzie de Mihai-Sorin Radulescu și alte pagini care — dincolo de rezonanța semnăturilor — articulează un proiect coerent și solid din punct de vedere cultural.

Consistentă prin textele din sumar și aerisită ca machetare a lor, *Viața românească* se citește, de la număr la număr, cu plăcere și folos intelectual. Acesta e de fapt singurul lucru care contează. Restul sînt vorbe de clacă, aruncate în spațiul public în scandaluri tipic dîmbovițene...

Pariuri literare

Deși vioaie, diversă și însuflețită de un veritabil spirit al dialogului cultural, revista *Tomis* (numărul din septembrie, 2008) nu te convinge decît pe jumătate. Cauza stă în prea silită dorința de a fi la modă în materie de gusturi culturale. Și cum moda nu aduce neapărat valoare, ci mult kitsch sulemenit, revista te încîntă în unele locuri și te dezamăgește în altele. De aceea, ambiția de a fi în pas cu timpul îi face pe cîțiva din semnatari să lase impresia unor literați fără literatură, lipsiți de farmec, dar înzestrați din plin cu îndrăzneală auctorială. Rezultatul este o

revistă inegală, în cuprinsul căreia articole de bună calitate (de exemplu, interviul cu filozoful francez Paul Virilio, realizat de Constantin von Barloewen și tradus din franceză de Mădălin Roșioru, sau reportajul „În numele umanismului” de Raluca Șerban-Naclad, pe marginea colocviului de la Putna din 20-22 august 2008, dedicat memoriei micii Benedicta, nimeni alta decît Zoe Dumitrescu-Buşulenga în ultimii ani de viață) stau alături de stranii desfășurări epice de genul „Cum am snopit în bătaie un corigent”, semnată de Sorin Dinco (Buzău), și inclusă în rubrica „Pariuri Tomis”. Cu alte cuvinte, redactorii revistei pariază pe talentul literar al lui Sorin Dinco și-l propun spre lectură cititorilor. Cronicarul, în schimb, nu pariază deloc, ci doar spune că domnul Dinco e bine să se apuce de altceva. Iată un citat reprezentativ dintr-un text care se vrea o radiografie fidelă a orei de limba română în liceele de azi (n-a fost ușor să reproducem întocmai ortografia autorului): „Mihai Eminescu sa născut în anul 1850 și a murit în anul 1889 poet și prozator. De ce nuni vi. Această poezie este scrisă de Mihai Eminescu este o poezie despre natură. [...] Tu nu știi de ce nu a venit Claudia la școală??? Maimuța dă-mi pixul. Nu vreu să-ți dau pt. k e al meu!! Nu știu de ce n-a venit la șc., dar o omor dak o prind pt. k încărcătorul meu e la ea.” Și tot așa, într-un jalnic argou școlăresc, pe care, oricîtă înțelegere ai avea pentru evoluția firească a limbii, nu-l poți trece la categoria „literatură”. Vina, pînă la urmă, nu e autorului, ci a redacției care a binevoit nu doar să-i publice textele, dar chiar să parieze pe talentul lui.

LICART

Sînt destule locuri prin țară în care se întîmplă cîte ceva. Locuri și idei pentru care există devoțiunea unor oameni care fac lucruri normale, care se încăpățînează să construiască, să creadă că jocul nu e pierdut și că se mai poate trăi normal într-o societate-junglă. Aceste nuclee propaga unde de încredere, mișcă apele și nu ne lasă să cădem pradă disperărilor de fiecare zi. O astfel de persoană este Radu Herjeu. De cîțiva ani, se îngrijește de cultivarea spiritului liber al tinerilor. Merge prin țară, descoperă și animă liceeni preocupați de teatru, de arta fotografică. Se dedică, modest și tenace, celor care gîndesc liber. Se zbate pentru ca să găsească fonduri, sponsori, ca să seducă autorități și oameni cu bani, ca să întoarcă fața celor nepăsători către talente. De ani de zile se dedică acestei idei și organizează, la București, un concurs cu premii. Participă la LICART liceeni din toată țara, cu spectacole foarte diferite. Cîteva, scoase din șabloane și din ce cred unii și alții că înseamnă teatru. Uimitor este să constăți, datorită acestui proiect, că, dincolo de violența din școli, de dezinteresul major față de carte și bunăcuviință, de lipsa acută de respect, de haos și alarmanta abatere de la norme, există insule de interes pentru ceva serios. Insule pe care se gîndește, pe care se adună tineri, în timpul lor liber, și citesc piese de teatru, ascultă muzică, discută despre spectacole și actori-modele, despre decor și costume, despre o lume în care cred. Cu pasiune. Mi se pare formidabil! Sînt cîteva concursuri serioase în țară pe tema teatrului din licee. O mișcare nobilă, care se structurează tot mai limpede și tot mai modern. Pe oamenii aceștia nu îi constrînge nimeni să facă asta. Nu există o obligație trasată ideologic, nu există posibilitatea ca cineva să tragă iute foloase, să se îmbogățească peste noapte. Salile sînt pline, tot cu tineri. Se ascultă serios, spectacolul este urmărit cu interes și nu cu bășcălie, atîndinea națională din ultima vreme. Sînd în preajma acestor tineri, Radu Herjeu și alții ca el se încărcă. Își iau energia ca să o ia de la capăt. Ca să nu se lase cuprinși de silă. Ca să le poată crește aripi și să depășească mii de obstacole venite din inerții, invidii, lene și indolență.

Cronicar